

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Yabancılara Türkçe Öğretimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERS KİTAPLARININ METİNLERARASILIK
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Fatma Betül ÖZKAN
ORCID: 0009-0008-9095-708X

Danışman
Prof. Dr. Murat ATEŞ
ORCID: 0000-0002-7361-6389

Konya – 2025

ÖN SÖZ

Metin, dil öğretiminin vazgeçilmez bir parçasıdır. İster ana dili ister yabancı dil öğretiminde olsun metinlerin önemi yadsınamaz. Ana dili öğretiminde metinler öğrencilerin özellikle 4 temel dil becerilerini geliştirmek amacına hitap ederken yabancı dil öğretiminde metinler, 4 temel dil becerisinin yanında hedef dilin kültürünü, tarihini, coğrafyasını, tanınmış şahsiyetlerini vb. pek çok ögeyi tanıtmayı da amaçlar. Benzer şekilde yurtdışında doğmuş, büyümüş yahut bir sebepten oraya göçmüş Türk çocuklarına Türkçe öğretiminde de bu amaçlar güdülmektedir. Bu sayede vatanlarından uzakta, gurbette yetişen çocuklarımızda vatan sevgisi ile milli bilincin oluşturulması ve onların kendi kültürlerinden kopmasının önüne geçilmesi hedeflenir.

Yurtdışında doğan, büyüyen, herhangi bir sebepten vatanından uzakta yaşamak durumunda olan Türk çocukları için hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları, temelde bu çocuklara ana dillerini öğretmek ve Türk kültürünü, tarihini, coğrafyasını tanıtmak amaçlarını barındırmaktadır. Dolayısıyla bu kitaplarda yer verilecek metinlerin de bu ana amaçlar çerçevesinde, amaca en uygun doğrultuda seçilmesi esastır.

Ülkemizin tarihini, kültürünü, coğrafyasını, tarihe mal olmuş kıymetli şahsiyetlerini hakkıyla tanıtmak ve dilimizin zenginliklerini seçilen kelime ve kullanılan anonim alıntılarla olabildiğince görünür kılmak için ders kitaplarında yer verilen metinlerdeki metinlerarasılık unsurları özel bir hassasiyet ve farklı bir önem arz etmelidir. Bu doğrultuda yaptığımız çalışma ile bir yerde bu hassasiyetin ve verilen önemin ne düzeyde olduğu görülmüştür.

Bu çalışma, yurtdışındaki Türk çocukları için hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki okuma ve dinleme metinleri ile bunların görsellerini, 7 metinsellik ölçütünden biri olan metinlerarasılık bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda 5, 6, 7 ve 8. Seviye Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki okuma ve dinleme metinleri metinlerarasılık unsurları bakımından, bunların görselleri ise metinlerle olan göstergelerarasılık ilişkileri bakımından ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde problem durumu, araştırmanın önemi ve amacı ile sınırlılıklara yer verilirken ikinci bölümünde araştırmaya hizmet edecek kavramların izahını barındıran kavramsal çerçeveye, üçüncü bölümde ise ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde çalışmanın yönteminden, kullanılan araştırma modelinden, inceleme nesnesi ile verilerin toplanması ve analizinden bahsedilmiştir. Beşinci bölümde bulgular 3 genel

başlık altında gruplandırılmış, altıncı bölümdeyse araştırma sonucunda elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Bölüm, çalışmaya ilişkin tartışma ve önerilerle son bulmaktadır.

Çalışma boyunca kıymetli rehberliği, fikirleri ve hoşgörüsü için saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Murat ATEŞ hocama, yüksek lisans eğitimimde teşvikleri ve destekleriyle beni güçlendiren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Zehra GÖRE'ye teşekkürlerimi sunarım. Lisansüstü eğitim sürecimde desteği ve anlayışı için sevgili aileme minnettarım.

Fatma Betül ÖZKAN

Şubat 2025

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
1. Tablolar Listesi.....	ix
2. Şekiller Listesi.....	xi
ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
1.GİRİŞ.....	3
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	5
1.3. Sınırlılıklar.....	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Metin	7
2.2. Metindilbilim.....	8
2.3. Metinsellik Ölçütleri.....	9
2.3.1. Bağlılık.....	9
2.3.2. Bağdaşıklik.....	10
2.3.3. Amaçlılık	10
2.3.4. Kabul edilebilirlik.....	10
2.3.5. Bilgisellik	11
2.3.6. Durumsallık	11
2.3.7. Metinlerarasılık	11
2.4. Metinlerarasılığın Kökeni.....	12
2.5. Metinlerarasılık Yöntem ve Teknikleri	13
2.5.1. Ögeyik'in Tasnifi	13
2.5.2. Aktulum'un Tasnifi	14
2.5.3. Kolcu'nun Tasnifi.....	20
2.6. Dil Öğretiminde Metin ve Metinlerarasılık.....	22
2.7. Metinlerarası Okumada Okur-Metin İlişkisi	23
2.8. Göstergelerarasılık.....	23
3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	25
3.1. Türkçe ve Türk Kültürü Kitapları Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	25

3.2. Metinlerarasılık Kavramı Hakkında Yapılan Çalışmalar	28
3.3. Ders Kitapları ve Metinlerarasılık İlişkileri Hakkında Yapılan Çalışmalar	29
4. YÖNTEM.....	31
4.1. Araştırmanın Modeli	31
4.2. İnceleme Nesnesi.....	31
4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	31
5. BULGULAR	33
5.1. TTK Ders Kitaplarındaki Okuma Metinlerine Ait Metinlerarasılık Bulguları	33
5.1.1. TTK 5. Seviye Ders Kitabındaki Okuma Metinlerine Ait Bulgular	33
5.1.2. TTK 6. Seviye Ders Kitabındaki Okuma Metinlerine Ait Bulgular	42
5.1.3. TTK 7. Seviye Ders Kitabındaki Okuma Metinlerine Ait Bulgular	64
5.1.4. TTK 8. Seviye Ders Kitabındaki Okuma Metinlerine Ait Bulgular	82
5.2. TTK Ders Kitaplarındaki Dinleme Metinlerine Ait Metinlerarasılık Bulguları	96
5.2.1. TTK 5. Seviye Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerine Ait Bulgular	96
5.2.2. TTK 6. Seviye Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerine Ait Bulgular	103
5.2.3. TTK 7. Seviye Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerine Ait Bulgular	110
5.2.4. TTK 8. Seviye Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerine Ait Bulgular	118
5.3. TTK Ders Kitaplarındaki Görsellere Ait Göstergelerarasılık Bulguları	126
5.3.1. TTK 5. Seviye Ders Kitabındaki Görsellere Ait Bulgular	126
5.3.2. TTK 6. Seviye Ders Kitabındaki Görsellere Ait Bulgular	131
5.3.3. TTK 7. Seviye Ders Kitabındaki Görsellere Ait Bulgular	137
5.3.4. TTK 8. Seviye Ders Kitabındaki Görsellere Ait Bulgular	147
6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	154
6.1. Sonuç ve Tartışma	154
6.1.1. TTK ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde metinlerarasılık bağlamında hangi unsurların yer aldığına ilişkin sonuçlar:	154
6.1.2. TTK ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinde metinlerarasılık bağlamında hangi unsurların yer aldığına ilişkin sonuçlar:.....	155
6.1.3. TTK ders kitaplarının okuma ve dinleme metinlerine ait görsellerinde göstergelerarasılığa ilişkin sonuçlar:	156
6.2. Öneriler.....	158
KAYNAKLAR.....	159
EKLER.....	164

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının Metinlerarasılık Bağlamında İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **179** sayfalık kısmına ilişkin, 12/02/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%8** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

12/02/2025

Fatma Betül ÖZKAN

Prof. Dr. Murat ATEŞ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

12/02/2025

Fatma Betül ÖZKAN

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

akt: aktaran

Ders Kitabı: DK

Eğitim Bilişim Ağı: EBA

Millî Eğitim Bakanlığı: MEB

Türkçe ve Türk Kültürü dersi: TTK dersi

Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları: TTK ders kitapları

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/ Birleşmiş

Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ve benzeri: vb.

Yabancılara Türkçe Öğretimi: YTÖ

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

1. Tablolar Listesi

Tablo 1. İnceleme Nesnesi	31
Tablo 2. TTK 5. Seviye DK 1-9. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	33
Tablo 3. TTK 5. Seviye DK 10-18. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	34
Tablo 4. TTK 5. Seviye DK 19-25. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	35
Tablo 5. TTK 6. Seviye DK 1-9. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	42
Tablo 6. TTK 6. Seviye DK 10-18. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	43
Tablo 7. TTK 6. Seviye DK 19-27. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	44
Tablo 8. TTK 6. Seviye DK 28-36. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	45
Tablo 9. TTK 6. Seviye DK 37-45. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	46
Tablo 10. TTK 6. Seviye DK 46-55. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	47
Tablo 11. TTK 7. Seviye DK 1-9. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	64
Tablo 12. TTK 7. Seviye DK 10-18. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	65
Tablo 13. TTK 7. Seviye DK 19-27. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	66
Tablo 14. TTK 7. Seviye DK 28-36. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	67
Tablo 15. TTK 7. Seviye DK 37-45. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	68
Tablo 16. TTK 7. Seviye DK 46-54. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	69
Tablo 17. TTK 7. Seviye DK 55-63. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	70
Tablo 18. TTK 8. Seviye DK 1-9. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	82
Tablo 19. TTK 8. Seviye DK 10-18. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	83
Tablo 20. TTK 8. Seviye DK 19-27. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	84
Tablo 21. TTK 8. Seviye DK 28-36. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	85
Tablo 22. TTK 8. Seviye DK 37-45. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	86
Tablo 23. TTK 8. Seviye DK 46-50. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	87
Tablo 24. TTK 5. Seviye DK 1-9. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	96
Tablo 25. TTK 5. Seviye DK 10-17. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	97
Tablo 26. TTK 6. Seviye DK 1-11. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	103
Tablo 27. TTK 7. Seviye DK 1-9. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	110
Tablo 28. TTK 7. Seviye DK 10-17. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları....	111
Tablo 29. TTK 8. Seviye DK 1-7. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	118
Tablo 30. TTK 8. Seviye DK 8-13. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları.....	119

Tablo 31. TTK 5. Seviye DK 1-8. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	126
Tablo 32. TTK 5. Seviye DK 9-16. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	126
Tablo 33. TTK 5. Seviye DK 17-25. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	126
Tablo 34. TTK 5. Seviye DK 1-8. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	129
Tablo 35. TTK 5. Seviye DK 9-17. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	129
Tablo 36. TTK 6. Seviye DK 1-11. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	131
Tablo 37. TTK 6. Seviye DK 12-22. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	131
Tablo 38. TTK 6. Seviye DK 23-33. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	131
Tablo 39. TTK 6. Seviye DK 34-44. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	131
Tablo 40. TTK 6. Seviye DK 45-55. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	131
Tablo 41. TTK 6. Seviye DK 1-11. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Metinlerarasılık Unsurları.....	136
Tablo 42. TTK 7. Seviye DK 1-11. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	137
Tablo 43. TTK 7. Seviye DK 12-22. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	137
Tablo 44. TTK 7. Seviye DK 23-33. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	137
Tablo 45. TTK 7. Seviye DK 34-44. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	137
Tablo 46. TTK 7. Seviye DK 45-55. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	137
Tablo 47. TTK 7. Seviye DK 56-63. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	137

Tablo 48. TTK 7. Seviye DK 1-8. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	141
Tablo 49. TTK 7. Seviye DK 9-16. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	141
Tablo 50. TTK 8. Seviye DK 1-10. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	147
Tablo 51. TTK 8. Seviye DK 11-20. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	147
Tablo 52. TTK 8. Seviye DK 21-30. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	147
Tablo 53. TTK 8. Seviye DK 31-40. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	147
Tablo 54. TTK 8. Seviye DK 41-50. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	147
Tablo 55. TTK 8. Seviye DK 1-7. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	150
Tablo 56. TTK 8. Seviye DK 8-13. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları.....	151

2. Şekiller Listesi

Resim 5. 1.....	37
Resim 5. 2.....	51
Resim 5. 3.....	52
Resim 5. 4.....	53
Resim 5. 5.....	54
Resim 5. 6.....	55
Resim 5. 7.....	56
Resim 5. 8.....	57
Resim 5. 9.....	58
Resim 5. 10.....	58
Resim 5. 11.....	60
Resim 5. 12.....	60
Resim 5. 13.....	62

Resim 5. 14.....	64
Resim 5. 15.....	64
Resim 5. 16.....	73
Resim 5. 17.....	76
Resim 5. 18.....	78
Resim 5. 19.....	79
Resim 5. 20.....	81
Resim 5. 21.....	89
Resim 5. 22.....	94
Resim 5. 23.....	99
Resim 5. 24.....	100
Resim 5. 25.....	100
Resim 5. 26.....	101
Resim 5. 27.....	102
Resim 5. 28.....	104
Resim 5. 29.....	104
Resim 5. 30.....	104
Resim 5. 31.....	104
Resim 5. 32.....	105
Resim 5. 33.....	106
Resim 5. 34.....	107
Resim 5. 35.....	108
Resim 5. 36.....	109
Resim 5. 37.....	113
Resim 5. 38.....	114
Resim 5. 39.....	115
Resim 5. 40.....	115
Resim 5. 41.....	117
Resim 5. 42.....	118
Resim 5. 43.....	118
Resim 5. 44.....	121
Resim 5. 45.....	122
Resim 5. 46.....	122
Resim 5. 47.....	123

Resim 5. 48.....	124
Resim 5. 49.....	125
Resim 5. 50.....	127
Resim 5. 51.....	128
Resim 5. 52.....	129
Resim 5. 53.....	130
Resim 5. 54.....	132
Resim 5. 55.....	132
Resim 5. 56.....	133
Resim 5. 57.....	134
Resim 5. 58.....	134
Resim 5. 59.....	135
Resim 5. 60.....	135
Resim 5. 61.....	136
Resim 5. 62.....	136
Resim 5. 63.....	138
Resim 5. 64.....	138
Resim 5. 65.....	139
Resim 5. 66.....	140
Resim 5. 67.....	140
Resim 5. 68.....	141
Resim 5. 69.....	142
Resim 5. 70.....	142
Resim 5. 71.....	142
Resim 5. 72.....	143
Resim 5. 73.....	144
Resim 5. 74.....	144
Resim 5. 75.....	144
Resim 5. 76.....	144
Resim 5. 77.....	145
Resim 5. 78.....	146
Resim 5. 79.....	146
Resim 5. 80.....	147
Resim 5. 81.....	148

Resim 5. 82.....	149
Resim 5. 83.....	150
Resim 5. 84.....	151
Resim 5. 85.....	152
Resim 5. 86.....	153
Resim 5. 87.....	153

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Yabancılara Türkçe Öğretimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERS KİTAPLARININ METİNLERARASILIK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Fatma Betül ÖZKAN

Metinlerarasılık, üretilen her yeni metnin önceki metinlerle doğrudan yahut dolaylı bir ilişkisi olduğunu ve ortaya konan her yeni metnin bir öncekinden izler taşıdığını tanımlayan kavramdır. Yazılan metinler, metinlerarasılık unsurları sayesinde bilgi, duygu ya da düşünce aktarımı yaparlar. Yurtdışında yaşayan Türk çocuklarının Türkçe ve Türk kültürünü öğrenmeleri noktasında bu kavram daha bir önem arz etmektedir. Vatanlarından ve ana dillerinden uzakta yetişen bu çocukların ana dilleriyle öz vatanlarına ait kültür, tarih, coğrafya, tarihe mal olmuş şahsiyetler vb. hususları tanımaları, öğrenmeleri ve bilmeleri metinlerde yer verilen metinlerarası öğelere bağlıdır. Bu çalışma yurtdışında yaşayan Türk çocukları için MEB tarafından hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları okuma ve dinleme metinleriyle görsellerinde bulunan metinlerarası unsurların tespitini amaçlamıştır. Bu bağlamda MEB tarafından hazırlanan 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş 5, 6, 7 ve 8. Seviye Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları; Kolcu (2017) tarafından geliştirilen “Metinlerarasılık Değerlendirme Formu” kaynak alınarak incelenmiştir. Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki metinler doküman incelemesi yöntemi kullanılarak tespit ve analiz edilmiş, betimsel analiz yöntemi ile yorumlanmıştır.

Yapılan incelemeler neticesinde bu seviye ders kitapları okuma ve dinleme metinlerinde metinlerarasılığın plansız, bulunma miktarının düzensiz olduğu; metinlerarasılık durumunun seviyeler arasında belli bir doğrultuda artıp azalmadığı; okuma metinlerinde en çok alıntı, biçimsel dönüştürüm ve gönderim unsurları yer alırken dinleme metinlerinde alıntı, gönderim ve deyim yer verildiği; anonim alıntı kullanımının sınırlı, diğer metinlerarasılık alt başlıklarının kullanımının ise çok az olduğu yahut hiç olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Metinlerde kullanılan bazı görsellerin ise ilgili metinle alakasız olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ders kitaplarının hazırlanırken metinlerarasılık kavramına dikkat edilmediği, gereken hassasiyetin gösterilmediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göstergelerarasılık, Metin, Metinlerarasılık, Türkçe öğretimi, Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Teaching Turkish to Foreigner Program
Master Thesis

EXAMINATION OF TURKISH LANGUAGE AND TURKISH CULTURE COURSE BOOKS IN THE CONTEXT OF INTERTEXTUALITY

Fatma Betül ÖZKAN

Intertextuality is a concept that defines the direct or indirect relationship of every newly produced text with previous ones, suggesting that each new text carries traces of its predecessors. Through elements of intertextuality, texts facilitate the transmission of knowledge, emotions, or ideas. This concept becomes particularly significant in the context of Turkish children living abroad as they strive to learn the Turkish language and culture. For children raised away from their homeland and native language, understanding and learning about their native culture, history, geography, historical figures, and other related aspects are closely tied to the intertextual elements embedded in texts. This study aims to identify the intertextual elements found in the reading and listening texts, as well as the visuals, within Turkish Language and Turkish Culture books prepared by the Turkish Ministry of National Education (MoNE - MEB) for Turkish children living abroad. Within this scope, Turkish Language and Turkish Culture textbooks at levels 5, 6, 7, and 8, which were approved by MoNE (MEB) as course books for a five-year period starting from the 2019–2020 academic year, were analyzed based on the “Intertextuality Evaluation Form” developed by Kolcu (2017). The texts in Turkish and Turkish Culture textbooks were determined and analyzed using the document analysis method and interpreted by the descriptive analysis method.

As a result of the analysis, it was concluded that intertextuality in the reading and listening texts of these level-specific textbooks was unplanned and inconsistently distributed. It was observed that the presence of intertextuality did not follow a clear pattern of increase or decrease across levels. In the reading texts, the most frequently used intertextual elements were quotations, formal transformation, and references, while in the listening texts, quotations, references, and idioms were the most common. The use of anonymous quotations was found to be limited, and other subcategories of intertextuality were either rarely used or entirely absent. Additionally, some visuals included in the texts were found to be unrelated to the corresponding content. Based on the findings, it was determined that insufficient attention was given to the concept of intertextuality in the preparation of these textbooks, and the necessary care was not exercised.

Keywords: Interspecificity, Intertextuality, Teaching Turkish, Text, Turkish Language and Turkish Culture textbooks.

BÖLÜM 1

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya ilişkin problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımlar başlıkları ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

Düşünebilen varlıklar olarak insanların en temel ihtiyaçlarından biri de anlaşılmasıdır. Duygu, düşünce ve bilgilerini anlatmak, insanlarla paylaşmak ve etkili iletişim kurmak son derece elzem bir beceridir. Bu becerinin temelini dil oluşturur. Dil; insanların küçük gruplar yahut geniş kitleler arasında iletişimini sağlayan, ortak değer ve paydalar barındıran, spesifik ses ve kuralları bulunan, her geçen günle değişip şekillenebilen aktif bir etkileşim sistemidir. İletişim için son derece önem arz eden dil, yalnızca ortak bir anlaşma sağlamakla kalmaz, kültür ve gelenekten izler de taşır. “Kültür bir milletin yaşama biçimidir. Kültür unsurları dil aracılığı ile yaşamakta, yayılmaktadır.” (Nurlu, 2019, s. 173).

1960’lı yıllarda Türkiye’de yaşanan işsizlik sorunu Almanya, Fransa gibi çeşitli Avrupa ülkelerindeki iş gücü ihtiyacı ile çözüm bulmuş, bu doğrultuda Türkiye yurtdışına çok fazla göç vermiştir. O dönemde geçici olarak yurt dışına giden işçiler oraya yerleşmeye karar verip kalıcı bir hal alınca birtakım sorunlar doğmuş, ailelerini de yanlarına aldırarak göçmen işçilerin çocuklarının eğitimi problem haline gelmiştir.

Yurtdışına giden birinci kuşağın esas amacı gittiği ülkeye yerleşmek değil, belli bir süre para biriktirdikten sonra ülkeye geri dönmek olduğundan dil öğrenmek yahut gittikleri ülkeye uzun vadede uyum sağlamak gibi amaçları olmamıştır. Fakat planları değişip yurtdışına yerleştiklerinde onların çocukları (ikinci kuşak) -Türkiye’de yahut yurtdışında doğmuş olsun-kendilerini idare edecek kadar dil öğrenmek durumunda kalmış, buldukları ülkeye ayak uydurmaya başlamışlardır. Üçüncü kuşak, ikinci kuşağın tümüyle yurtdışında doğmuş ve yetişmiş çocuklarından oluşmaktadır. Bu kuşak öncekilere nazaran buldukları ülkeye ve kültüre daha kolay uyum sağladığından kendi dilini ve kültürünü unutma yoluna gitmiştir. Yurtdışındaki dördüncü kuşak Türkler ise şu an okul çağındadır (Nurlu, 2019, ss. 179-180).

Yurtdışında doğup büyüdüğü için özlerini unutmaya başlayan, milli kimliğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türkler için harekete geçen devlet, 1965 yılında Türkiye’den öğretmenler göndererek bu çocukların eğitimine ortak olur. Gönderilen öğretmenlerin yetersiz kalmasıyla yeni bir düzenlemeye geçen Türkiye, bu kez Türk çocuklarının Türkçeyi

öğrenmesi/unutmaması ve Türk kültürünü yaşatması için 1980’de yurtdışında Türkçe ve Türk Kültürü (TTK) dersleri vermeye başlar (Nurlu, 2019, s. 180). Amaç, Türk çocuklarına Türk dilini öğretmek, Türk kültürünü tanıtmak, içine doğdukları coğrafyaya karşılık kendi öz benliklerindeki milli duyguları korumak, asimile olmalarını önlemektir. “Çünkü yurt dışındaki Türk çocuklarının, Türkiye ve Türk kültürüyle bağlarını en yüksek düzeyde Türkçe oluşturmaktadır.” (MEB, 2018, s. 1).

TTK dersi için günümüze kadar 6 öğretim programı hazırlanmıştır. İlki 1980 yılında “Dış Ülkelerdeki Türk İşçilerinin Çocuklarına Ait Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Bilgisi Programı”; ikincisi, 1982 tarihli “Yurt Dışındaki Türk İşçilerinin Çocukları İçin Türkçe Dersi Programı”; üçüncüsü 1986’da “Yurt Dışı İşçi Çocukları Türkçe-Türk Kültürü ile Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programları” adıyla yayınlanan program; dördüncüsü, 2000 yılında yayınlanan “Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe (1-10. sınıflar), Türk Kültürü (4-10. Sınıflar) ve Yabancı Dil Olarak Türkçe (6-11. Sınıfları) Dersleri Öğretim Programları”; beşincisi 2006’da yayınlanan “Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1-10. sınıflar)” adlı program ve son olarak altıncısı ise 2009’da yayınlanmış “Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1-10. sınıflar)” isimli programdır.

MEB’in Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programında (2018) TTK derslerinin temel amacının yurtdışındaki Türk çocuklarının Türkçeyi etkili bir şekilde edinmelerini sağlamak, dört temel dil becerisini geliştirmek, Türk kültürünü tanıtmak ve içinde buldukları farklı kültür ile kültürler arası ilişkiler geliştirmelerine yardımcı olmak olduğu belirtilir. Bu temel amaçlara paralel öğrencilerin;

- “dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- söz varlıklarını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlerimizi tanıyıp severek benimsemelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir.” (MEB, 2018, s. 2).

TTK dersleri yurtdışında zorunlu bir ders değildir ve öğrencilerin sınıf geçmelerinde nota dayalı bir etkisi bulunmamaktadır. Arzu eden ebeveynler çocuklarına okul derslerinin dışında TTK dersleri aldırılmaktadır. “TTK dersi farklı ülkelerin eğitim sistemleri içinde, akademik başarıyla ilişkili olmayıp kültürel faaliyet olarak gerçekleştirilmektedir... TTK dersine katılım ve devam isteğe bağlıdır.” (MEB, 2018, s. 3).

TTK derslerinde, MEB’in hazırladığı Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitapları kullanılmaktadır. 8 seviye, 2 hazırlık ders, 2 hazırlık çalışma ve 2 öğretmen el kitaplarından oluşan Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitapları, öğrencilerin derslerde öğretmen rehberliğinde öğrenmelerinin yanında ders ve sınıf dışında bireysel ve ebeveyn eşliğinde öğrenmeyi de hedeflemektedir (Karadağ & Baş, 2019, s. 12). Bu doğrultuda derslerde ve kitaplarda kullanılan her içerik gibi metinler de bu aktarımın bilinçli ve etkili olabilmesi için büyük önem arz etmektedir. Zira bir dili yazıya taşımak ve kültürden izler sunmak ancak metinlerle mümkündür.

Bu çalışma temelde “TTK ders kitaplarındaki metinler hangi metinlerarasılık unsurlarını barındırmaktadır?” sorusuna cevap aramaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Türkçe ve Türk Kültürü derslerinde başat olarak kullanılan materyallerden TTK ders kitapları, yurt dışında yaşayan ve Türk olan çocuklara kendi dil, milli kültür ve değerlerini tanıtmaya amaçları güttüğünden bu kitaplarda yer alan metinlerin türü, niteliği ve içeriği de önem arz etmektedir. Yapılan bu çalışmada TTK ders kitaplarındaki okuma ve dinleme metinleri ile bunların görselleri incelenmiş, metinlerde hangi metinlerarasılık unsurlarına yer verildiği, görsellerin metin-görsel açısından nasıl bir göstergelerarasılık barındırdığı üzerine çalışılmıştır.

Çalışmada metinsellik ölçütlerinden metinlerarasılığın odak olmasının nedeni; metinlerarasılığın içerikte çeşitliliği ve farklı kavramlar üzerine düşünmeyi sağlaması, dolayısıyla ders kitaplarındaki varlığının elzem görülmesidir. Bu yönüyle çalışma yurtdışında yaşayan Türk çocuklarının Türkçe ve Türk kültürü donanımları ile kullandıkları öğrenim kaynaklarında ne tür unsurlardan beslenildiği hususunda önemli görülmektedir. Kitaplarda yer alan metinlerarasılık unsurları ve bunların sayısının tespitinin kitaplardaki metinlere verilen önemin ne noktada olduğunu göstermeye rehber olması umulmaktadır. Böylece çalışma, TTK ders kitapları hakkında gelecekteki çalışmalar için yardım teşkil edebilir.

Bu çalışmanın ana amacı Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarının metinlerarasılık bağlamında incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu ana amaca bağlı olarak çalışmanın alt amaçları şunlardır:

- 1- TTK ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde metinlerarasılık bağlamında hangi unsurlar yer almaktadır?
- 2- TTK ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinde metinlerarasılık bağlamında hangi unsurlar yer almaktadır?
- 3- TTK ders kitaplarının okuma ve dinleme metinlerine ait görsellerinde göstergelerarası ilişki durumları nasıldır?

1.3. Sınırlılıklar

Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan metinlerdeki metin dışı metinlerarasılık unsurlarının tespitini amaçlayan bu çalışmada;

- İncelemeye alınan kitaplar MEB tarafından hazırlanan 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları ile;
- Ele alınan kitaplar söz konusu kitapların 8 seviyesinden yalnızca 5-6-7-8. seviye ders kitapları ile;
- Kitaplarda incelenen materyaller sözlü iletişim metinleri dışında okuma metinleri, dinleme metinleri ve bunların görselleri ile

sınırlandırılmıştır. Ayrıca Kolcu (2017) geliştirdiği metinlerarasılık değerlendirme formunu ders kitaplarını incelemeye kullandığından iki göstergesi dizgesini metin-resim olarak belirlemiştir. Bu çalışmada da göstergelerarası ilişkiler, metin-görsel ilişkisi olarak alınmıştır.

BÖLÜM 2

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Metin

Türk Dil Kurumunun, güncel internet sitesi sözlüğünde (<https://sozluk.gov.tr/>) “1.Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü; tekst. 2.Basılı veya el yazması parça; tekst” şeklinde açıkladığı metin, “Biçim ve anlam yönünden bütünlük oluşturan yazılı ya da sözlü ürün” olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2019, s. 589). Arapça ‘metn/متن’ kelimesine dayandırılan bu kelime “Bir yazıyı şekil ve noktalama hususiyetleriyle birlikte meydana getiren kelimelerin topu” şeklinde de yorumlanmıştır (Devellioğlu, 1962, s. 756).

Bu tanımlara rağmen kelimenin batı dillerindeki karşılığına ve onun da kavramsal kökenine bakıldığında metnin yalnızca sözcüklerden oluşmadığı görülür. Bugün batı dillerinde “metin” kelimesine karşılık olarak kullanılan “text” kelimesi Latince’den gelir. “Latince’de **texere, textus, textum** ‘dokumak, örmek; dokuma, örgü’ anlamlarına gelmektedir. **Textus** sözcüğü ‘metnin oluşturuluş biçimi’ yani bugünkü biçim anlamında kullanılmaktaydı.” (Yılmaz, 2022, s. 3). Zaman içerisinde birtakım dini nitelikler kazanarak bugünkü edebî halini alan metin temelde çok daha kapsamlı anlamlar içermektedir. Nitekim bu hususta Yılmaz, yukarıda sunduklarının devamında şunları söyler: “Ancak, sözceler bütünü olarak tanımlanabilecek olan metin, salt sözcüklere indirgenemez. Ve metin yalnızca dile özgü, dil aracılığıyla üretilen bir birim değildir. Metin tek bir sözcükten, tek bir resimden, tek bir işareten de oluşturulabilmektedir.” (Yılmaz, 2022, s. 3).

“Metin yalnızca dile özgü bir kavram değildir, dilsel olmayan metinler de vardır. Örneğin bir resim kendi bütünlüğü içinde bir metin olarak kabul edilebilir.” (İşeri, 2021, s. 79).

Metin kavramı temelde derin bir kapsama sahip olsa da her alt kapsamın kendine özgü dokunma, örülme, oluşturulma kuralları vardır. Dilsel/edebî bağlamda var olan metinler rastgele kelime ya da cümlelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulamazlar. Her bir kelimenin ve cümlenin bağlam içerisinde tutarlı bir anlama sahip olması, bir mantık çerçevesinde örülerek bütünlük oluşturması gerekmektedir. Aksan & Aksan (1991) her metnin anlam bütünlüğü oluşturan metin parçacıklarından (tümce ve tümce değerindeki birlikler) oluştuğunu ve bu metin parçacıklarının birliğinin metnin içeriğini teşkil ettiğini aktarır (s.100).

Dilsel/edebî bağlamdaki metinlerin kapsamlı tanımını Yılmaz (2021) şu şekilde yapar (s. 2):

“Metin, cümlelerin/sözcelerinin basit, rastgele, ardışık olarak sıralanması ile oluş(turul)muş basit bir yapı değildir. Metin; en gelişmiş bildirişim dizgesi olan insan dilinin, en üst düzeydeki birimi; cümleler/sözceler arası çeşitli düzeylerde yazar(lar)ı tarafından -bilinçli olarak- derin ve yatay, uzak ve yakın ilişkilerle oluşturulmuş bağdaşık, tutarlı bir dilsel düzenleme; ‘bütünlük’ ve ‘birlik’ arz eden, anlaşılabilen, özetlenebilen, yorumlanabilen ve metinsel/sosyal/ kültürel/durumsal bağlamlar içerisinde belli çıkarımlar/sezdirimler ve iletiler içeren dilsel bir bütünlük; metinsellik özelliği taşıyan sözlü/yazılı (veya alternatif) iletişimsel üründür.”

Bu tanımla bir metni oluşturan, metni metin yapan mühim unsurlar vurgulanarak dilsel/edebî metinlerin temel nitelikleri sıralanmıştır. Bu özellikleri barındırmayan birimler metin sayılmaktan uzaktır.

2.2. Metindilbilim

Kavram olarak metindilbilim, İmer ve arkadaşları tarafından; “Metni oluşturan öğelerin ve metindeki dilsel düzenlerin çözümlenmesi ile ilgili dilbilim dalı.” (İmer vd., 2011, s. 190) şeklinde tanımlanır. 1960’larda şekillenmeye başlayan bu dilbilim dalı ister sözlü ister yazılı olsun metinlerin işlevlerini, yüzey ve derin anlamlarını, iletişimsel boyutlarını ele alır. “Daha açık bir deyişle inceleme konusu artık metin içindeki tek tek tümceler değil, metnin tümü, metni oluşturan öğeler arasındaki bağlar, metnin bir bütün olarak yapısı ve işlevi.” diyen Oralış & Özil (1992, s. 37), metindilbilimin her türlü dilsel yapıyı metin yapan ölçüt ve kuralları saptadığını, metin türleri arasındaki yapı ve işlevleri ortaya çıkardığını belirtir.

Metinlerin amaçlarından biri de duygu, düşünce yahut bilgi aktarımı vasıtasıyla anlaşılmasıdır. Yazar bir metni oluştururken onu okuyanlarda da kendi dünyasındaki tesiri oluşturmayı hedefler.

“Bir yazılı metnin amacına ulaşması okuyucunun bilgi birikimine ve tecrübelerine bağlıdır. Yazarın bir amaç doğrultusunda kaleme aldığı metin, ancak okuyucunun dünyasında bulunduğu karşılık kadar anlam kazanır. Bu doğrultuda metinde yatan anlam ile yazarın bir amaç çerçevesinde oluşturduğu yapıları çözümlenmek gerekir. Bu çözümlenmeyi

bizlere sunan bilim “metindilbilim” olarak adlandırılır. Metindilbilim sayesinde yazarın amacı, vermek istediği mesajlar, kullandığı dil ve üslup, kelime seçimleri ve cümle kurulumları gibi unsurlar incelenerek daha açık ve bilimsel sonuçlara ulaşılmaktadır.” (Göre & Özkan, 2023, s. 397).

“Metindilbilim, metni parçalar halinde değil de bir bütün olarak incelemeyi amaçlar. Metin incelemelerinde bu durum göz önünde bulundurularak dilsel bir bütünün metin olup olmadığı konusu ele alınır.” (Kolcu, 2017, s. 17). Bir bütün olarak bakıldığında metni, Beaugrande ve Dressler (2002) 7 ölçütü tespit etmektedir: bağlaşıklık (cohesion), bağdaşıklık (coherence), amaçlılık (intentionality), kabul edilebilirlik (acceptability), bilgilendiricilik/bilgisellik (informativity), durumsallık (situationality) ve metinlerarasılık (intertextuality). Bu ölçütler dilimizde “metinsellik ölçütleri” başlığı altında toplanır.

2.3. Metinsellik Ölçütleri

Her yazılmış yazı yahut söylenmiş söz bir metin teşkil etmez. Bir oluşumun metin olarak adlandırılabilmesi için bazı standartları karşılaması beklenir. “Bir metin, yedi metinsel standardı karşılayan iletişimsel bir olay olarak tanımlanır. Bu standartlardan herhangi birinin yerine getirilmediği kabul edilirse, metin iletişimsel olmaz.” diyen Beaugrande & Dressler (2002, s. 11) bu standartları; bağlaşıklık, bağdaşıklık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, durumsallık ve metinlerarasılık olmak üzere 7 başlıkta açıklar. “Metin çözümleme ölçütlerinden ‘bağlaşıklık’ ve ‘bağdaşıklık’ metin odaklı iken, ‘amaca uygunluk’, ‘kabul edilebilirlik’, ‘bilgisellik’, ‘durumsallık’, ‘metinlerarasılık’ gibi ölçütler bağlam odaklıdır.” (Torusdağ, 2015, s. 20).

2.3.1. Bağlaşıklık

Bağlaşıklık, bir metnin küçük ölçekli yapısını teşkil eder ve metnin yüzey yapısını kapsar. Yüzey yapı; “sözcük ve sözdizim ile ilgili olan, tümceler birbirlerine dilsel bir bütünlük sağlayacak şekilde eklenerek bir metin oluşmasını sağlayan, metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümüdür.” (Torusdağ, 2015, s. 20). Sözcükler, sözcük grupları, tümceler, yan tümceler ve tümceler arası bağlantılar metnin yüzey yapısını oluşturur (Dilidüzgün, 2008, s. 57).

2.3.2. Bağdaşıklık

Bağdaşıklık, bir metnin büyük ölçekli yapısıdır ve derin yapıyı kapsar. Derin yapı, metnin anlamsal çözümlemesidir. “... büyük ölçekli yapılar metin anlamının ayrılmaz bir parçasıdır. Metin işleme sürecinin değişik düzeylerinde, işlemeyi kolaylaştırma ve bilgiyi saklama amacıyla, üretilen veya algılanan metnin anlamını düzenler.” (Keçik, 1993, s. 89).

Bağlaşıklık metnin şekilsel yanı, bağdaşıklık anlamsal boyutudur. “Yüzey yapı dilbilgisel boyutta olduğu için gözle görülebilen kısımken derin yani büyük ölçekli yapı anlamsal boyutu kapsaması münasebetiyle zihinsel algı ve beceri gerektiren kısımdır.” (Göre & Özkan, 2023, s. 408).

2.3.3. Amaçlılık

Ögeyik’e göre (2008, s. 19) her metnin bir amacı vardır ve bu amaç doğrultusunda metnin bildirisi alıcısına iletilerek metin ile alıcı arasında iletişim başlar. “Her metnin amacı okuyucusuyla iletişim kurarak bir bilgilendirme sağlamak, okuyucu üzerinde bir etki oluşturmaktır.” (Torusdağ, 2015, s. 21). Yazar bu amaç doğrultusunda kelime ve üslubunu seçer, anlamsal katmanlar kurar. Metni en etkili ve amaca uygun kılmak için konuyla ilgili, bağlam dahilinde ifadeler dizerek anlaşılır bir dille alıcıya sunmak yazar için de metin için de önemlidir. “Yazarın metni oluşturmak için seçtiği her cümle ifade etmek istediği fikre hizmet etmeli, okuyucunun kafasında o mesajla ilgili bilinçli bir yapı oluşturmalıdır.” (Kolcu, 2017, s. 19). Buna rağmen her iletişim tam anlamıyla beklendiği etkide gerçekleşmeyebilir ve metin amacına ulaşmayabilir. Bu noktada iş, yazar kadar alıcıda da bittiğinden alıcının metni almadaki hazırbulunuşluk düzeyinin de amaca ulaşmada etken olduğu söylenebilir.

Torusdağ (2015, s. 21) aynı metnin birden fazla amacının olabileceğini belirtir.

2.3.4. Kabul edilebilirlik

“Her metnin belli bir dönem, toplum ya da grup tarafından kabul edilebilir olma ölçütü vardır.” (Torusdağ, 2015, s. 22). Ögeyik (2008) bu hususta, kabul edilebilirliğin bireysel bir düzlemde ele alınabileceğini, öznel bir tutum barındırdığını ve alıcının değer yargılarına göre şekilleneceğini söyler. Yazarın metni oluşturmadaki amacının karşılık bulması, alıcının eğitim düzeyine, tecrübelerine, bilgi ve kültür birikimine bağlıdır. Dolayısıyla bir metnin kabul edilebilirlik düzeyi alıcıdan alıcıya göre değişebilmektedir.

2.3.5. Bilgisellik

Bilgilendiricilik olarak da bilinen bilgisellik ölçütü, "...metnin içerdiği bilginin alıcı tarafından gereksinim duyulan bilgiyi karşılama eğilimidir."(Ögeyik Coşkun, 2008, s. 19). Beaugrande ve Dressler'e göre (2002, s. 133) bu ölçüt, alıcılar için metnin ne ölçüde yeni veya beklenmedik olmasıyla ilgilidir. Alıcıların hazırbulunuşluk, bilgi ve kültür seviyeleri ile diğer etkenler çeşitlilik göstereceğinden Ögeyik (2008), bilgiselliğin de öznel bir tutum barındıracağını ifade eder.

2.3.6. Durumsallık

Durumsallık ya da duruma uygunluk, her metnin içinde bulunduğu duruma yaraşır olmasını ölçütler. "Bir metnin iletişimsel amaçlarının durum bağlamında belirlenmesidir." (Dilidüzgün, 2008, s. 38). Kolcu (2017, s. 19) her metnin iletişimsel işlevini daha sağlıklı yerine getirebilmesi için metinlerin kendi şartları içerisinde ele alınarak yorumlanması gerektiğini söyler. Torusdağ (2015, s. 23) bu hususu şöyle örneklendirir: "Örneğin, sabah yeni uyanmış birisine "Günaydın" yerine "İyi akşamlar" ya da arkadaşına hediye alan birine "Nasıl bu kadar düşüncesiz olabiliyorsun?" demek toplumsal uzlaşım boyutunda duruma uygun değildir."

2.3.7. Metinlerarasılık

Gündoğdu (2012, s. 1894) her metnin kendinden önce üretilmiş diğer metinlerle bağlantılı olabileceğini söyler. Yazar, bir metni oluşturmadan önce yaptığı okuma ve araştırmalarla zihninde yeni bağlar kurar ve bu bağlar sayesinde metnini şekillendirir. Kurulan bu küçük ya da büyük bağlar, oluşturulan yeni metin ile daha önce oluşturulmuş metinler arasında ilişki teşkil eder.

"Hiç bir metin tek başına bir anlam taşımaz; diğer metinlerle kurduğu açık ya da gizli ilişkilere göre bir anlam ya da değer kazanır. Her üretilen metin kendinden önce üretilmiş metinlerin biçemlerinden, izleklerinden etkilenir ve onlarla etkileşim içindedir." (Dilidüzgün, 2008, s. 39). Metinlerarasılık; farklı tür ya da alanlarda birbirleriyle ilişkilendirilen yapıların, ortaya konan eserde daha etkili anlamlar taşımalarını hedefler. Bu anlamın kişide karşılık bulması kişinin bilgi birikimi ve yazarın üslubuna göre değişebilir. Neticede amaç, anlatımı daha güçlü ve tesiri yüksek kılmaktır.

Aktulum (2020, s. 452) metinlerarasılığın bir çeşit yeniden yazma, eski geleneğe bir tür öykünme olduğunu belirtir; ona göre her metin bir metinlerarasıdır.

2.4. Metinlerarasılığın Kökeni

Her metnin kendinden önceki metinlerden izler taşıyarak oluştuğunu, aksinin mümkün olamayacağını söyleyen metinlerarasılık kavramı; ilk kez 1960'lı yıllarda Julia Kristeva tarafından tanımlansa da ondan öncesinde de bir geçmiş barındırır. Metinlerarasılık kavramı yeni olsa da olgusu eskidir. Rus eleştirmen Mihail Baktin, söyleşimcilik kavramı üzerine çalışmıştır. Baktin, söyleşimcilik adını verdiği kuramında; bir sözcenin başka sözcelerle ilişki içinde olmadan, öyle ya da böyle birbirlerini etkilemeden var olamayacağını savunmuş; Kristeva'nın çalışmalarının da temelini oluşturmuştur. Döneminde çalışmalarını yeterince tanıtamayan Baktin'den yıllar sonra Kristeva, Baktin'in söyleşimcilik kuramını Batıya taşıyarak metinlerarasılık kavramını ortaya koyar. Julia Kristeva'ya göre metinlerarasılık; bir metinsel yapıdan farklı kesitlerin başka metinlerden alınan çok sayıda kesitin dönüşümleriymiş gibi algılanmasını sağlayan metinsel bir etkileşimdir ve bu kavram, bir metni oluştururken başka metinlere ait unsurları taklit etme ya da olduğu gibi metne sokma değil, yer ya da bağlam değiştirme işlemidir (Aktulum, 2014, s. 17-36).

Baktin, söyleşimcilik kuramının yanında çokseslilik kuramını da geliştirir. Bu kurama göre "...metinler farklı fikirlerin ve bakış açılarının kesişme noktası olarak yazarınkinden farklı sesler içermektedir. Baktin özellikle Dostoyevski'nin romanlarını çok seslilik bakımından çok zengin olarak nitelendirmekte ve romanlarındaki kahramanların her birinin farklı bir sesi temsil ettiğini savunmaktadır. Böylece metinde bir çok seslilik ortamı doğar." (Pamukcu, 2023, s. 1161).

Söylemler kendilerinden önceki yapıt ve söylemlerle sürekli bir etkileşim halinde olduğundan "... geçmiş ve gelecek devamlı bir söyleşim halindedir ve bu söyleşim kavramı tamamen farklı bakış açılarının eşit değere sahip olduğu bir ortam sunar. Buradan hareketle dilsel çok seslilikte öne sürülen düşünce, sözcelerin tek bir konuşmacının sesini içermediği ve yalnızca bir sözceden birden çok bakış açısına ulaşılabileceğidir" (Pamukcu, 2023, s. 1163).

Her metin zaten kendinden öncekilerden bariz ya da gizli izler taşır. Bu izler, metinlerarasılık oluşturmak için yeterlidir. Zira bir metinlerarasılık illaki apaçık atıf ya da alıntılarda bulunmak zorunda değildir. Önceki metinlerden hareketle söylenen bir sözcenin bağlamının değiştirilerek ele alınması metinlerarasılık örneği oluşturmada yeterlidir.

2.5. Metinlerarasılık Yöntem ve Teknikleri

Metinlerarasılık, çeşitli kuramcı ve araştırmacının merkezinde yer alan bir kavram olarak türlü tanım ve açıklamalara sahip olsa da hepsinin ortak bir paydada bulunduğu görülmektedir: Metinlerarasılık bir metinsellik ölçütüdür ve her metinde rastlanması kaçınılmazdır.

2.5.1. Ögeyik'in Tasnifi

Ögeyik (2008) metinlerarasılık kavramını beş ana başlık altında tasnif eder: yazarlararası göndermeler, eserlerarası göndermeler, türlerarası göndermeler, açık göndermeler, örtük göndermeler.

2.5.1.1. Yazarlararası Göndermeler

Yazarın söylemine, kendisine yahut üslubuna yapılan göndermelerdir. Ögeyik (2008, s. 51-56) bu tür göndermelere Hasan Ali Toptaş'ın Bin Hüzünlü Haz'ını, Laurence Stern'in Tristram Shandy'sini ve Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı'sını örnek göstererek yazarların bu eserlerinde tercih ettiği okura hitap yöntemlerini ele alır. "Her üç örnekte de okurla birebir söyleşiye rastlamak mümkündür" (Ögeyik Coşkun, 2008, s. 51).

2.5.1.2. Eserlerarası Göndermeler

Metinde bir esere atıf yapma, bir eseri yeniden yazma yahut bir eseri başka bir esere konu etme, bir eserin ana kurgusunu kullanarak başka bir yeni eser yazma ya da güncelleştirme gibi şekillerde yapılan göndermelerdir (Ögeyik Coşkun, 2008, s. 56). Günümüzde geleneksel masallara karşı görüş olarak üretilen anti masallar bu tür göndermelere örnek olarak gösterilebilir.

2.5.1.3. Türlerarası Göndermeler

Bir metnin başka bir metin türünden alınan alıntılarla oluşturulması durumunda gerçekleşen göndermelerdir. "Bir roman bir şiirden, bir şiir bir öyküden, bir destandan esinlenerek yazılmış olabilir. Bu tür metinlerarasılık, türlerarası bir niteliğe sahiptir." (Ögeyik Coşkun, 2008, s. 65). Kur'an-ı Kerim'de Yusuf Suresinde anlatılan kıssadan hareketle yazılan Yusuf ile Züleyha mesnevileri türlerarası göndermelere örnek olabilir.

2.5.1.4. Açık Göndermeler

Bir metni oluştururken başka metinlerden açıkça alıntılarının yapıldığı göndermelerdir. Bu tür göndermeler içeren metinleri alıntı yapılan metinle birlikte okumanın anlaşılabilirliği artıracığı belirtilir (Ögeyik Coşkun, 2008, s. 67).

2.5.1.5. Örtük Göndermeler

Bir metinde başka bir metinden kapalı bir şekilde alıntılama yapılan göndermedir. Bu tür göndermeleri tespit etmek, diğerlerini tespit etmekten daha zordur ve okuyucunun bilgi/birikimine bağlıdır.

“Bazı eserler metinlerarası ilişki kurduğu metinler okunmadan açıklanamaz. Bu nedenle örtük gönderimde okurun okuma yaşantısı, kültürel birikimi ve okur kimliği çok önemlidir... Metnin içerdiği çoksesselik, okurun anlam dünyasında yer almasının yanı sıra önceki metinlerle girdiği ilişkiden de kaynaklanabiliyor ve kendisi de sonradan üretilcek metinlere kaynak oluşturuyor.” (Ögeyik Coşkun, 2008, s. 97).

2.5.2. Aktulum'un Tasnifi

Aktulum (2014) ise metinlerarası yöntemleri; ortakbirliktelik ilişkileri, türev ilişkileri, ana metinlerin ciddi düzende dönüşümü, klişe-basmakalıp söz ve anlatı içinde anlatı (iç anlatı) olarak gruplamaktadır.

Farklı metinlerarası yöntemlerin açık ve kapalı olmak üzere iki biçim altında ele alınabileceğini söyleyen Aktulum (2014, s. 76) bir metni oluştururken yararlanılan başka bir metnin yazarının ya da eserin adının açıkça belirtildiği durumların açık ilişkileri; yazarının ya da eserin adının açıkça belirtilmediği fakat çeşitli ima ya da göndermelerle telkin edildiği durumların ise kapalı ilişkileri oluşturduğunu söyler.

2.5.2.1. Ortakbirliktelik İlişkileri

Bir metni oluştururken bir ya da birden fazla metne yer verme durumu ortakbirliktelik ilişkisi olarak tanımlanmaktadır. Aktulum (2020), Gérard Genette'nin metinlerarasılık kavramını “iki ya da daha fazla metin arasındaki ortakbirliktelik ilişkisi, yani temel olarak ve çoğu zaman bir metnin başka bir metindeki somut varlığı” olarak tanımladığını söyler ve ortakbirliktelik ilişkileriyle türev (ana-metinsellik) ilişkilerini birbirinden ayırır: Bir metnin başka bir metne sokulduğunda ortakbirliktelik ilişkisinin söz konusu olduğu; ana-metinsellik durumunda ise bir alt metinden ana metne götüren bir taklit ya da dönüştürüm ilişkisinin varlığı belirtilir (s. 453-459).

Ortakbirliktelik ilişkisini Aktulum (2014) “Metinlerarası İlişkiler” adlı kitabında 3 başlıkta ele alır: alıntı ve gönderge, gizli alıntı-aşıırma, anıştırma.

2.5.2.1.1. Alıntı

En sık kullanılan metinlerarasılık yöntemlerinin başında gelen alıntı, bir metni oluştururken faydalanılan diğer metinlerden kesitleri açıkça kaynak göstererek kullanmadır. Bilinçli ve istemli bir şekilde gerçekleşen bu kullanımda başka bir metne ait bir kesit, yeni oluşturulan metinde makul bir bağlamda metne yedirilerek görüşü, bilgiyi, açıklamayı destekler.

Alıntının en önemli özelliği, kaynağının derhal belirtilmiş olmasıdır. Yazar, metni oluştururken faydalandığı diğer metinlerdeki ifade ya da söylemleri ayraç (tırnak işareti) içerisinde ve genelde italik yazarak vurgular ve o söylemin kendisine ait olmadığını belirtir. Alıntı yaparken yazar, ayraç içerisine aldığı söylemi, ana kaynaktaki gibi sözcüğü sözcüğüne yazmak zorundadır, kendi arzusuna göre söylemi şekillendiremez.

2.5.2.1.2. Gönderge (Gönderim/Gönderme)

Açık metinlerarasılık biçimlerinden biri olan gönderge “Bir yapıtın başlığını ya da yazarın adını anmakla yetinmek” (Aktulum, 2020, s. 435) şeklinde tanımlanır. Metni oluştururken alıntı yapmadan, okuru doğrudan kaynağa yönlendiren gönderge “... *bir yapıt başlığı, yazar adı, şiir veya trajedi kişisi, tarihi bir kahraman veya kutsal kitapların birinin ismi olabileceği gibi bir çağın, edebi olsun olmasın herhangi bir türün veya kültürün unsurunu kullanarak okurun o kısma gönderilmesi işlemi de olabilir.*” (Kolcu, 2017, s. 29).

2.5.2.1.3. Gizli Alıntı (Aşırma)

Bir metinde, söyleyeni/yazarı/sahibi belli olduğu halde, başka metinlere ait kesitlerin kaynak gösterilmeksizin kullanımı, kendi düşünce yahut söylemiymiş gibi sunulması, söylemin kopyalanması ve haksız sahiplenilmesi durumudur. Alıntı kurallarının ihlali ile gerçekleşen gizli alıntı yani aşırma ciddi bir suçtur ve özellikle son yıllarda tespiti kolaylaştığından yaptırımları ağırdır. Akademi ve edebiyat camiasında şiddetle kınanan bir biçimdir.

2.5.2.1.4. Anıştırma

Alıntının dolaylı bir biçimi olan anıştırma alıntının aksine açık bir belirti sunmamakla birlikte ima barındırır (Kolcu, 2017, s. 29). Söylenmek istenen şey sezdirme yöntemi ile okuyucuya telkin edilir. Sezdirerek telkin ön planda olduğu için anıştırmaları tespit etmek zordur, bunların tespiti okuyucunun kültürel birikimi ve çabasını gerektirir

(Aktulum, 2014, s. 87). “Metinlerarasılık içerisinde kullanımı oldukça yoğundur. Burada da metinlerarası bir gönderim söz konusudur, fakat bu gönderim açık bir şekilde yapılmamaktadır. Temel unsur sezdirmedir.” diyen Aykanat (2012, s. 19), anıştırmayı klasik şiirdeki telmihle bağdaştırır.

2.5.2.2. Türev İlişkileri

Ana-metinsellik olarak da yorumlanan türev ilişkisi “...bir kapsayım ilişkisine göre değil, bir aktarım ilişkisine göre tanımlanır. Bu ilişki biçiminde farklı ana-metinsel olguları ilişkinin doğasına (anametnin taklit edilmesi ya da dönüştürülmesi) ve düzenine (oyunsal, yergisel, ciddi) göre sınıflandırmak söz konusudur.” (Aktulum, 2020, s. 419).

2.5.2.2.1. Yansılama (Parodi)

Genelde “Bir yazarın kelimelerinin, üslubunun, tavrının, tonunun ve fikirlerinin onları gülünç kılacak şekilde taklit edici kullanımı.” (Cuddon, 1999, s. 640) şeklinde tanımlanan parodi, Aktulum (2020, s. 479) tarafından ise “Dar anlamda, konusu soylu bir metnin (destan, ağılatı vb.) sıradan bir konuya indirgenerek dönüştürülmesine verilen ad.” şeklinde ifade edilir. Parodide amaç, soylu bir yapıtı değiştirip alay etme gayesiyle yeniden oluşturmak, ciddiyetle yazılmış bir eserin gülünç bir taklidini yapmaktır. Ciddi bir konu olabildiğince sıradanlaştırılarak uyarlanır ve alayla birlikte yergi de barındırabilir.

Yansılama uzun uzadıya alıntılarla yapılmaz. Aktulum’un (2014, s. 95) belirttiğine göre genellikle kısıdır ve çoğu zaman tek bir dize yahut sözcük ile sınırlıdır. “Parodinin klâsik şiirimizdeki tam karşılığı tehzildir” (Aykanat, 2012, s. 28).

2.5.2.2.2. Alaycı Dönüştürüm

“Alaycı dönüştürüm soylu bir metnin (örneğin destan) eylemini ya da konusunu olduğu gibi sürdürerek, yani yapıtın temel içeriğini ve anlatsal devinimini değiştirmeden, onu bildik, sıradan, yeni bir biçimde yeniden yazmak olarak tanımlanır. Alaycı dönüştürüm ... konuyu değiştirmek yerine biçemi değiştirmeye dayanan bir yöntemdir.” (Aktulum, 2020, s. 415).

Alaycı dönüştürümde amaç, soylu bir türe komik unsurlar dahil ederek okuru eğlendirmektir (Aktulum, 2014, s. 101).

2.5.2.2.3. Öykünme (Pastiş)

“Daha çok alay etmek amacıyla bir yapıtın ya da yazarın biçimini taklit etmek” olarak tanımlanan öykünme bir yazarın başka bir yazarın biçiminden etkilenecek kendi metnini oluşturmasıdır (Aktulum, 2020, s. 462). Yazar yeni metni oluştururken tümüyle metni değil yazarın kullandığı biçimi, dil ve anlatım özelliklerini, özgün içerikle izlediğini taklit eder. “Ayrıntılı bir pastiş biçimi, çoğunlukla veya tamamen başka bir yazarın tarzında ve biçiminde yazılmış sürekli bir çalışmadır.” (Cuddon, 1999, s. 644).

2.5.2.3. Ana Metinlerin Ciddi Düzende Dönüşümü

Ana metinlerin ciddi düzende dönüşürümü ya da değiştirimi daha genel, geniş ve bütüncül yapıları kapsar ve çeşitli yöntemler barındırır. Aktulum’un (2014) aktardığına göre Genette, ana metinlerdeki anlamsal dönüştürümlerin oranına göre bu dönüştürüm/değiştirimleri iki ulama ayırır: biçimsel dönüştürümler, izleksel ya da anlamsal dönüştürümler.

Biçimsel dönüştürümler, anlamsal değiştirimlerden ziyade biçimsel düzenlemeleri kapsar; izleksel ya da anlamsal dönüştürümler ise anlamın bilerek ve alenen dönüştürülerek anlam çözümlemesine odaklanılmasıdır (Aktulum, 2014, s. 114).

2.5.2.3.1. Biçimsel Dönüştürümler

* **Çeviri:** “Biçimsel dönüştürümlerin en belirgin ve en sık kullanılanı, bir metni bir dilden başka bir dile aktarmak olan çeviridir.” (Aktulum, 2014, s. 114). Çevirilerde amaç anlamsal değişiklik değil, ana dilde izah olduğu için genelde başarılı kabul edilen çevirilerde anlamsal değişiklikler söz konusu değildir, anlamın korunması hedeflenerek dil değişikliği yoluyla diller arası iletişim amaçlanır.

* **Koşuklaştırma:** Düzyazı şeklinde yazılmış bir metni dizeler halinde dizip şiirsel bir üslup kazandırarak yeniden yazma yöntemidir.

* **Düzyazılaştırma:** Koşuklaştırmanın tersi şekilde dizeler halinde yazılmış bir metni düzyazı formatına dönüştürerek yazma yöntemidir. Latince metinlerin çevirilerinde sık rastlanır.

* **Vezindönüşümü:** Hece sayısının artırılıp azaltılması şeklinde yeni forma sokulması yöntemidir. “Bir vezinden başka bir vezine (örneğin, on hecelik bir dizeyi sekiz hecelik bir dizeye indirgemek ya da tersini yapmak) dönüştürmek yöntemi vezindönüşümü olarak adlandırılır.” (Aktulum, 2014, s. 115).

* **Biçemdönüşümü:** Biçemdönüşümü, belli ama başarısız bir biçemle yazılmış bir metni yalnızca daha iyi bir biçem formuna sokmak amacıyla dilbilgisel açıdan yapılan düzenlemeleri kapsayan yöntemdir. “Burada biçemsel yönden bir yeniden yazma, bir biçem değişikliği ya da bir metni biçemsel olarak düzeltmek, kapalı bir biçemi olan bir metnin biçimini açık, anlaşılır duruma getirmek söz konusudur.” (Aktulum, 2014, s. 115).

Aktulum (2014) bu tür biçemsel dönüşümlere nicel dönüşümlerin de eklenebileceğini söyleyerek indirgeme (réduction), genişletme (augmentation) ve kipsel dönüşümü (transmodalisation) sıralar.

- **İndirgeme:** İndirgeme bir metnin özünü koruyarak onu çeşitli amaçlar doğrultusunda bir takım yöntemlerle kısaltma işlemidir. Metnin yapısına ve anlamına zarar veren kısımları kesip atma (excision); bir yazarın kendi eserlerinde yaptığı eleme çıkarma (auto-excision); toplumsal yapıya aykırı, okurun kafasını bulandıracak, karmaşıklığa sebebiyet verebilecek kısımları ayıklama (expurgation); metnin özüne ve izleğine sadık kalarak kısaltma, özlülük (concision); metni zihinsel karmaşaya mahal vermeyerek kısaltıp özetleme (condensation) gibi yöntemler indirgeme başlığını kapsayan yöntemlerdir (Aktulum, 2014, s. 116).
- **Genişletme:** Genişletme, indirgemenin aksine bir metni ana hatlarına riayet ederek çeşitli eklemelerle uzatma işlemidir. Özellikle tiyatro metinlerinde antik yazarlardan etkilenen yazarların, konuları yetersiz bulmaları nedeniyle eserlere eklemeler yapmaları, yeniden yazmaya gitmeleri, uzun tiratlar yerleştirmeleri bu yönüme örnek gösterilebilir.
- **Kipsel dönüşüm:** Son biçemsel dönüşüm yöntemi olan kipsel dönüşüm, “Kurgusal bir yapıtın gösterim biçiminde -anlatısal ya da dramatik- ve kipte yapılan değişikliklerdir.” (Aktulum, 2014, s. 117) şeklinde tanımlanmaktadır. Bir kipin başka bir kipe geçirilmesini esas alır.

2.5.2.3.2. Anlamsal Dönüştürümler

* **Öyküsel Dönüşüm:** “...bir eylem bir öykü zamanından başka bir öykü zamanına ya da bir yerden başka bir yere aktarılırken eylemde meydana gelecek değişiklikler öyküsel değişiklikler adı altında ele alınır.” (Aktulum, 2014, s. 117).

* **Edimsel Dönüşüm:** Metinde olayın akışından ziyade bunları destekleyen nesne, araç, davranış yahut sözlerin değiştirilmesi şeklinde gerçekleştirilen dönüşümlerdir.

Öyküsel dönüşüm içeriksel ya da öyküsel değişikliği öne çıkarırken edimsel dönüşüm eylemi veya olayı kuran yolların değiştirilmesiyle icra edilir (Aktulum, 2014, s. 117).

2.5.2.4. *Klişe – Basmakalıp Söz*

TDK Güncel Sözlüğü (2024) tarafından “Özgünlüğü olmayan, değişiklik göstermeyen, bilineni tekrarlayan” şeklinde tanımlanan basmakalıp kavramı, yine TDK tarafından “klişe” ile aynı anlama işaret etmektedir. Oysaki Aktulum klişe ve basmakalıp kavramlarının birbirlerine çok benzer olsa da ince bir çizgide ayrıldığını söyler.

Basmakalıp “Bir durum ya da kişi hakkındaki hazır bilgi” (Aktulum, 2020, s. 425); klişe ise “Sık sık yinelenen, yinlendiği için de sıradanlaşan düşünce, sözcük ya da izlek” (Aktulum, 2014, s. 119) olarak tanımlanmaktadır ve ikisi de ikinci elden bilgiler sunar. “Basmakalıp söz daha çok kültürel tabana dayanır, klişe ise anlatımın sıradanlaşmasını yansıtır. ‘Kömür gibi kara gözler’ söz öbeği daha önce kullanılan söz öbeği olarak bir klişe örneğini yansıtırken; ‘Alman usulü’ söz öbeği de basmakalıp söze örnek teşkil eder.” (Kolcu, 2017, s. 30). Burada ayırt edici özellik kolektif bilincin yansımasıdır. Klişeler üslupsal bir sıradanlık içerirken basmakalıp ifadeler deneyimsel aktarımları örneklendirerek yansıtır. “Kar gibi beyaz” klişesi, üsluba yönelik olmakla birlikte herkesçe somut olarak gözlemlenebilen bir ifadedir; daha önce defalarca kullanılmış, kolektif bilinçte yer almıştır. Fakat “Yahudi gibi cimri” ifadesi bir basmakalıp örneğidir ve doğrudan gözlem ya da deneyimden ziyade ikinci elden edinilmiştir. Anonim bir yaşanmışlık barındırarak kolektif bilinçte yer edinmiştir.

Klişe ve basmakalıplar oluşumunu uzun süreçlere ve ortak belleğe borçlu olduklarından çoğu zaman kullanımda indirgenebilmektedirler. Bu noktada bu ifadelerin tespiti, anlamı ve yorumlanması okurun derin kültür ve geniş bilgi birikimine bağlıdır.

İkinci elden aktarım içerdiğinden klişe ve basmakalıplar, alıntı olgusu ile doğrudan ilişkilidir. Fakat alıntıda belirli bir yazarın belli bir ifadesi doğrudan ve olduğu gibi alınıp açıkça kaynaklandırılarak ifade edilirken klişe ve basmakalıplarda ifadenin bir kesiti sunulur. Ayrıca “Bir alıntının klişe olarak algılanabilmesi için belli bir gelenek içerisinde sürekli yinelenip toplumun ortak malı olması, arka planda; belli bir değerler dizgesini kapalı olarak temsil eden, bir bakıma artık altında bir yazarın imzasının bulunmadığı ‘anonim’ bir varlık olması gerekir.”

(Aktulum, 2014, s. 120). Sonuçta alıntı bireye işaret ederken klişe ve basmakalıp toplumsal bir söylemi vurgular.

2.5.2.5. Anlatı İçinde Anlatı – İç Anlatı

Olaylar ve izleklerine bağlı kalarak bir metinde başka bir metni-anlatıyı kullanma yöntemi anlatı içinde anlatı yahut iç anlatı olarak adlandırılır. Kullanılan başka bir metin-anlatı, ana metinle ilgili ve onun mesajını/düşüncesini yansıtır nitelikte olmalıdır. Bu yöntemin amacı zaten, iç metinle ana metnin anlamını desteklemek, anlaşılabilirliği artırarak tesiri yükseltmektir.

“Anlatı içinde anlatı; yansıma özelliği taşıyan ilk anda ‘ayrışık’ ancak içerisine sokulduğu metinle bir ‘benzeşiklik’ ilişkisi kuran (izleksel ve anlamsal düzeyde), anlam üreten (koşut bir anlam) ve/ya metnin anlamını destekleyen (yani ona daha fazla açıklık katan) bir sözcüktür.” (Aktulum, 2020, s. 440).

2.5.3. Kolcu’nun Tasnifi

Kolcu (2017, s. 30) Aktulum’un bu tasnif ve tanımlarını kabul etmekle birlikte bu kavramların yanında; bağlam değiştirme, brikolaj, kolaj, tanımlık (epigraf), söylen (mit) gibi kavramların da yer aldığını söylemektedir.

- **Bağlam Değiştirme:** Metinsel alışverişlerde metnin bir yer değiştirimi söz konusu olduğundan her türlü metinlerarası işlem bağlam değiştirme olarak kabul görmektedir.
- **Brikolaj (Yaptakçılık):** “Kendi işlevleri dışında başka bir işlev yerine getirmesi amacıyla unsurların ya da malzemenin yeni bir bütünde bir araya getirilmesi ve montajlanmasıyla oluşan etkinliğe, düşünceye ya da yaratıya verilen ad.” (Aktulum, 2020, s. 480).
- **Kolaj:** “Ayrışık unsurları bir bütün içerisinde yan yana getirmeye dayanır... metin alanında geniş anlamda alıntı ve metinlerarası göndergeyle eşanlamda kullanılmaktadır, sözel olsun ya da olmasın kolaj kullanımı bir bütün içerisinde yer verilen her türlü parçaya verilen addır.” (Aktulum, 2020, s. 450). “... kolaj; iktibas, tazmin, irâd-ı mesel sanatları ve taşfır, terbî, tahmîs ve tesdis nazım şekilleri ile doğrudan doğruya iç içedir ve onlarla eksiltisiz bağdaşır” (Aykanat, 2012, s. 27).

- **Tanımlık (Epigraf):** “Bir yapıtın ya da yapıttan bir bölümün başında tek başına yer alan alıntı” (Aktulum, 2020, s. 475). Metnin ya da bölümün en başında yer aldığından önsözün özü olarak da ifade edilebilir.
- **Söylen (Mit):** Antropolojide, kutsalla ilgili olan ve toplumların kendi kimliklerini buldukları anlatılar, olarak karşımıza çıksa da söylen, yazınsal açıdan; çok sayıda yazılı metin içerisinde karşımıza çıkarak değişik biçimlerde yinelenen anlatı biçimidir ve antropolojik söylenden farklı olarak bir kutsallık barındırmaz (Aktulum, 2020, s. 468).

Kolcu, 2017 tarihli yüksek lisans tezinde bir metinlerarasılık değerlendirme formu geliştirerek bu kavramları 9 ana başlık altında düzenler: Alıntı, anonim alıntı, alt bilgi – ara bilgi, türev ilişkileri, gönderim/gönderme (gönderge), aşırma (gizli alıntı), göstergelerarası ilişki, biçimsel dönüştürüm ve kısmî söz sanatları. Bu başlıklardan yukarıda zikredilenler Kolcu’nun tasnifi içinde ayniyetini korumaktadır. Bunların dışında kalanları ise Kolcu (2017), çalışmasında şu şekilde açıklar:

- **Anonim Alıntı:** Alıntidan farklı olarak kaynağı belli olmayan alıntıları kapsayan olgulardır. “Topluma mal olmuş sözler, kalıplar, edebi türler bu başlık altında ele alınmıştır. Bu madde Basmakalıp Söz – Klişe, Atasözü, Deyim, Duvar Yazıları, Popüler Yeni Kavramlar vb., Edebi Tür Kesitleri (Bilmece, tekerleme, ağıt, fıkra, efsane vb.) şeklinde alt başlıklara sahiptir.” (Kolcu, 2017, s. 35).
- **Alt Bilgi – Ara Bilgi:** Atıf ve dipnottan farklı olarak alt bilgi, metinde ayrıyeten belirtmek istenen bilgi, açıklama yahut ifadelerin sayfa altında belirtilmesidir. Ara bilgi ise yine okura fazladan detay yahut açıklama sunmak için metin içerisinde yay araç kullanarak açıklama yapmaktır. “Her iki başlık da metin içi unsur olmamak kaydıyla; metnin anlamlandırılma düzeyini yükseltici unsurlar olarak görülmüştür.” (Kolcu, 2017, s. 35).
- **Göstergelerarası İlişki:** “Göstergelerarasılık, iki farklı gösterge dizgesi arasındaki (örneğin yazının resimle, resmin müzikle vb.) alışveriş işlemini değişik gösterge dizgelerine ait yapıtlar arasındaki açık ya da kapalı ilişkileri belirtir.” (Aktulum, 2020, s. 436).
- **Kısmî Söz Sanatları:** Kolcu (2017) iki alt grupta açıklar. Biri Aktulum’un tasnifinde de yer alan anıştırma yani telmih diğeri ise istiare, mecaz, kinaye

vb. barındıran söz sanatlarıdır. Bu söz sanatları bağlama göre değerlendirildiğinden yazar net açıklamalar sunmamaktadır.

2.6. Dil Öğretiminde Metin ve Metinlerarasılık

Dil, dört temel beceri üzerine kuruludur. Bu yüzden dil öğretiminde dört temel dil becerisi büyük önem arz eder ve bu becerilerin her geçen gün daha da geliştirilmesi hedeflenir.

Dilin anlatmaya yönelik becerileri konuşma ve yazma, dilin anlamaya yönelik becerileri dinleme ve okumadır. Esasında bu dört temel dil becerisinin dördü de birbiriyle bağlantılıdır ve hiçbir beceri diğerinden daha az ya da çok önemli görülüp ayrıştırılmaz. Becerilerin gelişiminin eş zamanlı olması esastır.

Öğrencilere dil becerilerini kazandırmada oldukça işlevsel bir araç olan metinler, öğrencilerin okuma-anlama yetilerini geliştirirken temel dil becerilerinin gelişmesine de katkı sağlarlar (E. Şimşek, 2023, s. 11). Bu noktada dil öğretiminde becerilerin geliştirilmesinde metinler önemli bir yer tutar. Metinler anlama ve anlatma becerilerine yönelik çalışmaları yürüten ana materyallerdir (Baş, 2003, s. 258).

Yalnızca ana dili öğretiminde değil, yabancı dil öğretiminde de ana malzemelerden biri olan metin, okurun seviyesine ve beceri düzeyine göre anlam kazanır. “Bir yazılı metnin amacına ulaşması okuyucunun bilgi birikimine ve tecrübelerine bağlıdır.” (Göre & Özkan, 2023, s. 397). Bu yüzden dil öğretiminde metin seçimi ciddi önem arz eder. Zira öğrencinin seviye ve birikimine uymayan metin, öğrencide karşılık bulmaktan ziyade onu metinden hatta belki de dilden soğutabilir. Bu durum dil öğrenme sürecini olumsuz etkileyecektir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde kullanılan ders kitaplarındaki metinlerin metinlerarasılık durumu, öğrencilerin ön organize edicileri harekete geçirmesini ve öğrendiklerini yapılandırmasını sağlar (Kara & Çekici, 2017, s. 414). “Ön organize edici, yeni bilgiler için bir yapı oluşturan, yeni bilginin çerçevesini çizen ve yeni bilginin öğrencinin daha önce kazanmış olduğu bilgi ile ilişkilendirilmesini sağlayan başlangıç ifadeleridir.” (Karataş, 2018a, s. 131). Ön organize edicilerin harekete geçirilmesiyle başlayan öğretme süreci, metin içerisinde yer alan metinlerarasılık unsurlarıyla katmanlaşır ve sadece metnin hikayesiyle dilbilgisi yapısını değil, hayatın içinden unsurları da öğrenciye sunar. Metinlerarasılık ile

oluşturulan metnin alt katmanları, barındırdığı çeşitli unsurlarla metni zenginleştirir ve öğrenciye dilin güzelliklerini gösterir.

2.7. Metinlerarası Okumada Okur-Metin İlişkisi

Yazarlar duygu, düşünce ya da bilgilerini metinler vasıtasıyla okurlarına aktararak bağ kurmayı hedefler. Hal böyleyken iletişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi ve metinlerin amaçlarını yerine getirerek okuyucuda karşılık bulması oldukça önem arz eden bir meseledir. “Yazarın bir amaç doğrultusunda kaleme aldığı metin, ancak okuyucunun dünyasında bulunduğu karşılık kadar anlam kazanır.” (Göre & Özkan, 2023, s. 397). Okurun bilgi, kültür ve tecrübe birikimleri yazarın anlatmaya çalıştıklarını daha iyi anlamada etken faktördür. Yazarın kullandığı her teknik gibi metinlerarasılık örnekleri de ancak okurda karşılık bulunduğu ölçüde değer ve anlam kazanır.

Metinlerde yer alan metinlerarasılık örnekleri genellikle anlamı kuvvetlendirmek ve açıklayıcılığı artırmak amacı güdülen metne dahil edilmektedir. Metnin okunmadığı ve metinlerarası bağların çözümlenmediği bir durumda bu örneklerin hiçbiri anlam ifade etmeyeceği gibi ön bilgilerin harekete geçirilip anlamsal bağların oluşturulmadığı bir okuma da yazarla okurun arasında oluşması hedeflenen bağın beklenen düzeyde kurulması için yetersiz kalacaktır.

“Sonuç olarak yazar tarafından verilen metinlerarasılık okuyucuyla hayat bulur. Alıcı bunu fark etmediği sürece metnin metinlerarasılık boyutu kişide bir anlam ifade etmez.” (Kolcu, 2017, s. 31).

2.8. Göstergelerarasılık

Evlioğlu Gezer (2021, s. 148), göstergelerarasılık kavramına ilk kez Roman Jacopson’un “Essais de linguistique générale” adlı eserinde rastlandığını belirtir. Jacopson, eserinde değişik çeviri biçimlerinden söz ederken dilsel göstergelerin dilsel olmayanlar aracılığıyla yorumunu göstergelerarası çeviri yahut dönüştürüm olarak ifade etmiştir (Aktulum, 2020, s. 17).

Gösterge, TDK güncel sözlükte (<https://sozluk.gov.tr/>) “Bir şeyi belirtmeye yarayan şey, belirti, im; işaret. / Bir gösterenle bir gösterilenin kaynaşmasından oluşan dil birimi;

belirtke.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bir sanat dalında ortaya konan göstergeler bir başka sanat dalının ifade alanına taşınabilir (Gariper, 2015, s. 74). Bu noktada “... göstergelerarasılık iki farklı gösterge dizgesi arasındaki (örneğin yazının resimle, resmin müzikle vb.) alışveriş işlemini, değişik gösterge dizgelerine ait yapıtlar arasındaki açık ya da kapalı ilişkileri belirtir.” (Aktulum, 2020, s. 17). Esasında göstergelerarasılığı, sanatlar arası metinlerarasılık olarak açıklamak da mümkündür. Nitekim Aktulum (2020, s. 437) farklı alanlardaki alışverişleri sözsel yapıtlar arasındaki metinlerarası ilişkilere benzetmektedir ve bunun metinlerarasılığın uğraşları altında olduğunu söyler.

Sonuç olarak bir sanat dalındaki bir göstergenin bir başka daldan izler taşıması, muhatabına farklı sanatlarda çağrışımlarda bulunması yahut sanatçının doğrudan bir sanat göstergesini başka bir sanat dalına ait göstergeye dönüştürmesi göstergelerarasılığı oluşturur.

BÖLÜM 3

3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde konuya ilişkin daha önce yapılmış çalışmalara birkaç cümlelik özetler şeklinde değinilmiş ve çalışmaya dair genel hatlar sunulmuştur. Önce Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları hakkındaki çalışmalar ele alınmış, daha sonra metinlerarasılık kavramı üzerine çalışılmış belli başlı çalışmalara yer verilmiştir. Son olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler ile metinlerarasılık incelemesi yapan çalışmalar sunulmuştur.

3.1. Türkçe ve Türk Kültürü Kitapları Hakkında Yapılan Çalışmalar

Tekin (2016) makalesinde kültür ve dil ilişkisi, kültürlerarası etkileşim, evrensel değerlerin yurt dışında bulunan ana dili Türkçe olan çocuk ve gençlerin Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında kullanımı gibi çeşitli konulara değinmiş, evrensel değerlerin yansıtılmasına örnek olarak Goethe'nin Doğu ve İslâm medeniyetiyle ilişkisini irdelemiştir. Yaptığı çalışmada kültür ve dil arasındaki etkileşimi ve ilişkiyi ortaya koyan Tekin, yurtdışında yaşayıp ana dili Türkçe olan çocuklara Türk dilini ve kültürünü iyi bir şekilde öğretmek gerektiğini vurgular. Bu amaçla hazırlanan TTK ders kitapları ve ders materyallerini çeşit bakımından yetersiz bulmakta, kitapların ülkelere göre ayrı ayrı hazırlanmamasının bir eksiklik olduğunu düşünmektedir. Çocukların ve gençlerin daha iyi bir ana dili eğitimi almalarını; buldukları ülkelerde başarılarını arttırmak için bu alanda yeni kaynaklar hazırlanması gerektiğini söyleyerek önerilerini sunar (Tekin, 2016, s. 846).

Bağcı Ayrancı ve arkadaşları (2017) TTK ders kitaplarını şekil, dil ve içerik özellikleri bakımından incelemiş; kitaplarda dil ve anlatım, bilimsel içerik ve biçimsel görünüş ölçütleri bakımından hatalar ve eksiklikler tespit ederek bu kitapların geliştirilmesine ilişkin öneriler sunmuşlardır (Bağcı Ayrancı vd., 2017, s. 15).

Mete ve arkadaşları, yaptıkları çalışmada (2018) TTK ders kitaplarında atasözlerinin kullanım sayısı ve sıklığını incelemiş; bu kitaplarda düzeye göre kullanım sıklığının arttığını fakat bunun yeterli düzeyde olmadığını tespit etmişlerdir (Mete vd., 2018, s. 182).

Kolay (2018) hazırladığı tezde TTK ders kitaplarındaki kültür öğelerini incelemiş, alan yazından faydalanarak bir kültür öğeleri listesi oluşturmuştur. Bu liste doğrultusunda incelediği metinlerdeki kültür öğelerini; dil, din, tarih, örf ve âdetler, aile ve akrabalık ilişkileri, giyim kuşam, sanat, spor, yiyecek, içecek ve beslenme, dini ve millî bayramlarımız, vatan, bayrak ve

askerlikle ilgili ögeler, Türkiye coğrafyası ve turistik yerler, millî kurum ve kuruluşlar, evrensel değerler olarak tespit etmiş; bu ögelerin resimler ve metinler aracılığıyla öğrencilere aktarılmaya çalışıldığını belirtmiştir (Kolay, 2018, s. xxii).

Göçmenler ve Açık (2021) tarafından yayınlanan makalede TTK ders kitaplarındaki metinler kültürel unsurlar bakımından incelenmiş, çerçeve metne göre kategorize edilmiştir. *“Kültürel kategoriler arasında dengeli bir dağılım yapılmadığı tespit edilmiştir. Kitapta 968 kültürel unsur yer almaktadır. Bu denli yoğun kültürel aktarımının 4-5. sınıf seviyesine uygun olmadığı ve kitabı dil öğretiminden ziyade bir kültür aktarım kitabına dönüştürdüğü görülmüştür.”* (Göçmenler & Açık, 2021, s. 145).

Yeşilyurt (2021), TTK ders kitaplarında özel adları kültürel açıdan inceler. Elde ettiği neticelere göre TTK ders kitaplarındaki özel ad dağılımları farklılık göstermekle birlikte 8. Seviye kitapta daha yoğun rastlanmaktadır. Üstelik *“İslamiyet, Hz. Muhammed, Allah; Mustafa Kemal Atatürk, Türk, Türkçe, Cumhuriyet Bayramı’ gibi Türk-İslam kültürünün sembolü, temel taşı olan özel adların, bazı kitaplardaki metin ve etkinliklerde hiç yer almadığı belirlenmiştir.”* (Yeşilyurt, 2021, s. 81).

İncekara (2022) TTK ders kitaplarındaki kültür ögelerini incelediği tezinde 8 seviyenin tamamını ele almış, metinleri ve etkinlikleri kültürel açıdan değerlendirmiştir. İncelediği ders kitaplarındaki metinlerin ve etkinliklerin örf ve âdet, sanat, söz varlığı, giyim, yemek, din, tarih, vatan, Türkiye coğrafyası, millî kurum ve kuruluşlar, evrensel değerler ile ilgili kültür ögelerini barındırdığını, geleneksel Türk sporu ile ilgili kültür ögelerine ise yer verilmediğini tespit etmiştir (İncekara, 2022, s. v).

Ensar ve Kaymak (2022) Türkçe ve Türk Kültürü 5-8. seviye ders kitaplarında yer alan metinleri, tür ve tema bakımından incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında; metinlerin türlerini belirlemiş, sıklıklarını ve yüzdeler oranlarını ortaya koyarak kitaptaki temalar ile metinlerin temalara dağılımına bakmışlardır. *“Çalışma sonucunda ders kitaplarının tür açısından zengin olduğu fakat türler arası dağılım konusunda yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programında 8 tema olduğu ve kitaplarda aynı sırayla bu temalara yer verildiği görülmüştür.”* (Ensar & Kaymak, 2022, s. 3092).

Kaçan-Şener (2023) tezinde TTK ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarını incelemiş, kitaplarda yer alan okuma metinlerinde işlenen kalıplaşmış sözlerin (atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler) sıklığını, bunların kitap seviyelerine ve temalarına göre dağılımını

tespit ederek tablolar halinde göstermiştir. “Çalışma sonucunda Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki söz varlığının seviyelere göre artış gösterdiği, bu konuda yalnızca deyimlerin söz varlığı ile benzerlik taşıdığı, atasözleri, ikilemeler ve kalıp sözlerde seviyelere göre artışın görülmediği, kalıp sözler ve ikilemelerin seviyelere göre dağılımının düzensiz olduğu, atasözlerine ise yalnızca üç seviyede yer verildiği tespit edilmiştir” (Kaçan Şener, 2023, s. vi).

Akköse (2023) yaptığı tez çalışmasında yurtdışında yaşayan ve iki dilli Türk çocuklarının TTK ders kitabı (5, 6, 7 ve 8. seviye) üzerinden hedeflenen kelime hazinesini kazanmalarında daha anlamlı öğrenmeler sağlayacağı düşünülen bağlamdan kelime öğretiminin kelime etkinliklerinde yer alma düzeyi incelemiş, bağlamdan kelime öğretimi hakkında öneriler sunmuştur. “... bağlamdan kelime öğretimi ile kelime hazinesini geliştirmeyi hedefleyen etkinliklerin dışında kalan diğer kelime etkinlikleri incelendiğinde çağrışım yolu ile kelime öğretiminin tercih edildiği görülür. Bu etkinlikler de kitapların genelinde olduğu gibi görsellerle desteklenmiştir. Diğer kelime etkinlikleri ağırlıklı olarak eşleştirme etkinlikleri şeklinde hazırlanmıştır.” (Akköse, 2023, s. 54) sonucuna ulaşmıştır.

Katı ve Baş (2023) TTK ders kitaplarındaki söz varlığını ele alarak üzerinde çalışır. Bu çalışmalarında kitaplardaki söz varlığı unsurları, kelime hazinesi, deyimler, atasözleri, ikilemeler ve kalıp sözler kategorilerinde incelenmiş; öğretime yönelik 1244 kelimelik hedef kelime listesi ile karşılaştırılmıştır. Çalışmanın neticesinde “tüm kitaplarda ortak kullanılan kelimelerin kullanım sıklığının yoğun olduğu ve ders kitaplarında yer alan söz varlığı unsurlarının öğretilmesi hedeflenen kelime listesi ile örtüştüğü görülmektedir” (Katı & Baş, 2023, s. 689).

Güliden ve diğerleri, (2023) yayınladıkları makalede yurt dışındaki iki dilli öğrenciler için hazırlanmış TTK ders kitaplarını kültürel nitelik ve nicelik açısından incelemiş; kitaplardaki kültürel unsurlar halk biliminin beş alanına göre tasniflenmiştir. Bu alanlar sözlü gelenekler ve anlatımlar; gösteri sanatları; doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar; toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, el sanatları geleneği alanlarından oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre kitaplarda tespit edilen en az unsur el sanatları geleneğindeyken en çok tespit edilen unursa sözlü gelenekler ve anlatımlar alanındadır. (Güliden vd., 2023, s. 2016).

Şimşek’in 2023 tarihli İngilizce makalesi, TTK ders kitaplarında atasözleri öğretimini ele almaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında

11 atasözüne rastlanmış ve bu nedenle 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabının atasözü öğretimi açısından yeterli olmadığı ve bu yetersizliğin plandan kaynaklandığı sonucuna varılmıştır (T. Şimşek, 2023, s. 132).

3.2. Metinlerarasılık Kavramı Hakkında Yapılan Çalışmalar

Akdal (2011) “Metinler Arası Okuma Yaklaşımının İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerilerine Etkisi” adlı tezinde 5. Sınıf öğrencilerine metinlerarası okuma yaklaşımını uygulayarak onların yaratıcı yazma becerilerindeki etkiyi tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmasında 8 alt boyutlu Yaratıcı Yazma Rubiği kullanmış, araştırmasının sonucunda “... *metinler arası okuma yaklaşımının uygulandığı deney grubu öğrencilerinin, “yaratıcı yazma becerilerinin” kontrol grubu öğrencilerine göre sekiz alt boyutta da daha fazla gelişme gösterdiği*”ni tespit etmiştir (Akdal, 2011).

Çopur (2016) doktora tezinde Selim İleri'nin romanlarındaki Türk Edebiyatına ilişkin metinlerarasılık bağlamlarını incelemiştir. Yazarla yaptığı söyleşi ve çeşitli kaynaklardan da hareketle yazarın eserlerinde sık sık metinlerarasılık yöntemlerine rastlandığını, İleri'nin okuduğu metinlerden hatırladığı pasajları eserlerinde kullanmayı sevdiğini belirtir (Çopur, 2016).

Bulut (2018), Edebi Eleştiri Dergisinde yayınlanan makalesinde metinlerarasılık kavramını ele alarak metinlerarasılık kavramı hakkında kuramsal bir çerçeve sunmuş; “*Bu çalışmada daha çok kavramın genel çerçevesi ve tarihsel gelişimine ışık tutulacak, metinlerarasılığın kullanılma amacı, yazar, metin ve okur ekseninde kazanımları irdelenecektir.*” (Bulut, 2018, s. 1) diyerek çalışmanın amacını belirtmiştir.

Filiz (2019) metinlerarasılığı farklı bir türden ele alarak Barış Manço'nun şarkılarındaki divan ve halk edebiyatı motiflerini incelemiş, metinlerarası yöntemle bu unsurları tespit etmiştir. Şarkılarında pek çok kültürel ögeyi taşıyan Manço'nun Dede Korkut Hikayelerinden tekerlemeye, mahlastan halk edebiyatına, divan edebiyatından çeşitli motiflere anıştırma, yansılama, öykünme gibi pek çok yöneme yer verdiği Filiz tarafından tespit edilmiştir (Filiz, 2019, s. 50).

Nihayetinde bunlar gibi daha nice çalışma, metinlerarasılığın edebiyat, müzik, sinema vb. alanlarda eserlerin daha anlaşılır ve etkili kılınabilmesi için sıklıkla başvurulan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinlerarasılık bağlamında yapılan pek çok çalışma ile çeşitli

edebiyat ve sanat eserleri izah edilmiş, muhataplarına farklı bakış açıları ve yeni ufuklar sunmuştur.

3.3. Ders Kitapları ve Metinlerarasılık İlişkileri Hakkında Yapılan Çalışmalar

“Okuma ve anlam oluşturma sürecinde okurun zihninde başka metinlerin canlanması metinlerarasılık olarak tanımlanabilir. Metinlerarasılık bir metnin önceki metinlerle ilişkili olması veya sonraki metinler için bir beklenti oluşturmaya durumudur.” (Karatay, 2010) diyen Karatay, çalışmasında Türkçe dersi öğretim materyallerinden ders kitaplarını ele almış; tema, tür ve metinleri inceleyerek metinlerarası ilişki kurabilme niteliklerini irdelemiştir.

Çeçen ve Doğan (2014) yaptıkları çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında (6-8. Sınıf) yer alan okuma kültürü temasından 16 metni, metinlerarasılık ölçütleri bakımından incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ders kitapları için seçilen metinlerin daha metinlerarası anlam kurulabilir metinler olmasına dikkat edilmesi önerilmiştir (Çeçen & Doğan, 2014).

Kara ve Çekici'nin (2017) yaptığı “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarında Metinler Arası Aşamalılık: Yedi İklim Türkçe ve İzmir Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme” isimli makalede araştırmacılar metinlerarası aşamalılığı konu, fotoğraf ve karakter olarak üç alt başlıkta ele almışlar, iki kitap üzerinden karşılaştırmalı olarak yapılan incelemeler neticesinde Yedi İklim Türkçe'nin İzmir'e göre metinler arası aşamalılığa daha uygun olarak oluşturulduğunu tespit etmişlerdir (Kara & Çekici, 2017).

Kolcu (2017) yüksek lisans tezinde ortaokul Türkçe ders kitaplarını ele alarak okuma metinlerinin metinlerarasılık niteliğini belirlemeyi hedeflemiş; metinlerarasılık niteliklerini belirlerken ders kitaplarının içerisindeki metinlerin birbiriyle olan ilişkilerini değil, ele alınan her bir metnin, dilsel yapıların tümüyle olan ilişkilerini incelemiştir (Kolcu, 2017). Bu doğrultuda bir Metinlerarasılık Değerlendirme Formu geliştirmiş, verilerini bu form kapsamında analiz etmiştir.

Demirci (2019) yüksek lisans tezinde 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki 24 okuma metnini Aktulum'un derlediği metinlerarası ilişki türleri bakımından incelemiş, incelemesi neticesinde okuma metinlerinde en çok rastlanan metinlerarası unsurun klişe-basmakalıp sözler olduğunu tespit etmiştir. Daha sonra metinlerarasılığın okuduğunu anlama üzerinde ne şekilde bir etkiye sahip olduğunu tespit etmek için deney ve kontrol gruplu deneysel bir çalışma yürütmüştür. Çalışmanın sonucunda metinlerarası okumanın okuduğunu anlamaya olumlu bir etkisi olduğu sonucu saptanmıştır (Demirci, 2019).

Durmaz ve Maden'in (2023) "Yabancılara Türkçe Öğretimi Okuma Metinlerinde Metinler Arası İlişkiler (C1 Seviyesi Örneği)" isimli makalesinde bu metinlerdeki metinlerarasılık durumu konu alınmıştır. Bu doğrultuda Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti C1 seviyesi ders kitabı metinleri örneklem seçilmiş; *"Araştırma sonucunda, açık ilişkilerden en çok alıntıya yer verildiği tespit edilmiş kapalı ilişkilerden ise gizli alıntıya yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanında 3 metinde hiçbir metinler arası ilişki tespit edilmemiştir."*(Durmaz & Maden, 2023, s. 876).

BÖLÜM 4

4. YÖNTEM

Çalışmaya ilişkin araştırma modeli, inceleme nesnesi, verilerin toplanma ve analizi verilmiştir:

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Nitel araştırma "...gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" şeklinde tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 39).

4.2. İnceleme Nesnesi

Çalışmada Türkçe ve Türk Kültürü dersinde kullanılan 8 seviye ders kitabından 5, 6, 7 ve 8. Seviye ders kitapları incelenmiş; bu kitaplardaki okuma ve dinleme metinleri ile görseller değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 1. İnceleme Nesnesi

Adı	Yayın Evi	Basım Yılı
Türkçe ve Türk Kültürü 5	MEB	2019
Türkçe ve Türk Kültürü 6	MEB	2019
Türkçe ve Türk Kültürü 7	MEB	2019
Türkçe ve Türk Kültürü 8	MEB	2019

Tabloda görüldüğü üzere çalışmada MEB'e ait 4 adet (5, 6, 7, 8. Seviye) Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabı incelemeye alınmıştır. İncelenen materyaller, Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinde (<https://yyegm.meb.gov.tr/>) yer alan "Türkçe ve Türk Kültürü Dersi" sekmesi altındaki "TTK Ders Kitapları" başlığında bulunan PDF formatlı kitaplar olarak belirlenmiştir. Seviye 5-8 olmak suretiyle 4 ders kitabı da elektronik formlarında incelemeye alınmıştır.

4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması doküman incelemesi yöntemi ile yapılmıştır. Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki okuma ve dinleme metinleri ile bunların görselleri tespit edilmiş; metinler, metinlerarasılık ilişkileri bakımından ele alınırken görseller, metinlerle olan göstergelerarasılık ilişkileri bağlamında değerlendirilmiştir.

“Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman analizi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir.” (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 187).

Verilerin analizi betimsel analiz yöntemi ile yapılmıştır. “Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır...”(Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 224). Doküman incelemesi ile tespit edilen metinler metinlerarasılık değerlendirme formu aracılığıyla ilişkilendirilmiş, bulgular betimsel analiz yöntemi ile yorumlanmıştır.

Metinlerarasılık ilişkileri tespit edilirken Kolcu’nun (2017) geliştirdiği “Metinlerarasılık Değerlendirme Formu” (EK-1) referans alınmış, metinlerden elde edilen bulgular bu referansla yorumlanmıştır. Referans sahibi Kolcu’dan “Metinlerarasılık Değerlendirme Formu” kullanımını için sözlü ve yazılı izinler alınmış, form ekler bölümüne koyulmuştur.

Metinlerarasılık Değerlendirme Formu, Kolcu (2017) tarafından literatür araştırmaları yapıp uzman görüşü alınarak geliştirilen ve 9 ana, 21 alt başlık olmak üzere toplam 30 madde bulunan formdur.

BÖLÜM 5

5. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan okuma ve dinleme metinleri ile kullanılan görsellerin metinlerarasılık vasıfları birinci bölümde belirtilen amaçlar doğrultusunda değerlendirilmiştir. Değerlendirme bulguları önce Metinlerarasılık Değerlendirme Formuna bağlı olarak genel bir şekilde tablolandırılmış, daha sonra örneklerle açıklanmıştır.

Tabloda üst satırda belirtilen numaralar kitapta sırasıyla yer alan metinleri temsil ederken tablonun içinde yer alan sayılar hangi metinde ne tür bir metinlerarasılık ilişkisinin ne kadar bulunduğunu göstermektedir. Tabloların devamında bu sayıların ve metinlerarası ilişkilerin anlamları izah edilmiştir.

Metinlerarası Değerlendirme Formunda yer alan 7. madde, göstergelerarasılığa işaret etmektedir. Metindeki görsellerle ilişkilidir. Bu çalışmada görseller ayrı bir başlık olarak ele alınacağından 7. maddenin tablodaki yeri, Metinlerarasılık Değerlendirme Formuna tabi kalmak adına korunsada içeriği boş bırakılmıştır.

Görsellerin göstergelerarasılık değerlendirmesi, ait oldukları metinle ilişkili olup olmadığına göre yapılmıştır. Tabloda a/b şeklinde ifade edilen değerlerden b, metne ait görsel sayısını verirken a, bu görsellerin metinle alakalı olanlarının sayısını vermektedir.

Seviye 6, 7 ve 8’de listelenen metinler kitabın içindekiler kısmında yer alan metinlerden yola çıkılarak, seviye 5’teki metinler ise diğer 3 kitaptan hareketle listelenmiştir. Kitaplarda yer alan her açıklama, paragraf yahut metinsellik özelliği barındıran parçalar incelemeye alınmamış, yazılı metinlerden yalnızca okuma metinleri incelenmiştir.

5.1. TTK Ders Kitaplarındaki Okuma Metinlerine Ait Metinlerarasılık Bulguları

5.1.1. TTK 5. Seviye Ders Kitabındaki Okuma Metinlerine Ait Bulgular

Tablo 2. TTK 5. Seviye DK 1-9. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Alıntı	1	1	1	1		1		2	1
1.1	Atıf									

1.2	Özdeyiş								
1.3	Tanımlık (Epigraf)								
1.4	Öz Alıntı								
1.5	Edebi Eser Kesitleri								
2	Anonim Alıntı								
2.1.	Basmakalıp – Klişe	1							
2.2.	Atasözü								
2.3	Deyim	1							
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.								
2.5	Edebi Tür Kesitleri								
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi			1				2	
4	Türev İlişkileri								
4.1	Yansılama (Parodi)								
4.2	Alaycı Dönüştürüm								
4.3	Öykünme (Pastiş)								
5	Gönderim/Gönderme								
5.1	Dinsel/İnanışsal G.								
5.2	Mit								
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.			3	12	6	4	6	4
6	Aşırma (Gizli Alıntı)								
7	Göstergelerarası İliş.								
8	Biçimsel Dönüş.					1	1	1	1
8.1	Çeviri								
8.2	Koşuklaştırma								
8.3	Düzyazılaştırma	1							
8.4	Özet								
8.5	Genişl./ İndirg. Metin	1	1	1					
9	Kısmi Söz Sanatları								
9.1	Telmih (Anıştırma)								
9.2	İst., mecaz, benz., vb.			1					

Tablo 3. TTK 5. Seviye DK 10-18. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Alıntı	1		1		3	1	1	1	1
1.1	Atıf					1				1
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									

1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe									
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim									
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.		1							
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi					1				
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.			1		1		1		
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	6	8	2	6	5	2	2	2	4
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönüş.		1							
8.1	Çeviri			1		3	1	1		
8.2	Koşuklaştırma									
8.3	Düzyazılaştırma									
8.4	Özet									
8.5	Genişl./ İndirg. Metin						1	1	1	1
9	Kısmi Söz Sanatları									
9.1	Telmih (Anıştırma)									
9.2	İst., mecaz, benz., vb.									

Tablo 4. TTK 5. Seviye DK 19-25. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		19	20	21	22	23	24	25
1	Alıntı	1	1	1	1	1		
1.1	Atıf							
1.2	Özdeyiş							
1.3	Tanımlık (Epigraf)							
1.4	Öz Alıntı							
1.5	Edebi Eser Kesitleri							

2	Anonim Alıntı							
2.1.	Basmakalıp – Klişe							
2.2.	Atasözü							1
2.3	Deyim							
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.							
2.5	Edebi Tür Kesitleri							
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi							
4	Türev İlişkileri							
4.1	Yansılama (Parodi)							
4.2	Alaycı Dönüştürüm							
4.3	Öykünme (Pastiş)							
5	Gönderim/Gönderme							
5.1	Dinsel/İnanışsal G.				3			1
5.2	Mit							1
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	3	1	2	3	3	2	1
6	Aşırma (Gizli Alıntı)							
7	Göstergelerarası İliş.							
8	Biçimsel Dönüş.	1	1		1	1		
8.1	Çeviri							
8.2	Koşuklaştırma							
8.3	Düzyazılaştırma							
8.4	Özet							
8.5	Genişl./ İndirg. Metin				1			
9	Kısmi Söz Sanatları							
9.1	Telmih (Anıştırma)							
9.2	İst., mecaz, benz., vb.							

TTK 5. Seviye ders kitabında 25 adet okuma metni bulunmaktadır. 102. sayfada yer alan okuma metni, 3 ayrı paragraf ve alıntidan oluştuğundan tablodaki değerlendirmeye bir bütünlük gibi düşünülerek eklenmiştir. Çünkü farklı metinler olsalar da hizmet ettikleri amaç ortaktır.

Resim 5.1

Genel olarak bakıldığında metinlerin; seviyeye uygun olması amaçlanarak düzenlenmiş, indirgenerek özetlenmiş olduğu göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra çeviri ve alıntı metinlere de yer verilmesi çeşitliliği artırmış, metinlerarasılığı canlandırmıştır.

Metinlerin bazıları başlıksızdır.

Kitabın birinci okuma metninde anonim alıntılar göze çarpmaktadır. Bilhassa başlıkta tercih edilen “*On Parmağında On Marifet*” deyimini, klişe bir karakter (*tonton nine*) vasıtasıyla ele alınmış, seviyeye uygun bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca Sancaktepe Çocuk Dergisinden alıntılanan metin biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiştir.

2. okuma metni Mevlana'nın Mesnevi'sinden alınmış üzüm konulu metindir. Mevlana'nın Mesnevi'sinde 2. Defterde (Rûmî, 2015, s. 301) yer alan “üzümü ayrı adlarla

tanıyan dört kişinin kavgası” mesnevisi düz yazılaştırılmış, seviyeye uygun olması hedeflenerek indirgenmiştir. Bu metinde biçimsel dönüşümler dikkat çekmektedir. Metne başlık verilmemiştir.

3. metin Tahsin Saraç’tan bir kıtadır. Başlığı ve devamı verilme de kısmî söz sanatlarından mecazî mürsel örneğine rastlanmaktadır (Doğu ve batıdaki insanlar kastedilmiş):

“*Daha bir ışıldar akarsu/ Çocuklar kardeş oldu mu/ Kucaklaşır Batı’yla Doğu/ Çocuklar kardeş oldu mu.*” (Deniz, 2018, s. 39).

4 ve 18. metinler gazete metinleridir. Gazete sitelerinden alınan haber kesitleri hedef seviyeye uygun olması amacıyla biçimsel dönüşümlere uğramış, indirgenerek kitaba uyarlanmıştır. Her iki metinde de alıntı ve gönderimler yer almaktadır. 4. metindeki gönderimler; dil (*Türkçe*), yer (*Avrupa*) ve kişiye (*Frans Custers*) yönelik gönderimlerdir. Metnin altında parantez içerisinde “*Frans Custers’in resmî internet sitesinden uyarlanmıştır*” ibaresi yer almaktadır. Bunların yanında metinde bir yerde ara bilgiye rastlanmaktadır:

“*İşte Hüseyin onlardan biri. Asıl adı Frans Custers (**Franz Kusters**). Boyadığı ayakkabılar için ücret kabul etmiyor...*” (Deniz, 2018, s. 40).

18. metindeki gönderimler ise yer (*Belçika, Brüksel, Uşak*) ve millet (*Türk*) adlarıdır. Metin CNN TÜRK’ten alınarak düzenlenmiştir. Bunun yanında metinde Brüksel Belediye Başkanına atıf görülmektedir fakat sarf edilen ifadelerin detayları belirtilmemektedir:

“*... Brüksel Belediye Başkan, Belçika’da yaklaşık 220 bin Türk yaşadığını söyledi...*” (Deniz, 2018, s. 122).

5. metinde gönderim unsurlarının çokluğu dikkat çeker fakat bu gönderimler genelde yer adı başlığı altında toplanmıştır: *Türkiye, Anadolu, Çin Seddi, Karadeniz, Ege, Artvin, Kars, Erzurum, Erzincan*. Yer adına gönderimlerin yanında kültürel (*bar, zeybek, halay*) gönderimler de görülmektedir.

6. metin “İstiklal Marşı” metnidir. M. Orhan Okay’dan alıntılanan metin biçimsel dönüşürülerek düzenlenmiştir. Bu metinde diğerlerinden ayrı olarak eser adlarına (*İstiklal Marşı, Safahat*) ve tarihi kahramanlara (*Mehmet Akif Ersoy, Hamdullah Suphi*) yapılan göndermeler dikkat çeker. Bunun yanında Türk milletine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne gönderimler de yer almaktadır.

“...Ersoy, eserini bitirdi ve marş, **Meclis**’te **Hamdullah Suphi** tarafından okundu...

Mehmet Akif Ersoy, tüm şiirlerini ‘**Safahat**’ isimli eserinde toplamıştır. Ama **İstiklal Marşı**’nı kitabına almamıştır. Sebebi ise bellidir: **İstiklal Marşı**, **Türk milletine** Mehmet Akif Ersoy’un hediyesidir.” (Deniz, 2018, s. 73).

Sonraki metin alıntı bir metindir ve düzenlenmiştir. Tarihi kahramana (**Mehmet Akif Ersoy**), eser adına (**İstiklal Marşı**) ve yer adına (**Ankara, TBMM**) gönderimlerde bulunulmuştur.

Kitabın 8. okuma metninde Göbeklitepe’den bahsedilmektedir. “12.000 Yıl Önceden Gelen Ses: Göbeklitepe” isimli bu metinde biçimsel dönüştürümün yanı sıra ara bilgi ve alıntı örneklerine de rastlanmaktadır. Metnin kendisi de bir alıntı metindir. Metinde yer alan **Göbeklitepe**, **Şanlıurfa**, **Mısır Piramitleri**, **İngiltere**, **Stone Age** ve **Taş Devri** ifadeleri birere gönderim örneği oluşturmaktadır.

“**Göbeklitepe**, **Mısır Piramitlerinden** 7.000, **İngiltere**’deki **Asılı Taşlardan (Stone Age/Siton Eyc)** 6.000 yıl önce yapılmış.

Arkeolog **Jeff Rose (Cef Roz)**, Göbeklitepe için şöyle bir cümle kuruyor: ‘**3 yaşındaki bir çocuğun oyuncak tuğlalarla bir gökdelen inşa etmesi kadar olağanüstü.**’ ” (Deniz, 2018, s. 81).

9. metin Serap Şahin’den alıntılanmış ve biçimsel dönüştürülmüş bir metindir. Yer adlarına (**Kazdağı Milli Parkı**, **Balıkesir**, **Kazdağı**, **İda Dağı**) yapılan göndermeler dikkat çeker.

10. metin Truva Antik Kentini konu aldığından gönderim unsurları görülür. **Truva Antik Kenti**, **Türkiye**, **Çanakkale** ve **Truva** ifadeleriyle yer adına gönderim yapılırken **Truvalılar** ve **Akhalılar** ile topluluk adına gönderimde bulunulmaktadır.

Kitaptaki 11. okuma metni Kültür Bakanlığı’nın Çorum’u tanıtan yazılarından bir kesit olan “**Hattuşa**”dır. Yine seviyeye uygun olması amaçlanarak metin düzenlenmiş, yer yer gönderimler yapılmıştır. **Aslanlı Kapı**, **Kral Kapı**, **Yer Kapı**, **Sfenksli Kapı** ile eser adlarına; **Hattuşa** ve **Çorum** ile yer adlarına; **Hitit İmparatorluğu** ile ülke adına; **UNESCO** ile de kuruluş adına gönderimler yer almaktadır. Bununla birlikte tarihi bir adlandırma (**altın mızraklılar**) kullanılarak anonim alıntı yapılmıştır:

“... Saray memurları ve ‘**altın mızraklılar**’ olarak adlandırılan nöbetçi askerler de burada yaşıyordu.” (Deniz, 2018, s. 91).

12. metin Busbecg'in Türkiye'yi Böyle Gördüm isimli eserinden; 14. metin Endres, Neumark ve Ross'tan çeviri alıntılardan oluşmaktadır. Bu metinler biçimsel dönüştürüm dahilinde çeviri metinler olduğu gibi başlıksızdırlar ve Türkler hakkında gözlemler barındırdığından gönderim ve atıflar da içermektedir. 12. metindeki gönderimler dinsel (*Allah*), yer adı (*Türkiye*) ve millet adına (*Türk*) gönderimlerken 14. metindeki gönderimler yer adına (*İstanbul, Gülhane Hastanesi, Muğla*) yapılan gönderimlerdir. Bunların yanında dinsel (*namaz*), topluluksal (*Avrupalı*) ve millet adına (*Türk*) gönderimlere de rastlanmıştır.

“Diyebilirim ki Türk atları kadar insana yakın bir hayvan daha yoktur. Türkler, atları terbiye ederken onlara çok şefkatli davranırlar. (G. de Busbecg)

*İstanbul'a gittim. Sarayın bahçesinde **Gülhane Hastanesi** bulunur... (F. C. Endres)*

*Türklerin suya verdikleri önem, değerli özelliklerindedir. **Dinleri de her namazdan önce temizlenmelerini öğütler.** (L. Ross)” (Deniz, 2018, s. 97, 102)*

Endres, İstanbul'daki tecrübelerini aktarırken mekânsal gönderimde bulunarak Gülhane Hastanesinden bahseder. Ross ise Türklerin suya ve temizliğe verdiği önemi inanca dayandırarak İslam'a atıfta bulunur, Türklerin dininin (İslam) temizliği öğütlediğini belirtir.

13. metinde Mozart konu edinilmekte ve eser isimleriyle birlikte tarihi bir şahsiyete gönderimde bulunulmaktadır. Bunun yanında *Avrupa, Türkler, Avusturyalı* ifadeleriyle de yer ve milliyete gönderimler görülmektedir. Metinde bir de ara bilgiye rastlanmaktadır.

*“**Wolfgang Amadeus Mozart (Völfgan Amadeyuz Motsart)**, Avusturyalı bir müzisyen... Mozart, **Türlere ait olan Mehter Marşı**'ndan hareketle 1783 yılında **Türk Marşı**'nı bestelemiştir.” (Deniz, 2018, s. 100).*

15 ve 16. metinler başlıksız alıntılardır. Biçimsel dönüştürülmüş ve çeşitli gönderimlerde bulunulmuştur. 15. metindeki gönderimler yer adlarıyken (*İstanbul, Türkiye*) 16. metindeki gönderimler millet adına (*Türk*), yer adına (*İstanbul*) ve dinsel (*cami*) gönderimlerdir.

17 ve 20. Metinler Millî Eğitim Bakanlığı'ndan alıntılanan ve biçimsel dönüştürülen metinlerdir. Metinlerde birkaç gönderim unsuru görülmektedir.

19. metin Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının ebru sanatı hakkında yayınladığı eserden alıntıdır ve biçimsel dönüştürülmüştür. Bu metinde de yine çeşitli gönderimler (*ebru sanatı, Avrupa, Avrupalı*) yer almaktadır.

21. metin Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alıntıdır ve bu metin de biçimsel dönüştürülmüştür. Kültürel öğelere (*bakırcılık*) gönderim ile yer adına (*Anadolu*) gönderime rastlanmaktadır.

22. metin Kusret Emiroğlu'ndan bir alıntıdır ve biçimsel dönüştürülmüştür. Metinde gönderim unsurları dikkat çekmektedir:

“Nuh Tufanı gerçekleşince gemidekiler, suların çekilip çekilmediğini anlamak için kıyıya bir güvercin göndermişlerdi. Güvercin, ayakları çamur içinde, ağzında ise bir zeytin dalı ile dönmüştü. Hacı Bektaş Veli, Anadolu'ya güvercin kılığında girerek gelmişti. Hz. Muhammed'in saklandığı mağaranın aranmamasını sağlayan da güvercindi. Bir inanişe göre Kâbe'ye güvercin konmaz, hatta üstüne gelirse hemen yönünü değiştirir.” (Deniz, 2018, s. 132).

Metinde Nuh Tufanı hadisesi, zeytin dalı detayı, Hacı Bektaş Veli, Hz. Muhammed'in mağara hadisesi ve Müslümanların kiblesi Kâbe hakkındaki bir inanış; dinsel/inanışsal gönderim barındırmaktadır. Bu olaylar ve detaylar neredeyse evrensel bir boyutta olduğundan olaylar yeniden uzun uzadıya anlatılmaktansa birkaç kelime yahut cümle ile gönderimde bulunularak zikredilmiş, metinlerarasılık kapsamında ilişkiler kurulmuştur.

23. metinde Allı Turnam türküsüne, Avusturalya ve Aya'ya gönderimde bulunmaktadır. Bu metin Uluslararası Turna Koruma Vakfı'ndan alıntı olmakla beraber biçimsel düzenlenmiştir.

“Allı Turnam türküsünü duydun mu hiç?” (Deniz, 2018, s. 134).

24. metin bir efsaneye dair detay barındırarak mit örneğine yer vermekle birlikte Türklere ve Türkiye Cumhuriyeti Emniyet Genel Müdürlüğü'ne gönderimde bulunmaktadır.

“Bir efsaneye göre bir Türk büyüğü, kartal yuvasında doğmuştu. Hatta çift başlı kartal simgesine çok yerde rastlanılıyordu. Bugün, Türkiye Cumhuriyeti Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ambleminde, çift başlı kartal vardır.” (Deniz, 2018, s. 135).

25. metinde dinsel (*Allah*) ve millet adına (*Türkler*) yapılan birkaç gönderim vardır. Ayrıca metinde anonim alıntı kapsamında bir atasözüne yer vermektedir.

“Sözlerimizi atalarımızın çok sevdiği bir sözü ile bitirelim: *Ata binersen Allah’ı, attan inersen atı unutma!*” (Deniz, 2018, s. 140).

5.1.2. TTK 6. Seviye Ders Kitabındaki Okuma Metinlerine Ait Bulgular

Tablo 5. TTK 6. Seviye DK 1-9. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Alıntı	1	1				1		3
1.1	Atıf								
1.2	Özdeyiş								
1.3	Tanımlık (Epigraf)								
1.4	Öz Alıntı								
1.5	Edebi Eser Kesitleri	1							
2	Anonim Alıntı								
2.1.	Basmakalıp – Klişe		1						
2.2.	Atasözü								
2.3	Deyim		2						2
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.								
2.5	Edebi Tür Kesitleri								
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi								2
4	Türev İlişkileri								
4.1	Yansılama (Parodi)								
4.2	Alaycı Dönüştürüm								
4.3	Öykünme (Pastiş)								
5	Gönderim/Gönderme								
5.1	Dinsel/İnanışsal G.								
5.2	Mit								
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	1					1		1
6	Aşırma (Gizli Alıntı)								
7	Göstergelerarası İliş.								
8	Biçimsel Dönüş.								
8.1	Çeviri								
8.2	Koşuklaştırma								
8.3	Düzyazılaştırma								
8.4	Özet								
8.5	Genişl./ İndirg. Metin		1				1		1
9	Kısmi Söz Sanatları								

9.1	Telmih (Anıştırma)			
9.2	İst., mecaz, benz., vb.	2	1	2

Tablo 6. TTK 6. Seviye DK 10-18. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Alıntı		1				1			
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									1
2.1.	Basmakalıp – Klişe									
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim		2							
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi		5							
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)		1							
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.				5	1		2		
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	1								
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstermelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönş.									
8.1	Çeviri									
8.2	Koşuklaştırma									
8.3	Düzyazılaştırma									
8.4	Özet									
8.5	Genişl./ İndirg. Metin		1							
9	Kısmi Söz Sanatları									
9.1	Telmih (Anıştırma)									
9.2	İst., mecaz, benz., vb.		1	2						1

Tablo 7. TTK 6. Seviye DK 19-27. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		19	20	21	22	23	24	25	26	27
1	Alıntı				1	1	2		1	
1.1	Atıf	1					1			
1.2	Özdeyiş			1						
1.3	Tanımlık (Epigraf)				1	1				
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı								1	
2.1.	Basmakalıp – Klişe									1
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim						1			
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi						1			
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	1		3						
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.			6			35	6	26	27
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönüş.									
8.1	Çeviri									
8.2	Koşuklaştırma									
8.3	Düzyazılaştırma									
8.4	Özet									
8.5	Genişl./ İndirg. Metin									
9	Kısmi Söz Sanatları									
9.1	Telmih (Anıştırma)									
9.2	İst., mecaz, benz., vb.	1			1					

Tablo 8. TTK 6. Seviye DK 28-36. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

	28	29	30	31	32	33	34	35	36	
1	Alıntı			1						
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe									
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim		1							
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi		1			1				
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	1					1		1	
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	5	9	6	3	8	7	3	10	11
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönüş.									
8.1	Çeviri									
8.2	Koşuklaştırma									
8.3	Düzyazılaştırma									
8.4	Özet									
8.5	Genişl./ İndirg. Metin									
9	Kısmi Söz Sanatları									
9.1	Telmih (Anıştırma)									
9.2	İst., mecaz, benz., vb.									

Tablo 9. TTK 6. Seviye DK 37-45. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

	37	38	39	40	41	42	43	44	45
1 Alıntı				1	1	1			1
1.1 Atıf									
1.2 Özdeyiş									
1.3 Tanımlık (Epigraf)									
1.4 Öz Alıntı									
1.5 Edebi Eser Kesitleri									
2 Anonim Alıntı									
2.1. Basmakalıp – Klişe									
2.2. Atasözü									
2.3 Deyim	1	1		1			1		1
2.4 Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5 Edebi Tür Kesitleri									
3 Alt Bilgi – Ara Bilgi		1							
4 Türev İlişkileri									
4.1 Yansılama (Parodi)									
4.2 Alaycı Dönüştürüm									
4.3 Öykünme (Pastiş)									
5 Gönderim/Gönderme									
5.1 Dinsel/İnanışsal G.									
5.2 Mit									
5.3 Film-Eser K., Yazar İ.	7	14	7	2		3		8	
6 Aşırma (Gizli Alıntı)									
7 Göstergelerarası İliş.									
8 Biçimsel Dönüş.									
8.1 Çeviri									
8.2 Koşuklaştırma									
8.3 Düzyazılaştırma									
8.4 Özet									
8.5 Genişl./ İndirg. Metin									
9 Kısmi Söz Sanatları									
9.1 Telmih (Anıştırma)									
9.2 İst., mecaz, benz., vb.									

Tablo 10. TTK 6. Seviye DK 46-55. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55
1 Alıntı			1	1		2		2		
1.1 Atıf										
1.2 Özdeyiş										
1.3 Tanımlık (Epigraf)										
1.4 Öz Alıntı										
1.5 Edebi Eser Kesitleri										
2 Anonim Alıntı										
2.1 Basmakalıp – Klişe										
2.2 Atasözü										
2.3 Deyim				1						
2.4 Duvar Yaz., Popl. K.										
2.5 Edebi Tür Kesitleri										
3 Alt Bilgi – Ara Bilgi		1				1		2		
4 Türev İlişkileri										
4.1 Yansılama (Parodi)										
4.2 Alaycı Dönüştürüm										
4.3 Öykünme (Pastiş)										
5 Gönderim/Gönderme										
5.1 Dinsel/İnanışsal G.										
5.2 Mit										
5.3 Film-Eser K., Yazar İ.	10	8	1		4	3	6	6	10	7
6 Aşırma (Gizli Alıntı)										
7 Göstergelerarası İliş.										
8 Biçimsel Dönüş.										
8.1 Çeviri										
8.2 Koşuklaştırma										
8.3 Düzyazılaştırma										
8.4 Özet										
8.5 Genişl./ İndirg. Metin										
9 Kısmi Söz Sanatları										
9.1 Telmih (Anıştırma)										
9.2 İst., mecaz, benz., vb.				1						

TTK 6. Seviye ders kitabında 55 adet okuma metni bulunmaktadır. Bu metinlerin bazıları başlıksız olmasına rağmen metin özelliği taşıdığından okuma metni olarak incelemeye

dahil edilmiştir. Bunun dışında incelemeye alınan bazı metinlerin başlıkları olmamakla birlikte etkinlik yönergeleri barındırdığı tespit edilmiş fakat aynı şekilde metin niteliği taşıdıklarından okuma metinleri kapsamında ele alınmıştır.

6. Seviye TTK ders kitabındaki metinlerde genel itibariyle gönderim unsurlarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Özellikle *eser, yer, kurum/kuruluş, kişi, tarihsel kahraman adlarına* yapılan göndermeler hayli fazladır. Yine de bu fazlalık kafa karıştırıcı yahut dikkat dağıtıcı olmaktan uzak, yerinde ve yeterince kullanılarak öğrencide bir temel oluşturmak amaçlanmıştır. Yapılan bu tür göndermeler Metinlerarasılık Değerlendirme Formunda “Gönderim” başlığı altındaki “Film-eser kahramanı, yazar vb.” grubuna alınmıştır.

Kitaptaki ilk metin “Türkiye ile Haberleşme” adlı metindir. Bu metinde iletişim ve eski zamanda iletişim ele alınarak PTT’ye değinilmektedir. Dolayısıyla bir kuruma gönderimde bulunmaktadır.

2. metin, Cahit Sıtkı’nın “Memleket İsterim” adlı şiirdir. Şairi belli bir şiir olduğundan alıntı başlığı altında edebi eser kesitlerinde şiir grubuna katılmaktadır. Bunun yanında şiirde kullanılan zıt anlamlı kelimeler kısmî söz sanatlarından tezadı oluşturmaktadır:

“*Memleket isterim/ Ne zengin fakir ne sen ben farkı olsun...*”

...*Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun/ Olursa bir şikâyet ölümden olsun.*” (Doğan, 2018, s. 23).

Bir sonraki metin, Halide Yenen’den alınmış ve düzenlenerek kitaba eklenmiş “İnsanlarla İletişim Kurmak” adlı metindir. Metin öğrenciler için düzenlenerek eklendiğinden biçimsel dönüştürüm geçirmiş, detayları bilinmemekle birlikte muhtemelen indirgenmiştir. Bunun yanı sıra metinde kullanılan *üzüntü* ve *sevinç* kelimeleri tezatlık oluşturmakta; *cana can katmak* ve *bağ kurmak* deyimleri anonim alıntı teşkil etmekte; *sıla hasreti* ise basmakalıp bir söz olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. metin olan “Dünyamız”, zıtlıkların dikkat çektiği bir metindir. Kısmî söz sanatlarından tezat; mutlu olmak-üzülmek ve gülmek-ağlamak ifadeleriyle yapılmaktadır.

“... *Mutlu olunca güleriz, çok üzülünce ağlarız...*” (Doğan, 2018, s. 32).

5 ve 6. metinlerde metinlerarasılık unsurlarına rastlanmamıştır.

7. metin Ahmet Şerif İzgören'den bir alıntıdır. Düzenlenmiş bir metin olduğundan biçimsel dönüştürme uğramıştır.

Sonraki metin, yurt dışında yaşayan Türklerin, buldukları yerlerde çeşitli dernek ve topluluklar kurduklarından bahseder. 1995 yılında kurulan “Almanya Türk Toplumu” adlı derneğin metinde ele alınması dernek adıyla gönderim oluşturmaktadır.

9. metin Kemal Yalçın'dan alıntılanmış ve daha sonra biçimsel dönüştürüm geçirerek kitaba dahil edilmiş “Almanların En Türkü, Türklerin En Almanı” adlı metindir. Metinde Cornelius Bischoff adlı bir vatandaşın Almanya-Türkiye ilişkisi anlatılmakta, bu vesileyle yer (Harburg, İstanbul, Çorum, Almanya ve Türkiye), kişi (Cornelius Bischoff) ve tarihi şahsiyetlere (Yaşar Kemal) çeşitli gönderimlerde bulunmaktadır. Ayrıca metindeki yabancı isimlerin doğru okunmasını sağlamak amacıyla parantezle verilen açıklama ara bilgi oluşturmakta; *hayat vermek*, *bağrına basmak* deyimleri anonim alıntı sayılmaktadır. Bunların yanında metinde 2 yerde alıntıya rastlanmaktadır:

“... Yaşar Kemal onun için ‘Almanların en Türkü, Türklerin en Almanı!’ diyor.” (Doğan, 2018, s. 45).

“Cornelius Bischoff (Kornelyus Bişof), Almanya ile Türkiye arasına dostluk köprüsü kurdu. İstanbul’da yapılan 80. yaş günü toplantısında şunları söylemişti:

‘Benim hayatımın bir bölümü Türkiye’de geçti. Ben kendimi Türkiye’deki insanların dışında görmüyorum. Onlarla bir yabancı gibi konuşmuyorum. Onlar benden, onlar bizden bir parça! Ben Türkiye’yi, Türkleri unutamam. Türkiye bana ekmek verdi, aş verdi. Türkiye bana ve bizleri hayat verdi, bizi bağrına bastı... Türkiye’ye, Türk halkına ve Çorumlulara teşekkür ederim.’ (Doğan, 2018, s. 45).

10. metinde gölge oyunu Hacivat ve Karagöz’den bahsedilmekte ve biri tarihi kahramanlara biri dinsel inanışsal olmak üzere 2 yerde gönderim yapılmaktadır.

“**Karagöz** gösterileri özellikle **Ramazan** ayında daha çok yapılır.” (Doğan, 2018, s. 51).

Ramazan ayı Müslümanlar için önemli bir ay olduğundan bu aya özel bir takım ibadet ve gelenekler vardır. Metinde geçen bu cümleyle Ramazan ayının özel oluşu vurgulanmakta ve bu ayda yapılanların önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ramazan ayı dinsel/inanışsal gönderimi oluşturur. Diğer gönderim tarihi kahramanlara yapılan gönderimdir. Bazı kaynaklara göre gölge oyununun baş kahramanları Hacivat ile Karagöz gerçekte yaşamış, Anadolu Selçuklu yahut

Osmanlı dönemlerinde hayat sürmüşlerdir. Öyle ki rivayetlerden birinde Orhan Bey döneminde biri duvarcı diğeri demirci olarak bir camii inşaatında çalışan Hacivat ve Karagöz; aralarındaki tatlı atışmayı izlemek için işlerini bırakan ve bu yüzden camiinin yapımını geciktiren işçiler yüzünden Orhan Bey tarafından ölümle cezalandırılırlar. Fakat zamanla verdiği bu cezadan pişmanlık duyan Sultan Orhan'ın vicdan azabını biraz olsun dindirmek için Şeyh Küşteri, bir perde kurdurarak deriden tasvirlerle perde arkasında Hacivat ve Karagöz'ün atışmalarını tasvir eder, bu sayede Sultan Orhan'ı avutur (Aça & Aça, 2009, ss. 11-12). Bu ve bu gibi rivayetlerden hareketle Hacivat ve Karagöz'ün gerçekte yaşamış kişilerden olması münasebetiyle metinde tarihsel kahramanlara gönderim yapıldığı söylenebilir.

11. metin yine gölge oyunu temalıdır. Bu metinde Hacivat ve Karagöz, karşılıklı diyaloglar eşliğinde atışmakta, bir gölge oyunu örneği sunmaktadır. Suat Batur'dan alıntılanan metin kitap için düzenlenmiş, biçimsel dönüşüme uğramıştır. Bunun yanında bu metin, teması ve formatı bakımından gölge oyununa bir öykünme örneği de teşkil etmektedir.

Metinde geçen “*canı burnunda (olmak)*”, “*ters tarafından kalkmak*” deyimleri anonim alıntıya; “*fırçalamak*” fiilinin kullanımı kısmî söz sanatlarından mecaza; bir tiyatro metni şeklinde sunulmuş metindeki diyalog dışı parantezler ise ara bilgiye örnektir.

“ ...

Hacivat: *Karagöz'üm dişlerini fırçalamazsan olacağı bu!*

Karagöz: *Fırçalamaz olur muyum? Ah! Uf!*

Hacivat: *Fırçalıyor musun?*

Karagöz: *Elbette, hem de akşamdan beri... Ah! Uf!*

Hacivat: *Nasıl?*

Karagöz: *“Alçak diş! Utanmaz diş!” diye demediğimi bırakmadım ama bir yararını görmedim. Ah! Uf!*

... ” (Doğan, 2018, s. 55).

Resim 5. 2

12. metin birkaç tezat içeren “Dini Bayramlarımız” adlı metindir. Metinde geçen “küs-barış”, “genç-yaşlı” ifadeleri kısmî söz sanatlarından tezat icra etmektedir.

Sonraki metin 3 ayrı kutucukta yer almak suretiyle oluşturulmuş “Kurbanlık Almak” isimli metindir. Bu metinde İslami inançlardan kurbanla dair birtakım bilgiler verilmekle beraber dini/inanışsal gönderimlerde bulunmaktadır. Kurbanlık hayvana kına yakılması, onun süslenmesi ve alışverişi esnasında pazarlık yapılması gibi detaylar bu gönderimlere örnektir.

14 ve 16. parçalarda dinsel/inanışsal gönderimler bulunmaktadır. Metinlerin birinde Türk annelerinin 3 şeye kına yaktıkları belirtilip (askere giden oğullarına, gelin olan kızlarına ve kurbanlık hayvanlara) inanışsal gönderim yapılmaktayken 16. metinde Arife günü yapılan şeylerden mezar ziyaretleri ve Kur’an-ı Kerim okunması gibi dini unsurlarla dinsel gönderim yapıldığı dikkat çekmektedir.

15. metin “Bayram Postası” gazete formunda bir haber metnidir. Kurbanla kına yakma geleneğinin belirtilmesi yine inanışsal bir gönderime işaret ederken 62 yaşındaki Hasibe Parlar adlı kadının sözünün tırnak işareti içerisinde aktarımı alıntıyı teşkil eder:

“... Kına yakma geleneğini sürdüren Parlar, ‘Bizde geline, askere, koça kına yakılır.’ dedi.” (Doğan, 2018, s. 72).

17. metinde, “abdest, namaz, bayram, camii, tekbir getirmek, kurban duası” ifadeleri İslamiyet’e işaret ettiğinden dinsel/inanışsal gönderime sıkça rastlanmaktadır. Bunun yanında bir yerde kısmî söz sanatlarından tezat bulunur:

“... **Küçükler, büyüklerin ellerinden öperler.**” (Doğan, 2018, s. 75).

18. metinde uzmanların Kurban Bayramı'nda et tüketmek hakkında verdikleri tavsiye genel bir kanı ortaya koysa da bir alıntı örneğidir. Söyleyeni kesin belirtilmediğinden anonim alıntı olarak kabul etmek daha doğru olacaktır:

“*Kurban Bayramında et yenilirken uzmanların şu tavsiyesine kulak verilmeli: ‘Eti, otsuz bırakmayın!’...*”(Doğan, 2018, s. 76).

Sonraki metin, İslam dinine atıfta bulunarak başlamaktadır:

“*İslam dinine göre kurban kesmek maddi durumu iyi olanlar için bir ‘borç’tur.*” (Doğan, 2018, s. 77).

Atfın yanı sıra “uzak” ve “yakın” kelimelerinin kullanımını ile tezat oluşturulmuştur:

“*Bayramda **uzaktaki** ve **yakındaki** aile fertleri buluşur.*” (Doğan, 2018, s. 77).

BAYRAMLAR VE KUTLAMALAR

KURBAN BAYRAMI'NA ÖZEL YEMEKLER

Kurban Bayramı'nda çok çeşitli et yemekleri yapılır. Bunlardan bazılarını görüyorsunuz. Kurban Bayramı'nda kavurmalı tost yapmaya ne dersin? Bunun için aşağıda verilen bilgileri okuman yeterli. Şimdiden afiyet olsun. Tost yaparken zorlandığın yerlerde büyüklerinden yardım isteyebilirsin.

MALZEMELER

- 4 dilim tost ekmeği
- 1/2 tatlı kaşığı tereyağı
- 4 dilim kaşar peyniri
- 100 gram kavurma
- 4 adet salatalık turşusu
- Tuz
- Karabiber (isteğe göre)

YAPILIŞI

- Kavurmayı ince ince dilimleyin. Salatalık turşularını uzunlamasına dilimleyin.
- Kaşar peyniri dilimlerini ortadan ikiye kesin. Tost ekmeğinin iç kısmına bir miktar tereyağı sürün.
- İki dilim tost ekmeği üzerine kavurma dilimlerini eşit olarak paylaştırın. Üzerlerine tuz ve isteğe göre karabiber serpiştirin.
- Salatalık turşusu dilimlerini dizin. Üzerlerini kaşar peyniri dilimleriyle kapatın. Hazır durumda olan tost ekmeğinin üzerine kapatın.
- İsteğe göre ekmeğ dilimlerinin üzerine de tereyağı sürüldükten sonra tostları sıcak durumda olan tost makinesine koyun.
- Kapağını kapattıktan sonra peynir eriyip, akışkan bir kıvama gelene kadar pişirin.

Afiyet olsun!

Yahni

Sebzeli Haşlama

Kaburga Dolması

Kavurma

Kavurmalı Tost

Terbiyeli Şiş

Resim 5. 3

20. metnin başında Kurban bayramı konusu işlenmeye devam ettiğinden esasında dini/inanışsal gönderimin varlığından söz edilebilse de bu kısım, yönergeler içerdiğinden devamında yer alan kavurmalı tost tarifi incelemeye alınmıştır. Tarif metin özelliği taşıdığından çalışmaya alınmış fakat metinlerarasılık unsurlarına rastlanmamıştır.

Bir sonraki metin, devamında bir haber formuyla alt metin barındırmaktadır. Konu

bağlamında yer aldığından metin ve alt metin birlikte incelenmiş, tek bir metin olarak düşünülmüş ele alınmıştır.

Metinde yer alan kurum ve yer adları, gönderim unsurları oluşturmaktadır. *Türk Kızılay'ı* kurum adı; *Türkiye, Orta Asya, Afrika, Balkanlar* ve *Orta Doğu* konumları ise yer adına dayalı göndermelerdir. Ayrıca “*kurban bayramı*”, “*vekalet sahibi adına kurban kesmek*”, “*kurban kesimi ve dağıtımı*” gibi ifadelerle dini/inanışsal gönderimde de bulunmaktadır.

Alt metinde geçen “*‘Kurban bereketi yıl boyu sürsün!’ sloganıyla seslenen Kızılay...*” (Doğan, 2018, s. 79) ibaresi ise alıntı örneğidir.

KURBAN BAYRAMI VE YARDIMLAŞMA

Kurban Bayramlarında uzakta olan ihtiyaç sahiplerine de yardım edilir. Bunun için Türk Kızılay'ı her yıl kampanya düzenlemektedir.

RAMAZAN'DA
AZ ÇOK DEMEDEN PAYLAŞIYORSAN
HİLÂL OLSUN
Türkiye!

HABERLER

KIZILAY, KURBAN BEREKETİNİ İHTİYAÇ SAHİPLERİNİN SOFRASINA YIL BOYU TAŞIYACAK

Türk Kızılay'ı Kurban Bayramı'nda da ihtiyaç sahiplerine yardım için çalışmalar yapıyor.

“Kurban bereketi yıl boyu sürsün!” sloganıyla seslenen Kızılay, Türkiye dâhil yaklaşık 40 ülkede 170.000 vekâlet sahibi adına kurban kesip yaklaşık 3 milyon 800 bin kişiye kurban bereketini ulaştıracak.

Kurban kesimi ve dağıtımını yapacak Kızılay, Orta Asya'dan Afrika'ya, Balkanlar'dan Orta Doğu'ya kadar geniş bir coğrafyadaki ihtiyaç sahiplerine kurban eti ulaştırıyor.

KURBAN BEREKETİ YIL BOYU SÜRSÜN

750 590

ETKİNLİK

Yukarıdaki gazete haberinden hareketle sınıf arkadaşlarınıza sorular sorun. Aldığınız cevapları kendi cevaplarınızı ile karşılaştırın.

— 79 —

Resim 5. 4

22 ve 23. metinler Diyanet İşleri Başkanlığının resmi internet sitesinden alıntı metinlerdir. 22. metinde bir tezat (yoksul-zengin) bulunurken 23. metinde tanımlık örneğine rastlanmaktadır:

“Yeni doğan çocuk için şükür amacıyla kesilen kurbanı ‘akika’ denir.” (Doğan, 2018, s. 82).

Sayfa 87-102 arasında yer alan 24-27. metinler temelde yönerge özellikleri taşıyacak da uzunlukları ve içerikleri bakımından metin olarak kabul edilebilmektedir. Bu çalışmada bu yönerge-metinler incelemeye dahil edilmiş, metinlerarasılık özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

Sayfa 87-95’te yer alan 24. metin, Ahmet adlı bir 6. sınıf öğrencisinin kendisini ve ailesini tanıttikten sonra Türkiye hakkında verdiği bilgileri içermektedir. Metin formuna uymasının yanı sıra bilgilendiricilik vasfının da bulunması bizi bu yönerge-metni, okuma metni olarak değerlendirmeye sevk etmiştir.

Metinde yer adlarına yapılan göndermeler hayli fazladır. Türkiye hakkında bilgiler içerdiğinden çeşitli şehir, mekân ve bölgelerin adlarına sıklıkla değinilmektedir. *Ankara, Türkiye, Asya, Avrupa, Afrika, Anadolu, Trakya, Akdeniz, Ege, Marmara, Karadeniz, İstanbul Boğazı, Çanakkale Boğazı, İstanbul, Aydın, Afyonkarahisar, Denizli, İzmir, Manisa, Muğla, Bodrum, Didim, Kuşadası, Fethiye, Çeşme, Efes, Pergamon, Sardes, Milet, Aphrodisias, Mersin, Antalya, Adana, Isparta, Hatay* olmak üzere 35 yer adının metinde en az birer kez geçtiği tespit edilmiştir.

Ayrıca metinde “Sizin de gördüğünüz gibi Türkiye’nin kuzeybatı toprakları iki parça halindedir.” (Doğan, 2018, s. 89) cümlesi, metnin devamındaki görsel işaret etmekte, bir göndermelerarasılık örneği doğurmaktadır.

Resim 5. 5

Metinde alıntılar Ahmet'in ebeveynleri üzerinden yapılmaktadır. Sayfa 93'te yer alan "Babam geçen gün 'Antalya her yıl 10 milyondan fazla turist ağırlıyor. Bu şehir Türk turizminin lokomotif'i.' demişti." cümlesi ile yine aynı sayfada yer alan "Annemin de Isparta için söylediği 'Türkiye'nin gül bahçesi' ifadesini hiç unutmuyorum." cümlesi, söyleyeninin açıkça belirtilmesi ve tırnak işaretlerinin kullanımı nedeniyle alıntı örnekleri oluşturmaktadır. Benzer şekilde "Geçenlerde babam söyledi: Hatay, Dünya Gastronomi Şehirleri arasına katılmış..." (Doğan, 2018, s. 94) ifadesi söyleyenin belirtilmesi fakat söylenenin aktaran tarafından ifade edilmesi münasebetiyle atıf örneği olarak kabul edilebilir.

Bunların yanında metinde 2 yerde aynı deyimde rastlanmaktadır. Sayfa 91'deki "Buranın bizim ailemiz için **yeri farklı**." ve sayfa 93'teki "Anadolu'nun batısı gibi Akdeniz kıyılarının da bizi ailedeki **yeri farklı**." cümlelerinde geçen "yeri farklı/başka (olmak)" deyimini anonim alıntıdır.

Son olarak metinde bir yerde ara bilgi bulunmaktadır. 92.sayfada geçen yer adlarından birinin Türkçe okunuşunun parantez içerisinde verilmesi bu ara bilgiyi oluşturmuştur.

"Ayrıca Anadolu'nun batısında pek çok antik kent de bulunmaktadır. Bunlar: Efes, Pergamon, Sardes, Milet, Aphrodisias (**Afrodisyas**)." (Doğan, 2018, s. 92).

25. metin, 89.sayfada yer alan bir küçük alt metindir. Bu metinde bir paragrafla Bursa'dan bahsedilmektedir ve 6 gönderme yapılmaktadır: *İstanbul, Bursa, Edirne, Çanakkale, Uludağ ve İskender kebab*.

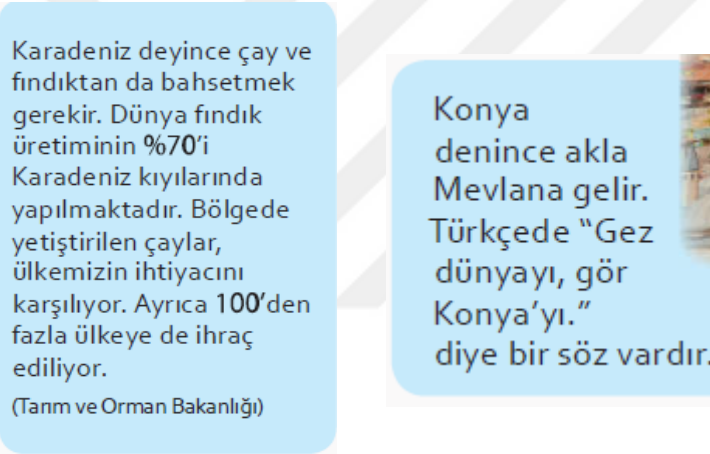
Türkiye'nin kuzeybatısında İstanbul, Bursa, Edirne, Çanakkale vd. iller yer alır. Bu şehirlerde tarihi ve turistik pek çok mekân var-

dır. Bursa'da bulunan Uludağ, kış turizminin merkezidir. Bursa'nın İskender kebabı, kestane şekeri ünlüdür.

95-99. sayfalar arası Ahmet'in babası Bülent tarafından anlatılanları içermekte ve 26. metni oluşturmaktadır. Bu kısımda da şehir, bölge mekân ve tarihi kişi isimlerine yapılan gönderimler dikkat çekmektedir. *Türkiye*, ülke adı; *Anadolu* ve *Karadeniz*, bölge adı; *Ankara*, *Konya*, *Nevşehir*, *Kayseri*, *Eskişehir*, *Sivas*, *Yozgat*, *Aksaray*, *Trabzon*, *Samsun*, *Rize*, *Ordu*, *Giresun*, *Zonguldak* ve *Artvin* şehir adı; *Kapadokya*, *Tuz Gölü*, *Erciyes*, *Ayder Yaylası*, *Pokut Yaylası* yer adı; *Mevlâna Müzesi* ve *Balmumu Heykeller Müzesi* müze adı; *Mevlâna* ise yaşamış tarihi bir şahsiyetin adıdır. Metinde toplamda 26 yerde gönderim unsuru tespit edilmiştir.

Bunların yanında metinde Karadeniz hakkında verilen bilgiler Tarım ve Orman Bakanlığının verilerinden alındığından alıntı örneği oluşturmakta; sayfa 96'da Konya'dan bahsederken ise "*Türkçede 'Gez dünyayı gör Konya'yı' diye bir söz vardır*" ifadesiyle anonim alıntı oluşturulmaktadır.

Resim 5. 7

99-105. sayfa arası 27. metindir. Bu kısımda Ahmet'in annesi Gül Hanım birtakım bilgiler aktarmaktadır. Bu bilgilerin aktarımı esnasında 27 farklı şeye gönderimde bulunur: *Türkiye*, ülke adı; *Anadolu*, bölge adı; *Erzurum*, *Van*, *Malatya*, *Elâzığ*, *Tunceli*, *Kars*, *Gaziantep*, *Diyarbakır*, *Şanlıurfa*, *Mardin*, *Adıyaman*, *Siirt*, *Batman* şehir adı; *Palandöken Dağı*, *Akdamar Adası*, *Akdamar Kilisesi*, *Ani Harabeleri*, *Çifte Minareli Medrese*, *Dicle*, *Fırat*, *Nemrut Dağı*, *Van Gölü*, yer adı; *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Kedisi Evi* merkez adı; *UNESCO*, *Avrupa Gençlik Olimpik Kış Festivali* ise özel isimlerdir. "*Peygamberler Şehri Şanlıurfa*" ifadesi ise basmakalıp bir ifade olduğundan anonim alıntı oluşturmaktadır.

"*Anadolu'nun bu bölümünde turizm potansiyeli çok yüksektir. Adıyaman Nemrut Dağı, Peygamberler şehri Şanlıurfa, Mardin evleri ilk akla gelen turistik yerlerdir.*" (Doğan, 2018, s. 101).

28. metin gönderim unsurlarının ön planda olduğu bir metindir. Tek paragraf, 5 cümleden oluşan bu metin 6 farklı şeye gönderimde bulunmaktadır: Millet adına (*Türkler*), yer adına (*Orta Asya*), dine (*İslamiyet*) ve devlet adına (*Asya Hun Devleti*, *Göktürk Devleti*, *Uygur Devleti*).

29. metinde başlıktaki ara bilgi bizi karşılamaktadır. Asya Hun Devleti’ni konu alan bu metin, başlığında parantez içerisinde bu devletin hüküm tarihlerini sunar. Bölge, millet, şehir, kurum, tarihi şahsiyet gibi çeşitli isimlere gönderimler görülmektedir: *Türkler*, *Orta Asya*, *Asya Hun Devleti*, *Ötüken*, *Teoman*, *Mete Han*, *Türk Kara Kuvvetleri*, *Çinliler*, *Çin Seddi*. Bunların yanında metinde bir de “*bir bayrak altında topla(n)mak*” deyimine rastlanmakta ve anonim alıntı örneği oluşturulmaktadır:

“... Bu devletin başkenti **Ötüken**, ilk hükümdarı **Teoman**’dır. Teoman’dan sonra yerine oğlu **Mete Han** geçmiştir. Mete Han, **Türkleri bir bayrak altında toplamıştır**...” (Doğan, 2018, s. 109).

Sonraki metinde de bir önceki metin minvalinde gönderim örnekleri bulunmaktadır. Metinde kullanılan “*Asya Hun Devleti*, *Türk boyları*, *Türkler*, *Avrupa*, *Avrupa Hun Devleti*” ifadeleri ülke, bölge, millet, boy adlarına yapılan göndermelerdir. Metinde adı geçen “*Kavimler Göçü*” ise tarihi bir olaya işaret eder.

31. metin başlıksız bir alıntı metindir. Nergis Biray’dan alınan metinde önceki metinlerde görülen gönderim benzerlerine rastlanmakla birlikte (*Orta Asya*, *Türkler*) eser adına da gönderim yapılmaktadır (*12 Hayvanlı Türk Takvimi*).

Resim 5. 8

32 ve 34. metinler birer paragraflık metinlerdir. Bu metinlerde yalnızca gönderim unsurları tespit edilmiştir. 32. metinde yer alan gönderimler; bölge adı (*Orta Asya*), millet adı (*Türkler, Uygurlar*), devlet adı (*Göktürk Devleti*), şehir adı (*Ötüken*), tarihi şahsiyetler (*Bumin Kağan*) ve eser adı (*Göktürk Alfabesi, Orhun Abideleri*) olarak açıklanabilir. 34. metinde ise benzer gönderimlerin (*Uygurlar, Orta Asya, Türkler*) dışında, ilahi dinlerden birinin (*İslamiyet*) bahsiyle dinsel/inanıssal gönderim görülmektedir.

33. metin, önceki metinle ilişkili olsa da farklı bir başlıkla ayrılmaktadır. Başlıktaki ara bilgi dikkat çekmektedir: *Orhun Abideleri (Göktürk Yazıtları)*. Bu metinde de yine öncekiler minvalinde gönderimler görülmekte, “*Orhun Abideleri, Göktürk Yazıtları, Türk, Türkçe, Tonyukuk Anıtı, Kül Tigin Anıtı, Bilge Kağan Anıtı*” ifadelerine rastlanmaktadır.

35. metin iki parçadan oluşmuş bir metindir. İlk parçada dört maddelik bir liste sunulurken ikinci parçada bütün bir anlatım kullanılmıştır.

Resim 5. 9

Ayrıca Orta Asya bölgesinden Avrupa'ya göç eden bazı Türkler, İlk Çağ'ın kapanıp Orta Çağ'ın açılmasını sağlayan Kavimler Göçü hareketini oluşturmuştur. Bugünkü Avrupa

medeniyetinin temelini oluşturan **Vizigotlar, Ostrogotlar, Franklar** gibi kavimlerden sonra Avrupa'da pek çok devlet kurulmuştur.

Resim 5. 10

İlk maddedeki “*Altın Elbiseli Adam*” eser adına göndermeyken “*Türkler, Vizgotlar, Ostrogotlar, Franklar*” millet/kavim adına; “*İlk Çağ*” ve “*Orta Çağ*” dönem adlarına; “*Kavimler Göçü*” tarihi vaka adına, “*Orta Asya*” ve “*Avrupa*” ise bölge adlarına yapılan göndermelerdir.

36. metin Türklerin İslamiyet’i kabulünü anlattığından bu metinde göndermelere çeşitli şekillerde rastlanmaktadır. *Arap Yarımadası, Orta Asya, Horasan, Bağdat* yer/bölge adına; *Türkler, Gazneliler, Karahanlılar, Büyük Selçuklular* millet/topluluk adına; *Nizamülmülk* tarihi bir şahsiyete; *Siyasetname* ve *Nizamiye Medreseleri* eser adlarına; *İslamiyet* ise dine yapılan gönderimlerdenidir. Göndermeler dışında metinde metinlerarasılık unsurlarına rastlanmamıştır.

Daha sonraki metin bir deyim (*akın etmek*) ve 7 gönderim içermektedir. Gönderimler yer/bölge adına (*Anadolu, Malazgirt*), ülke/devlet adına (*Büyük Selçuklu Devleti, Bizans İmparatorluğu, Osmanlı Devleti*), millet adına (*Türkler*) ve tarihi şahsiyete (*Sultan Alparslan*) yapılmaktadır.

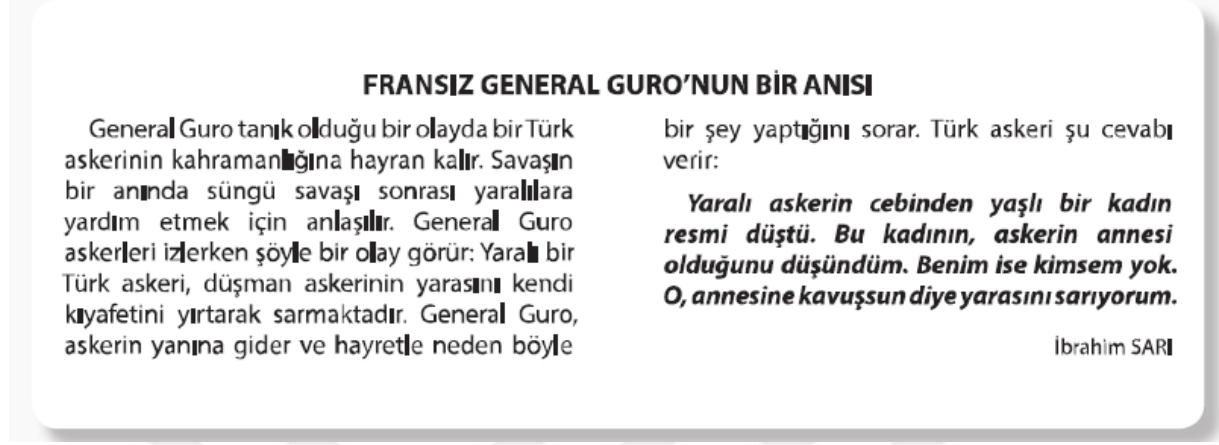
“... **Anadolu** ’yu yurt yapmak için bu dönemde **Türkler** Anadolu’ya akın etmişlerdir.” (Doğan, 2018, s. 115).

38. metin Osmanlı Devleti’ni konu aldığından özellikle tarihi göndermeleri sıklıkla barındırmaktadır. *Ertuğrul Bey, Osman Bey* ve *Fatih Sultan Mehmet* adlarıyla tarihi şahsiyetlere; *Kayı Boyu* ve *Osmanlı Devleti* ile devletlere; *Bilecik, Söğüt, Domaniç, İstanbul, İngiltere* ve *Londra Kulesi* konumlarıyla yer adlarına; *Orta Çağ* ve *Yeni Çağ* ile dönem adlarına; *Şahi* topuyla ise, Fatih Sultan Mehmet’in özel olarak döktürmesi münasebetiyle, eser adına gönderimler yapılmıştır. Metinde gönderim örnekleri dışında bir yerde ara bilgi, bir yerde de deyim (*yön vermek*) rastlanmaktadır.

“... **Osmanlı Devleti** ’nde bazı padişahlar dünya tarihine yön vermişlerdir. Bunlardan biri **Fatih Sultan Mehmet** ’tir (**II. Mehmet**).” (Doğan, 2018, s. 116).

39. metin yine tarihi göndermelerin sık görüldüğü bir metindir. *I. Dünya Savaşı* ve *Çanakkale Savaşları* tarihi olayları gösterirken *Mustafa Kemal Atatürk* etkin bir tarihi şahsiyete, *Osmanlı Devleti, Avrupa* ve *Çanakkale* coğrafi konumlara işaret etmektedir. *Türk Ordusu* ise askeri kuvvet adına göndermedir. Metinde 7 farklı gönderim bulunmaktadır, bu göndermelerin dışında bir metinlerarasılık unsuruna rastlanmamıştır.

“Fransız General Guro’nun Anıları” metni 40. metindir ve İbrahim Sarı tarafından yazılmıştır. Bu yönüyle alıntı bir metin olmakla birlikte tarihi bir şahsiyet olan General Guro ile Türk askerine (millet adı) gönderimde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra metinde geçen “*hayran kalmak (olmak)*” deyimini bir anonim alıntı örneğidir.

Resim 5. 11

41. metin Atatürk’ün Çanakkale’de vefat eden askerlerin annelerine yazdığı mektuptan bir bölümdür ve bu yönüyle tamamen alıntıdır (Melburn Konsolosluğundan). Metinde bundan başka metinlerarasılık özelliğine rastlanmamıştır.

Resim 5. 12

Bir sonraki metin başlıksız ve alıntı bir metindir. Cemile Burcu Kartal tarafından yazılan bu metinde *Türkiye* ve *Avrupa* konumlarıyla yer adına, *Türkiye Büyük Millet Meclisi* ifadesiyle de *Türkiye*’nin yasama organına gönderimde bulunmaktadır. Metinde başka bir metinlerarasılık unsuru görülmemiştir.

43. metin “Sanat ve Edebiyat” temasının ilk metnidir ve yalnızca bir tane anonim alıntı (deyim) barındırmasıyla metinlerarasılık açısından zayıf bir metindir.

“... İnsanların gördükleri, işittikleri, hissettikleri olayları ve güzellikleri, insanların beğenecekleri şekilde ifade etmesidir...” (Doğan, 2018, s. 128).

44. metin İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif Ersoy’u konu almaktadır ve başlıksızdır. Bu metinde metinlerarasılık unsurlarından yalnızca gönderim görülmektedir. Tarihi şahsiyete (*Mehmet Akif Ersoy*), tarihi olaya (*Kurtuluş Savaşı*), yer/kurum adlarına (*İstanbul, Burdur, Ankara, Tacettin Dergâhi, TBMM*), ve de eser adına (*İstiklal Marşı*) yapılan göndermeler 8 farklı şeye yapılmaktadır.

45. metin Nazım Hikmet’ten “Dünyayı Verelim Çocuklara” adlı şiirdir. Yazarı /şairi açıkça belirtildiğinden alıntı bir metindir. Şiirde “allı pullu” ifadesi mecaz içerir ve deyimdir, anonim alıntı doğurur.

“*Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir günlüğüne,*

Allı pullu bir balon gibi verelim oynasınlar...” (Doğan, 2018, s. 133).

46. metnin başlığı yoktur ve konusu Neşet Ertaş’tır. Biyografik bir metin olduğundan çeşitli gönderimler barındırmaktadır: Tarihi şahsiyetlere (*Neşet Ertaş, Muharrem Ertaş*), yer/kurum adlarına (*Kırşehir’in Çiçekdağı ilçesi, Kırtıllar Köyü, İstanbul, Ankara, Almanya, İzmir, Kültür Bakanlığı*) ve eser adlarına (*Neden Garip Garip Ötersin Bülbül*) yapılan gönderimler dikkat çekmektedir.

Mimar Kemaleddin Bey’i konu alan başlıksız metin kitabın 47. metnini teşkil etmektedir. Bu metinde okurla konuşur gibi bir üslup tercih edilmiş, okur/öğrenci metin içinde yönlendirilmiştir.

“... *Onun hayatına bir bakalım.*”,

“... *Türkiye’de pek çok esere imza atmıştır. Bu sayfada onun yaptığı bazı mimari eserleri görüyorsunuz.*” (Doğan, 2018, s. 138)

Metinde tarihi şahsiyetlere ve yer adlarına gönderimlere rastlanmaktadır: *Mimar Kemaleddin Bey, Alman Mimar Jachmund ve Vedat Tek* isimleri tarihte var olmuş kimselere; *İstanbul, Berlin, Türkiye, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Sirkeci Garı* konumları ise yer adlarına yapılan gönderimlerdir. Gönderimlerin yanında metinde bir yerde küçük bir ara bilgiye rastlanmaktadır: *Jachmund (Yahmund)*.

Sanat dallarından biri de mimaridir. Türk mimarisi denildiğinde akla gelen isimler arasında **Mimar Kemalettin Bey** de yer alır. Onun hayatına bir bakalım.

1870'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Teknik Üniversitesinde okudu. İstanbul'daki Sirkeci Garı'nı yapan Alman mimar Jachmund (Yahmund)'un derslerine devam etti. Sonra onun asistanı oldu. Okulu bitirip Berlin'e gitti. Eğitimine orada devam etti. Sonra Türkiye'ye döndü, mimar Vedat Tek ile birlikte Birinci Milli Mimarlık Akımı'nı başlattı. Türkiye'de pek çok esere imza atmıştır. Bu sayfada onun yaptığı bazı mimari eserleri görüyorsunuz.

Gazi Orta Muallim Mektebi
(Günümüzde Gazi Üniversitesi)

Ankara Palas Konukevi

Resim 5. 13

48. metin “Orman ve Biz” adlı metindir ve içerisinde “Orman Yurdun Temelidir” adlı şiiri de barındırmaktadır. Bu şiir Aşık Veysel’indir ve bu yönüyle metin hem alıntı hem de tarihi şahsiyete gönderim yapmaktadır.

“Ormanların çok yönlü yararlarını Aşık Veysel şöyle dile getirmiştir:

ORMAN YURDUN TEMELİDİR

Orman yurdun temelidir/ Nesillerin evvelidir/ Her sanatın ilk elidir/ Ormandaki varlığa bak...” (Doğan, 2018, s. 147).

49. metin, 152-153. sayfalarda yer alan “Ağaç” adlı şiirdir. Bu şiirde bir yerde deyim bulunduğundan anonim alıntı örneği, bir yerde de mecaz görülmektedir. Bunun yanında şairinin belirtilmiş olması (İbrahim Minnetoğlu) metnin alıntı olduğunu göstermektedir.

“... Görenler **bayılırken** çiçeklerime/ Ardından, amanın amanın **gözünü sevdiğim**/ O güzelim, yeşil yapraklar...”

Metinde geçen bayılmak fiili temel anlamı olan “geçici bir süre bilinç kaybına uğramak”¹ değil de mecaz anlamı olan “çok hoşlanmak, çok sevmek, hayran kalmak”² anlamında kullanıldığından kısmi söz sanatlarından mecazı oluşturmaktadır. Diğer dizelerde geçen “gözünü sevdiğim” ifadesi ise TDK güncel sözlük tarafından deyim olarak alınmakla birlikte “çok sevilen bir kişiye söylenen sevgi ve iltifat sözü”³ olarak tanımlanmaktadır (1,2,3 TDK Güncel Sözlük <https://sozluk.gov.tr/>).

50. metin “Yürüyen Köşk” adlı metindir. Bu metinde Atatürk’ten bir anı aktarılmış; tarihi şahsiyet ve yer adlarına gönderimlerde bulunulmuştur. *Atatürk* tarihi kahramanken *Yalova, İstanbul, Yürüyen Köşk* ifadeleri yer adıdır.

Sıradaki metin de başlıksızdır. Özellikle millet adlarına yapılan göndermelerin yanında 2 alıntı ve 1 ara bilgi bulunmaktadır. Millet adlarına göndermeler “*Türkler, Osmanlılar, İngiliz*” adlarıyla yapılmıştır. Alıntılardan biri metnin içerisinde belirtildiği üzere Lady Craven’in düşünceleriyle diğeri tümüyle metnin kendisidir. Metin Asuman Karabulut tarafından yazılmıştır. Metindeki son metinlerarasılık unsuru ise İngiliz şair ve seyyah Lady Craven’in adının telaffuzunun Türkçe yazımıyla oluşturulan ara bilgi detaydır.

“... **İngiliz** şair ve seyyah **Lady Craven** (*Leydi Kraven*)’in bu konudaki düşünceleri şöyledir: ‘**Türkler** doğal güzelliklere karşı son derece saygılıydılar...’ – Asuman Karabulut” (Doğan, 2018, s. 154).

52. metinde gönderimlerin varlığı dikkat çekmektedir. *Türk, Osmanlı* isimleriyle millet adlarına; *Fatih Sultan Mehmet, Kanuni* adlarıyla tarihi şahsiyetlere; *Avrupa ve İstanbul* konumları ise yer adlarına yapılan göndermelerdir. Metinde başka bir metinlerarasılık unsuruna rastlanmamıştır.

Aynı sayfayla devamında yer alan ve öncekinden farklı olarak başlıklandırılan (Türklerin Çiçekleri) 53. metin, alıntı örneklerinin rastlandığı bir metindir. Metinde Fransız seyyah Philippe du Fresne-Canaye’nin Türklerin çiçek sevgisi hakkında söyledikleri ve İngiliz mimar ve ressam Thomas Allom’un bahçeli evler hakkındaki ifadeleri alıntılanmış fakat kaynak gösterilmemiştir. Alıntıların dışında millet (*Türkler, İngiliz, Fransız*) ve yer adlarına (*İstanbul*) yapılmış gönderimler de görülmektedir. Ayrıca 2 yerde yabancıların isimlerinin Türkçe okunuşu, yanındaki parantezlerle sunulmuş, bu şekilde ara bilgiler verilmiştir.

TÜRKLERİN ÇİÇEKLERİ

16. yüzyılda İstanbul'a gelen Fransız seyyah ve diplomat Philippe du Fresne-Canaye (Filip dü Fire Kana), Türklerdeki çiçek ve ağaç sevgisini şöyle anlatır:

"Türkler çiçekleri çok sever. Ellerinde veya sarıklarında daima çiçek vardır. Padişahın sarayında ağaçların altında her çeşit ve kokuda çiçek bulunur. Ağaç olarak selvi ağırlıktadır."

Resim 5. 15

İngiliz mimar ve ressam Thomas Allom (Tomas Alom) 19. yüzyılda, İstanbul'da çoğu evin bahçeli olduğunu anlatır. Bu bahçelerde ağaçlar ve çiçekler yetiştirilir. Sanatçı şunları söyler:

"Türkler çiçeğe, özellikle güle çok değer verir. Türkler arasında bir çiçek dili bulunur. Her çiçek bir anlam ifade eder. Portakal çiçeği umudu, kadife çiçeği umutsuzluğu, horozibiği değişmezliği simgeler. 'Selam' adı verilen çiçek demetleri mektupların yerini alır."

Resim 5. 14

Sonraki metin, gönderim unsurlarının çokça görüldüğü bir metindir. Bu metinde özellikle yer adlarına sıkça gönderimler yapılmış (*İstanbul, Hollanda, Ansvr Limanı, Konya, Çumra, Avrupa, Türkiye*); *Ansvrli, Osmanlı* gibi ifadelerle etnik kökenlere değinilmiş; İstanbul'da her yıl düzenlenen *Lale Festivali*'nin belirtilmesiyle de etkinlik adına gönderimde bulunulmuştur. Metinde toplam 10 tane gönderim tespit edilmiştir.

55. metin son metindir ve başlıksız olmakla beraber yine metinsellik özellikleri taşıyan parçaların anlamlı bütününden oluşmaktadır. Metin, doğayı korumak üzerine kurulmuş vakıf ve kuruluşları konu alır. Dolayısıyla içerisinde sıklıkla vakıf ve yer adlarına rastlanmaktadır. Metinde bahsi geçen "*Dinlenme İçin Bahçe Vakfı*", "*Herkese Meyve Vakfı*", *TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı)*" ve "*ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı)*" 4 farklı vakfa gönderim yaparken *Bursa ve İznik* konumları ile yer adlarına, "*7 Ağaç Ormanları*" adıyla da ağaç dikim etkinliğine gönderimde bulunmaktadır. Metinde başka metinlerarası unsura rastlanmamıştır.

5.1.3. TTK 7. Seviye Ders Kitabındaki Okuma Metinlerine Ait Bulgular

Tablo 11. TTK 7. Seviye DK 1-9. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Alıntı	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									

1.3	Tanımlık (Epigraf)								
1.4	Öz Alıntı								
1.5	Edebi Eser Kesitleri								
2	Anonim Alıntı								
2.1.	Basmakalıp – Klişe								
2.2.	Atasözü								
2.3	Deyim							1	
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.								
2.5	Edebi Tür Kesitleri								
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi								
4	Türev İlişkileri								
4.1	Yansılama (Parodi)								
4.2	Alaycı Dönüştürüm								
4.3	Öykünme (Pastiş)								
5	Gönderim/Gönderme								
5.1	Dinsel/İnanişsal G.								
5.2	Mit								
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	2	2	1	1	2			
6	Aşırma (Gizli Alıntı)								
7	Göstergelerarası İliş.								
8	Biçimsel Dönş.	1	1	1				1	1
8.1	Çeviri								
8.2	Koşuklaştırma								
8.3	Düzyazılaştırma								
8.4	Özet								
8.5	Genişl./ İndirg. Metin								
9	Kısmi Söz Sanatları								
9.1	Telmih (Anıştırma)								
9.2	İst., mecaz, benz., vb.								2

Tablo 12. TTK 7. Seviye DK 10-18. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Alıntı	1	2	2	1	1	1	1		1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									

1.5	Edebi Eser Kesitleri								
2	Anonim Alıntı								
2.1.	Basmakalıp – Klişe								
2.2.	Atasözü								
2.3	Deyim								1
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.								
2.5	Edebi Tür Kesitleri								
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi								
4	Türev İlişkileri								
4.1	Yansılama (Parodi)								
4.2	Alaycı Dönüştürüm								
4.3	Öykünme (Pastiş)								
5	Gönderim/Gönderme								
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	4		2			1		1
5.2	Mit								
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	5	2	3	2	7		1	17
6	Aşırma (Gizli Alıntı)								
7	Göstergelerarası İliş.								
8	Biçimsel Dönüş.	1				1	1		1
8.1	Çeviri								
8.2	Koşuklaştırma								
8.3	Düzyazılaştırma								
8.4	Özet								
8.5	Genişl./ İndirg. Metin								
9	Kısmi Söz Sanatları								
9.1	Telmih (Anıştırma)								
9.2	İst., mecaz, benz., vb.								

Tablo 13. TTK 7. Seviye DK 19-27. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		19	20	21	22	23	24	25	26	27
1	Alıntı	1	1							
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									

2.1.	Basmakalıp – Klişe		1				1			
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim									
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi									
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	4	3	3	1	4	3	5	3	1
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.		1				1			1
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönüş.	1	1							
8.1	Çeviri									
8.2	Koşuklaştırma									
8.3	Düzyazılaştırma									
8.4	Özet									
8.5	Genişl./ İndirg. Metin									
9	Kısmi Söz Sanatları									
9.1	Telmih (Anıştırma)									
9.2	İst., mecaz, benz., vb.									

Tablo 14. TTK 7. Seviye DK 28-36. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		28	29	30	31	32	33	34	35	36
1	Alıntı					1	1	1	1	1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe				1					
2.2.	Atasözü									

2.3	Deyim									1
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi									
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	1	5							1
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.			31		4	1	2		2
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönüş.					1	1			
8.1	Çeviri									
8.2	Koşuklaştırma									
8.3	Düzyazılaştırma									
8.4	Özet									
8.5	Genişl./ İndirg. Metin									
9	Kısmi Söz Sanatları									
9.1	Telmih (Anıştırma)									
9.2	İst., mecaz, benz., vb.									1

Tablo 15. TTK 7. Seviye DK 37-45. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		37	38	39	40	41	42	43	44	45
1	Alıntı		1						1	1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri								1	
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe									
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim									
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									

2.5	Edebi Tür Kesitleri								
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi								
4	Türev İlişkileri								
4.1	Yansılama (Parodi)								
4.2	Alaycı Dönüştürüm								
4.3	Öykünme (Pastiş)								
5	Gönderim/Gönderme								
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	3		1	6	1			
5.2	Mit								
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	1	1	1	1	3	2	1	3
6	Aşırma (Gizli Alıntı)								
7	Göstergelerarası İliş.								
8	Biçimsel Dönüş.		1					1	1
8.1	Çeviri								
8.2	Koşuklaştırma								
8.3	Düzyazılaştırma								
8.4	Özet								
8.5	Genişl./ İndirg. Metin								
9	Kısmi Söz Sanatları								
9.1	Telmih (Anıştırma)								
9.2	İst., mecaz, benz., vb.								

Tablo 16. TTK 7. Seviye DK 46-54. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		46	47	48	49	50	51	52	53	54
1	Alıntı			1	2	1	4	1	1	1
1.1	Atf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe									
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim			1		1				
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi						1	1		

4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.			4		2	4	4	3	
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	1	3	2	15	3	9	8	4	10
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönüş.			1	2	1		1	1	1
8.1	Çeviri									
8.2	Koşuklaştırma									
8.3	Düzyazılaştırma									
8.4	Özet									
8.5	Genişl./ İndirg. Metin									
9	Kısmi Söz Sanatları									
9.1	Telmih (Anıştırma)									
9.2	İst., mecaz, benz., vb.									

Tablo 17. TTK 7. Seviye DK 55-63. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		55	56	57	58	59	60	61	62	63
1	Alıntı	1	1		1	1	1	1	1	1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe				1					
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim					1				
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi									
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									

4.2	Alaycı Dönüştürüm							
4.3	Öykünme (Pastiş)							
5	Gönderim/Gönderme							
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	2						
5.2	Mit							
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	10	5	4	4	2	5	2
6	Aşırma (Gizli Alıntı)							
7	Göstergelerarası İliş.							
8	Biçimsel Dönüş.	1	1			1	1	1
8.1	Çeviri							
8.2	Koşuklaştırma							
8.3	Düzyazılaştırma							
8.4	Özet							
8.5	Genişl./ İndirg. Metin							
9	Kısmi Söz Sanatları							
9.1	Telmih (Anıştırma)							
9.2	İst., mecaz, benz., vb.							

TTK 7. Seviye ders kitabında 63 adet okuma metni bulunmaktadır. Bu metinlerin de bazıları başlıksız olmasına rağmen metin özelliği taşıdığından okuma metni olarak incelemeye dahil edilmiştir. Bunun dışında incelemeye alınan bazı metinlerin başlıkları olmamakla birlikte etkinlik yönergeleri barındırdığı tespit edilmiş fakat aynı şekilde metin niteliği taşıdıklarından okuma metinleri kapsamında ele alınmıştır.

İlk okuma metni, Gökhan Tok'un "Toplumun Çekirdeği Aile" isimli eserinden alıntılanmış "Aile" başlıklı metindir. Bu metin, biçimsel dönüştürüme uğramak suretiyle düzenlenerek kitapta kendine yer bulmuştur. Kitabın devamında yer alan bazı diğer metinlerde de bu durum sıklıkla gözlemlenmektedir. Fazla gönderim unsuru barındırmamakta yalnızca iki yerde yer adı kullanılmaktadır: *Afrika, Avrupa*.

"Afrika'daki bir aileyle Avrupa'daki bir ailenin aynı olması düşünülebilir mi?"
(Kurudayıoğlu, 2018, s. 15).

İkinci metin yine alıntı bir metin olmakla beraber bir şiirdir. Galip Naşit Arı'dan alıntılanan şiirde başka bir metinlerarasılık unsuruna rastlanmamaktadır.

Sonraki metin Mircan Kaya'dan bir ninnidir. Ninni alıntı olmasının yanında düzenlenerek kitapta yer bulduğundan biçimsel dönüştürüme uğramış; *Çamlıbel*, *Şam* gibi şehir adlarını barındırdığından gönderim oluşturmuştur.

4. metin dış hediği geleneğini anlatmaktadır. Bu metin Kültür Turizm Bakanlığının resmi internet sitesinden (*aregem.kulturturizm.gov.tr*) alıntılanmış, biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiştir. Metinde Türk geleneklerinden biri ele alındığından bir millete (*Türk*) gönderim söz konusudur.

Sonraki metin Rıfat Ilgaz'ın “Türkçemiz” şiiridir. Şiir alıntılanmış olmanın yanı sıra başlıkla birlikte 4 yerde dil adı (*Türkçe*) barındırdığından gönderim teşkil etmektedir.

6. metin kitapta sayfa 34'te yer alan başlıksız metindir. Bu metin yazarı belirtildiğinden (Mehmet Kurudayıoğlu) alıntı bir metindir. Gaziantep'teki Çingene Kız mozağini konu aldığından içeriğinde yer (*Gaziantep*) ve eser (*Çingene Kız Mozağı*) adına gönderimler bulunmaktadır.

7. metin Bayram Baş'tan alıntı nazım formunda bir metindir. Anonim alıntıdan deyim barındırmaktadır [*gözleri (özgürlükle) ara(n)mak*].

“At döner, boyanır, olur zebra/ Durur at gibi zebra, ahırda/ Zebra gün doğunca çite varır/ **Gözleri özgürlükle aranır...**” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 35).

8. metin Naz Elkörek'ten alıntılanan “Toko” isimli metindir. Biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiş, eksilteli bırakılmıştır. Metnin sonundaki üç nokta metnin esasında daha devam ettiğini, yarım bırakıldığını göstermektedir.

9. metin Coşkun Ertepina'dan alıntılanan bir şiirdir. Şiirde biçimsel dönüştürümün yanında kısmi söz sanatlarından tezat örnekleri de dikkat çekmektedir.

“.. **Açılmış** da masallar gülü/ Hırsın kinin kapısı **kapanmış**... Yaşlılar korkusuz, çocuklar mutlu/ Ve yaşatan sevinçler için yarıştta gençlik...” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 37)

10. metin başlıksız fakat alıntı bir metindir. Fethi Gedikli'nin “Osmanlı Devleti'nde Birlikte Yaşama Kültürü” isimli eserinden alınan metin kitap için düzenlenmiş, biçimsel dönüştürüme uğramıştır. Bunun yanı sıra metindeki gönderim unsurları dikkat çekmektedir: *Müslüman*, *Hristiyan*, *Yahudi*, *Fransiskan* dinsel gönderimleri; *İstanbul*, *Galata*, *Bosna Hersek* yer adına gönderimleri; *Fatih Sultan Mehmet* yaşamış tarihi bir kahramana gönderimi; *Osmanlı*

ise millete yapılan gönderimi oluşturmaktadır. Metinde toplamda 9 tane gönderim tespit edilmiştir.

11. metin tarihi şahsiyetlere yapılan göndermelerin bulunduğu bir metindir. Mevlâna ve Yunus Emre'nin evrensel saygı ve sevgi ilkesini konu alan parçada ayrıca iki yerde alıntıya rastlanmaktadır:

“Onun: ‘Bu dünyaya ayırmaya, bölmeye, parçalamaya gelmedik biz. Biz, kırıkları onarmaya, ayrılanları birleştirmeye, hasılı insanlar arasında köprü olmaya geldik.’ Sözleri evrensel saygı ve sevginin dilde vücut bulmuş halidir.” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 39).

“Yine Yunus Emre yüzyıllar ötesinden şöyle seslenir: “Maharet güzeli görebilmektir/ Sevmenin sırrına erebilmektir/ Cihan, alem herkes bilsin ki şunu/ En büyük ibadet sevebilmektir.” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 39).

Resim 5. 16

12. metin Nurten Bengi Aksoy'un Osmanlı Kuş Evleri isimli çalışmasından alıntıdır. Biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiş, yer yer gönderimlerde bulunulmuştur. *İslam(iyet)* ve *Müslümanlar* kelimeleriyle dinsel gönderim, *Türkler* ve *Osmanlı* ifadeleriyle millet adına gönderim, *Lady Montegu* ile de tarihi bir kimseye gönderim yapılmaktadır. Ayrıca Lady Montegu'nun mektubundan alınan bir cümle de alıntı örneği oluşturmaktadır:

“... Bu etki 18. yüzyılda Lady Montegu'nun mektubunda şu şekilde ifade edilmiştir: **‘Türkler masumiyetinden dolayı güvercinlere dindarca bir hürmet besliyorlar.’**” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 40).

13. metin ibb.istanbul'dan alınmış bir metindir ve düzenlendiğinden biçimsel dönüştürüme uğramıştır. Metinde İstanbul Büyükşehir Belediyesinin kışın sokak hayvanlarına yaptığı yardımdan bahsedildiğinden hem kurum hem de yer adına gönderim vardır.

Sonraki metin alt başlıkların bulunduğu ve gönderimin sıkça yer aldığı “Tarihimizden İlginç Vakıflar” adlı metindir. Kurum/vakıf adına (*Leylek Vakfı*), tarihi kişilere (*Mürselli Hacı, Ali Ağa*) ve yer adlarına (*İzmir, Ödemiş, Aydın, Atça*) gönderimler görülmektedir. Bunun yanı sıra alt metinlerden biri Mehmet Fatih Müftüoğlu'dan alıntılanmış ve biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiştir.

15. metin 55. sayfada yer alan “Yedi Kiremit” isimli metindir. Mustafa Yoğurtçu tarafından yazılan bu metinde diğer metinlerin aksine biçimsel dönüştürüme gidilmemiş, yalnızca bir yerde dinsel gönderimde bulunularak metinlerarası bağ kurulmuştur: Akşam ezanı dinî bir imgedir ve İslamiyet’i gösterir.

“... Okuldan çıkar, **akşam ezanı** okunana kadar oyunlar oynardık...” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 55).

Sonraki metin Cahit Sıtkı Tarancı'dan alınan “Çocukluk” adlı şiiirdir. Şiirde tarihi bir kahramana gönderimde bulunmaktadır. Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde aktardığına göre; Affan Dede Osmanlı zamanında İstanbul'da yaşayan ve oyuncaklarıyla tanınan bir Mevlevi dervişidir ve gerçekten var olmuştur (Reşat Ekrem Koçu, 1958, ss. 223-224).

“**Affan Dede** 'ye para saydım/ Sattı bana çocukluğumu...” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 60).

17. metin de bir alıntı metindir ve biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiştir.

18. metin, şairi Ali Göçer olan, 8 kıtalık bir şiiirdir. Başlıkta geçen *gönlü kalmak* deyimini anonim alıntıyı oluşturmaktadır. Bunun yanında metindeki geleneksel/kültürel gönderimler dikkat çekmektedir. *Yağ satarım bal satarım, elim elim ebelek (epelek), kutu kutu pense, bezirgân başı* ve *piti pitı* Türk kültüründe yer alan oyun tekerlemelerine; *istop, yakar top, saklambaç, kale, topaç, bilye, beştaş, deve cüce, koşuk, sek sek* ve *körebe* ise Türk kültüründeki çocuk oyunlarına gönderimdir.

Sonraki metin, Bayramlar ve Kutlamalar temasının ilk metni olan “Oruç” adlı metindir. Bu metin, Altuntaş ve Karagöz’ün Oruç İlmihali’nden alınmış, biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiştir. Metinde dinsel gönderim dikkat çekmektedir (*oruç, İslamiyet, Müslüman, Ramazan*).

“**İslamiyet**’te başka **oruç** çeşitleri de bulunmakla birlikte belirli şartlar çerçevesinde her **Müslüman** için zorunlu bir ibadet niteliğinde olanı **ramazan** orucudur.” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 74).

20. metin de alıntı bir metindir (A. Vahap Akbaş) ve düzenlenerek biçimsel dönüştürüme uğramıştır. Yine bir önceki metinde olduğu gibi dinsel gönderimler (*Ramazan, iftar, sevap*) barındırmakla birlikte millet adına (*Osmanlı*) gönderim de görülmektedir. Bunun yanı sıra metinde geçen “Tanrı misafiri” ifadesi, toplumsal bilincin bir yansıması ve ortak değerlerin bir karşılığı olduğu düşünüldüğünde bir klişe örneği olarak alınabilir.

“... Şefik Amca bir **Ramazan** günü bizi **iftara** davet etti... ‘Çat kapı gelen Tanrı misafiri içeriye alınır.’” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 76).

21, 22, 23, 25 ve 26. metinler birkaç cümlelik paragraflardır ve yalnızca dinsel gönderimler görülmüştür. 21. metinde *tekne orucu, oruç tutmak* ve *oruç açmak* kavramları; 22. metinde *oruç* kavramı; 23. metinde ise *oruç, sahur, sahur vakti, sahura kalkmak ifadeleri*; 25. metinde *Ramazan ayı, mahya, camii, Kuran’ı Kerim* ve *ayet* ifadeleri; 26. metindeyse *iftar, oruç açmak, akşam ezanı* ifadeleri dinsel gönderimi oluşturmaktadır. Bu metinlerde başka bir metinlerarasılık unsuruna rastlanmamıştır.

24. metin Ramazan Davulcusu’dur. Bu metin 5 cümlelik bir paragraftan oluşsa da devamında görseldeki manilerle desteklenmiştir. Bu metinde de gönderimler dikkat çeker. *Osmanlı* ile millet adına gönderimde bulunulurken *Ramazan, sahura kaldırmak, besmele* gibi ifadeler dinsel gönderim örneği oluşturmaktadır. Metinde ayrıca bir de basmakalıp örneği (*11 ayın Sultanı Ramazan*) görülmektedir:

“**Göz aydın** hepimize/ Mübarek günler bize/ **On bir ayın sultanı**/ Hoş geldin evimize.” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 78).

Bunların yanında manide geçen “göz aydın hepimize” ifadesi sevinçli bir olay karşısında kullandığımız bir kutlama sözüdür ve anonim alıntı olmakla birlikte deyimdir.

27, 28 ve 29. metinlerde metinlerarasılık unsurlarından yalnızca gönderime rastlanmaktadır. Bu metinlerde ağırlıklı olarak dinsel gönderimler tespit edilmiştir. 29. metinde *Ramazan bayramı, bayram namazı, cemaat, camii ve bayramlaşmak* olmak üzere 5 farklı dinsel gönderim bulunmuştur.

30. metinde metinlerarasılık unsuruna rastlanmamıştır.

31. metin gri kutucuklarda bir Turna kuşu tarafından bolca bilginin aktarıldığı ve metinsellik özellikleri taşıdığından değerlendirilmeye bir bütün olarak alınan metindir. Kitapta 94-101. sayfalar arasında yer almaktadır ve bolca gönderim içermektedir. Bu sayfalar arasında yer yer alt metinler de bulunmaktadır fakat bu alt metinler 31. metinden bağımsız olarak incelenmiştir.

Resim 5.17

Metinde en çok yer adlarına gönderim yapılmıştır: *Türkiye, Anadolu, Göbeklitepe, Ağrı Dağı, Van Gölü, Erciyes Dağı, Kayseri, Çukurova, Adana, Mersin, Osmaniye, Hatay, Toroslar, Akdeniz, Suriye, Irak, Kızılkaya, Tuz Gölü, Ankara, Konya, Aksaray, Ilgaz Dağı, Kastamonu, Çankırı, Büyükacat Tepesi, Ilgaz Dağı Milli Parkı, Bursa ve Uludağ*. Bununla birlikte eser adı

(*Allı Turnam türküsü*), tarihi kahraman adı (*Karacaoğlan*) ve topluluk adı (*Yörük*) da görülmektedir. Toplam gönderim sayısı 31 olarak tespit edilmiştir. Metinde son olarak bir de klişe örneği bulunmaktadır; allı turna. Flamingolara halk arasında allı turna denmektedir.

32. metin sayfa 92’de yer alan alt metin Allı Turnam türküsüdür. Kaynağı Hacı Taşan olarak gösterildiğinden alıntıdır. Anonim alıntıdan bir deyim örneği içerir: *boynu bükük*.

33. metin sayfa 94’te yer alan, kültür portalından alınan bir alt metindir, Ağrı Dağı efsanesini anlatmaktadır ve biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiştir. Bunların yanında metinde yer (*Beyazıt, Ağrı Dağı, Sorik köyü*) ve kişi (*Beyazıt Paşası Mahmut Han*) adlarına gönderimler de yer almaktadır.

34. metin de bir alt metindir. Resmi internet sitesinden alıntılanan metin, biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiştir. Metinde İnci Kefali’nin yuvası Van Gölü’ne gönderimde bulunmaktadır.

35. metin Karacaoğlan’ın bir koşmasıdır. Yer adına (*Çukurova*), dinsel ögeye (*Cennet*), ve tarihi kahramana (*Karacaoğlan*) gönderim yapılmıştır. Bununla birlikte metinde kısmi söz sanatlarından tezat da görülmektedir:

“... *Yas ile sevincim yıkıştır dağlar.*” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 99).

36. metin yine bir alt ve alıntı metindir. “Telli Otobüsle Uludağ’a Çıkıyoruz” adlı bu alt metinde yalnızca yer adına (*Uludağ, Bursa*) gönderimlere rastlanmıştır.

37. metin Osmanlılarda toplumsal yardımlaşma ve dayanışmayı konu aldığından gönderim unsurları barındırmaktadır. *Sadaka, sadaka taşı, sadaka deliği* gibi ifadelerle dinî/kültürel gönderimlerde bulunulmuştur.

Sonraki metin Yavuz Bahadıroğlu’ndan alınan ve biçimsel dönüştürüme uğrayan “Fatih Çarşıda” adlı metindir. Bu metinde tarihi şahsiyet *Fatih Sultan Mehmet*’e gönderimde bulunmaktadır.

39, 40, 41, 42 ve 43. metinlerde metinlerarasılık unsurlarından yalnızca gönderim görülmektedir. Millet adı (*Türk, Osmanlı*), yer adı (*Türkiye*), din/kültür (*Ramazan, Müslüman, Hristiyan, Yahudi, Paskalya, Roş Aşana Bayramı, sadaka taşı*), etkinlik (*Askıda Ekmek, Askıda Bilet*) gibi alt başlıklara ayrıştırılabilen bu gönderimler metinlerarası etkileşimleri oluşturmuştur.

44. metin Mustafa Kutlu'nun Hüzün ve Tesadüf adlı kitabından, biçimsel dönüştürülmüş bir şiiirdir. Alıntı ve biçimsel dönüştürülmüş olması dışında edebi eser kesiti olma özelliği taşımaktadır.

Sonraki metin de alıntı bir metindir ve biçimsel dönüştürüme uğramıştır. Ayrıca *Türkiye Cumhuriyeti* ve *İngiltere* konumlarıyla yer/ülke adlarına, *Kalkınma İnisyatifleri Örgütü* ile kuruluş adına gönderimde bulunmaktadır.

Bir sonraki metinde de kuruluş adına yapılan gönderim görülmektedir (*Kızılay*).

47. metin başlıksız ve gri kutucuklu bir metindir. Okurla konuşma üslubu vardır ve 3 farklı gönderim barındırır: Tarihi kahramana (*Evliya Çelebi*), eser adına (*Seyahatname*) ve yer adına (*Osmanlı coğrafyası*).

Merhaba Çocuklar,

Ben Evliya Çelebi. Tarihte Osmanlı coğrafyasını karış karış gezdim. Gezdiğim yerlerle ilgili notlar aldım. Benden sonra gelen kuşaklar Seyahatname'mi okuyarak bilgi sahibi oldular.

Bu temada birlikte yeni bir gezi yapacağız. Yalnız bu sefer eskisi gibi atla, eşekle ya da yürüyerek değil! Çağımıza uygun olarak bir zaman makinesine bineceğiz. Böylece çok hızlı hareket edebileceğiz. Bakalım nereleri gezecek, kimleri göreceğiz? Yalnız önce kendimi tanıtmak istiyorum.

Resim 5. 18

Sonraki metin, 48. metnin devamı gibidir fakat bir başlıkla ayrılır. Üstelik bu metnin yazarı ve kaynağı bellidir (Melis Sincer, 50 Yıllık Gezgin Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi) ve biçimsel dönüştürüme uğramıştır. Dinsel (*Peygamber Efendimiz, cami, sabah namazı (kıldırma), şefaata*) ve yer adına (*İstanbul, Ahi Çelebi Cami*) gönderimler içermektedir. Bunun yanında *dili sürçmek* deyiminin kullanımı anonim alıntı örneği oluşturmaktadır.

GEZMEYE NASIL KARAR VERDİM?

Bir gece rüyamda Peygamber Efendimiz'i gördüm. Ahi Çelebi Camisi'nde bize sabah namazı kıldırıldı. Namaz bitiminde kendisinin elini öpüp şefaati dilemek istedim. Lakin heyecandan dilim sürçünce "şefaati" yerine "seyahat" dilemişim. Benim dil sürçmem Peygamber Efendimiz'in hoşuna gitti ve bana: "Şefaatin hak, seyahatin de mübarek olsun." dedi. O günden itibaren İstanbul'dan başlayarak elli yıl boyunca kırk yedi ülke, 257 şehir gezdim.

Melis SİNCER, 50 Yıllık Gezgin Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi (Düzenlenmiştir.)

Resim 5. 19

49. metin Orhun Yazıtlarını anlatır ve 4 paragrafından ikisi alıntıdır (Banarlı'dan ve Akar'dan). Alıntılanan kısımlar biçimsel dönüştürme uğratılarak düzenlenmiştir. Metnin tümünde çeşitli gönderimler yer almaktadır: Yer adına gönderimde *Orhun Vadisi* ve *Moğolistan*; millet adına gönderimde *Göktürkler*, *Türkler*, *Danimarkalı* ve *Rus*; eser adına gönderimde *Orhun Yazıtları* ve *Kül Tigin Yazıtı*; devlet adına yapılanda 2. *Göktürk Kağanlığı*; dil *Türkçe*; tarihi kahramanlara yapılan gönderimlerde ise *Bilge Kağan*, *Kül Tigin*, *Tonyukuk*, *V. Thomsen* ve *W. Radloff* görülmektedir. Bu 15 gönderimin dışında metinde başka bir metinlerarası unsura rastlanmamıştır.

Sonraki metin kulturportali.gov.tr'den alınan ve akabinde düzenlenerek kitaba eklenen bir metindir. *Hayrete düş(ür)mek* deyiimiyle anonim alıntı oluşturulmakta, birkaç yerde gönderime rastlanmaktadır.

“*Çifte Minerali Medrese*, mimarisiyle görenleri *hayrete düşüren* önemli bir eserdir.”
(Kurudayıoğlu, 2018, s. 131).

Metinde geçen eser *Çifte Minerali Medrese*, yer *Erzurum*, millet *Selçuklu* olmakla birlikte *minare* ve *medrese* ifadeleri dinsel gönderimi oluşturmaktadır.

51. metin başlıktaki ara bilgi ile dikkat çeker. Yunus Emre'den bahseden parça başlıktaki parantezle şairin doğum ve ölüm yıllarını vererek ara bilgi sunmaktadır. Alt başlıkla (Yunus Emre'den Seçmeler) verilen şiirler ise 4 farklı alıntı örneği oluşturmaktadır. Bunun yanında metinde çeşitli unsurlara gönderimler vardır. Bunlardan en dikkat çekenleri yer ve tarihi kahramana yapılan gönderimlerdir. *Yunus Emre*'yi konu aldığından tarihi kahramana;

Anadolu, Eskişehir Sivrihisar, Ankara Nallıhan, Taptuk Emre Dergâhı konumları ise yer adına yapılan gönderimlerdir. Metinde dile (*Türkçe*) ve dinsel öğelere (*dergâh, Hak, dua, hayır*) de gönderimler görülmektedir.

Sonraki metin TRT Haber sitesinden alınmış ve düzenlenerek biçimsel dönüştürülmüş bir metindir. Devamında küçük bir paragrafla bağlam dahilinde bilgi aktarımı sürdürmektedir. *Mimar Sinan*'ı konu aldığından tarihi bir şahsiyete; ondan izler barındıran *Kayseri Ağırnas, Edirne ve İstanbul* ile yer adlarına; eseri *Selimiye Camisine*; milleti *Osmanlı*'ya ve *cami, mescit, medrese, türbe* gibi yapılarla dine gönderimde bulunmaktadır. Ayrıca *UNESCO*'ya değinilmesi kuruluş adına bir gönderimdir.

“*Selimiye Cami, 2011’de UNESCO Dünya Mirası listesine alınmıştır.*”
(Kurudayıoğlu, 2018, s. 134)

Alıntı metnin devamında yer alan paragrafta 2 yerde ara bilgi örneği görülmektedir.

“*Caminin etrafında medrese, hamam, türbe, imaret (hayır kurumu) ve arasta (çarşı) gibi yapılar yer almaktadır.*” (Kurudayıoğlu, 2018, s. 134).

53. metin de alıntıdır ve düzenlenmiştir. Süleymaniye Camisi konu alındığından eser adına (*Süleymaniye Camisi*) gönderim barındırmaktadır. Bunun yanında dinsel öğelere (*minare, ibadet ve cami*); yer adına (*İstanbul*); millet adına (*Türk*) ve tarihi kahramana da (*Mimar Sinan*) ile gönderimlerde bulunulmuştur.

54. metin de benzer şekilde alıntıdır ve biçimsel dönüştürülmüş olmakla birlikte çeşitli gönderim unsurları taşımaktadır. Yer adına *Bosna Hersek, Mostar ve Neretva Nehri*; eser adına *Mostar Köprüsü*; tarihi kahramana *Mimar Sinan* ile *Mimar Hayreddin*; vaka adına *Boşnak-Hırvat Savaşı*; millet adınaysa *Boşnak* ve *Hırvat* ifadeleri ile gönderim yapılmıştır. 2005’te *UNESCO* tarafından dünya mirası ilan edildiği belirtilirken de kuruluş adına gönderim söz konusu olmuştur. Sonuçta metinde 9 farklı gönderime rastlanmıştır.

55. metin Engin Beksaç’tan alıntı bir metindir ve düzenlenmiştir. Tac Mahal’i konu aldığından çeşitli göndermeler bu metinde de görülmektedir. Metnin devamında 2 cümlelik bir bilgi kutucuğu da yer aldığından bunlar bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

Tac Mahal eser adı; *Hindistan, Agra* ve *İsviçre* yer adı; *Şah Cihan, Ercümen Banû Begüm* ve *Mimar Sinan* tarihi şahsiyetlerin adı; *Türk*, millet adı; *Babür İmparatorluğu* bir ülke

adı; *New 7 Wonders Vakfı* ise kuruluş adıdır. *İslam* ve *türbe* ifadeleri ise dinsel gönderim oluşturmaktadır. Metinde toplam 12 farklı gönderime rastlanmıştır.

56. metinde de biçimsel düzenleme ve gönderimler dikkat çeker. Metin kulturportali.gov.tr adresinden alıntıdır. Yere (*Doğubeyazıt*), tarihi olaya (*1. Dünya Savaşı*), topluluğa (*Bayezid Sancağı*) ve tarihi kişilere (*Çolak Abdi Paşa, Küçük İshak Paşa*) gönderimler barındırmaktadır.

Sonraki metin 3 cümleden oluşmaktadır ve birkaç gönderim taşır: *Ömer Seyfettin* ile tarihi bir kişiye, *Gönen* ve *İstanbul* ile yere, *Türk* ile de millet adına gönderimler yapılmıştır.

58. metin alıntı bir metin değildir fakat içerisinde Sait Faik'in Son Kuşlar hikayesinden bir kesit barındırdığından alıntı örneği görülmektedir. Metinde geçen "*toprak ana*" ifadesi klişe olarak gösterilebilirken tarihi kişi (*S. Faik Abasıyanık*), yer adı (*İstanbul, Adapazarı*) ve eser adına (*Son Kuşlar*) gönderim söz konusudur.

SAİT FAİK ABASIYANIK

Sait Faik, 1906'da Adapazarı'nda doğmuş, 1954'te İstanbul'da vefat etmiştir. 1952'de yayımlanan "Son Kuşlar" adlı hikâyesinin sonunda şöyle seslenir:

"Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi."

Resim 5. 20

Bir sonraki metin son ünitenin ilk metni "Burada Hiçbir Şey Boşa Gitmiyor" adlı metindir ve Taşkın Soysal'dan alınmıştır. Metinde geçen "*hoşuna gitmek*" deyimini anonim alıntıya örnektir.

"Babaannemin söyledikleri o kadar **hoşuma gitmiştir ki!**" (Kurudayıoğlu, 2018, s. 148).

60. metin Zahide İmer'den alınmış ve biçimsel dönüştürüme uğrayarak düzenlenmiş bir metindir ve içerisinde iki çeşit gönderim barındırır: Yer adına (*Türkiye*) ve millet adına (*Türk*).

Sonraki metin de alıntıdır, biçimsel dönüştürüme uğramıştır ve benzer biçimde yer adına gönderimde bulunmaktadır: *İstanbul, Balıkesir-Sarıbeyler*. Bunun yanında metinde yaşayan kilim dokumacısı *Faize Yoldaş* ile üniversite öğrencisi genç girişimci *Yasin Sert*'e de gönderim söz konusudur.

“Yasin, üniversiteye başladığı günden beri geri dönüşüm ile ilgili bir şeyler yapmak istiyordu. Faize Yoldaş ile tanışmak için İstanbul'dan Balıkesir'in Sarıbeyler köyüne gitti...”
(Kurudayıoğlu, 2018, s. 151).

Diğer metin bir şiirdir ve Zeki Tunaboşlu'dan alıntılanmıştır. 26 dizelik şiirin 12 dizesi kitaba alındığından biçimsel dönüştürüm söz konusudur.

63. metin sonudur ve kulturportali.gov.tr adresinden alınan 3 cümlelik bir metindir. İlk cümle doğrudan alıntılanmışken ikinci ve üçüncü cümleler biçimsel dönüştürülerek alınmıştır. Metinde dinsel gönderim öğeleri yer almaktadır (*Hicri Takvim, Muharrem, aşure*).

5.1.4. TTK 8. Seviye Ders Kitabındaki Okuma Metinlerine Ait Bulgular

Tablo 18. TTK 8. Seviye DK 1-9. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Alıntı	1	1	1	1	1	3	1	1	1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe									
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim		1							
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi		1					1		
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.			3	3	1	5	1		

5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	5	6	3	5	7	1	7	4	7
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönüş.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
8.1	Çeviri									
8.2	Koşuklaştırma									
8.3	Düzyazılaştırma									
8.4	Özet									
8.5	Genişl./ İndirg. Metin									
9	Kısmi Söz Sanatları									
9.1	Telmih (Anıştırma)									
9.2	İst., mecaz, benz., vb.									

Tablo 19. TTK 8. Seviye DK 10-18. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Alıntı	1	1	1	2	1	1	1	1	1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe									1
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim						1			
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri							4	1	
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi	1	1						3	
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.									
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	11	8	1	7	5	1	28	1	6

6	Aşırma (Gizli Alıntı)								
7	Göstergelerarası İleş.								
8	Biçimsel Dönüş.	1	1		1	1	1	1	1
8.1	Çeviri								
8.2	Koşuklaştırma								
8.3	Düzyazılaştırma								
8.4	Özet								
8.5	Genişl./ İndirg. Metin								
9	Kısmi Söz Sanatları								
9.1	Telmih (Anıştırma)								
9.2	İst., mecaz, benz., vb.								

Tablo 20. TTK 8. Seviye DK 19-27. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		19	20	21	22	23	24	25	26	27
1	Alıntı	1		1	1	1	1		1	1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe									
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim									
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi							1		
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	8		2	4		3			
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.		7	10	7	8	9	7	3	4
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İleş.									

8	Biçimsel Dönş.	1	1	1	1	1	1
8.1	Çeviri						
8.2	Koşuklaştırma						
8.3	Düzyazılaştırma						
8.4	Özet						
8.5	Genişl./ İndirg. Metin						
9	Kısmi Söz Sanatları						
9.1	Telmih (Anıştırma)						
9.2	İst., mecaz, benz., vb.						

Tablo 21. TTK 8. Seviye DK 28-36. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		28	29	30	31	32	33	34	35	36
1	Alıntı	1	1	1	5	1	1	1	1	1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe									
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim									
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi								1	2
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.									
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	4	2	11	5	7	4	5	7	15
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönş.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
8.1	Çeviri									

8.2	Koşuklaştırma
8.3	Düzyazılaştırma
8.4	Özet
8.5	Genişl./ İndirg. Metin
9	Kısmi Söz Sanatları
9.1	Telmih (Anıştırma)
9.2	İst., mecaz, benz., vb.

Tablo 22. TTK 8. Seviye DK 37-45. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

	37	38	39	40	41	42	43	44	45	
1	Alıntı	1	1		1	1		1	5	1
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı									
2.1.	Basmakalıp – Klişe									
2.2.	Atasözü									
2.3	Deyim									
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.									
2.5	Edebi Tür Kesitleri									
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi							1		
4	Türev İlişkileri									
4.1	Yansılama (Parodi)									
4.2	Alaycı Dönüştürüm									
4.3	Öykünme (Pastiş)									
5	Gönderim/Gönderme									
5.1	Dinsel/İnanışsal G.									
5.2	Mit									
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	1	3	5	11	3	5	3	14	
6	Aşırma (Gizli Alıntı)									
7	Göstergelerarası İliş.									
8	Biçimsel Dönüş.	1	1			1		1	5	1
8.1	Çeviri									
8.2	Koşuklaştırma									
8.3	Düzyazılaştırma									

8.4	Özet	
8.5	Genişl./ İndirg. Metin	
9	Kısmi Söz Sanatları	
9.1	Telmih (Anıştırma)	
9.2	İst., mecaz, benz., vb.	2

Tablo 23. TTK 8. Seviye DK 46-50. Okuma Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		46	47	48	49	50
1	Alıntı	1	1	1	1	1
1.1	Atıf					
1.2	Özdeyiş					
1.3	Tanımlık (Epigraf)					
1.4	Öz Alıntı					
1.5	Edebi Eser Kesitleri					
2	Anonim Alıntı			1		
2.1.	Basmakalıp – Klişe					
2.2.	Atasözü					
2.3	Deyim					
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.					
2.5	Edebi Tür Kesitleri					
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi					
4	Türev İlişkileri					
4.1	Yansılama (Parodi)					
4.2	Alaycı Dönüştürüm					
4.3	Öykünme (Pastiş)					
5	Gönderim/Gönderme					
5.1	Dinsel/İnanışsal G.					
5.2	Mit					
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	1	5	2	5	2
6	Aşırma (Gizli Alıntı)					
7	Göstergelerarası İliş.					
8	Biçimsel Dönüş.	1	1	1	1	
8.1	Çeviri					
8.2	Koşuklaştırma					
8.3	Düzyazılaştırma					
8.4	Özet					
8.5	Genişl./ İndirg. Metin					

9	Kısmi Söz Sanatları
9.1	Telmih (Anıştırma)
9.2	İst., mecaz, benz., vb.

TTK 8. Seviye ders kitabında 50 adet okuma metni bulunmaktadır. Bu kitapta da yine diğer seviye TTK ders kitaplarında olduğu gibi bazı metinler başlıksızdır fakat metin özelliği taşıdığından okuma metni olarak incelemeye dahil edilmiştir. Bunun dışında bazı başlıksız ve öncül formda metinler görülmüş fakat bu metinler okuma metni olarak değerlendirilmemiştir.

Kitabın ilk okuma metni “Türkçe Yaz Okulu” adlı metindir ve Yunus Emre Enstitüsü’nün resmi internet sitesinden alıntılanarak düzenlenmiştir. Metinde yer adlarına (*İstanbul, Türkiye*), dil adına (*Türkçe*), kurum/kuruluş adına (*Yunus Emre Enstitüsü*) ve proje/program adına (*Türkçe Yaz Okulu Programı*) gönderimler görülmektedir.

İkinci metin İslam Ansiklopedisi internet sitesinden alıntılanan ve düzenlenerek kitaba konulan “Âşık Veysel” metnidir. Metin, daha başlığında ozanın doğum ve ölüm yıllarını vererek ara bilgi sunmuş; içeriğinde “hayata tutunmak” deyimini barındırarak anonim alıntı örneği oluşturmuştur. Bununla birlikte metinde 6 farklı gönderim bulunmaktadır: *Âşık Veysel* (tarihi kahraman), *Türk* (millet), *Türkiye* (ülke); *Değişler, Sazımdan Sesler, Dostlar Beni Hatırlasın* (eser).

3. metin İ. Hakkı Uzunçarşılı’dan alıntı bir metindir ve düzenlenerek biçimsel dönüştürülmüştür. Metinde tarihi kahramana (*Fatih Sultan Mehmet*) ve yer adına (*İstanbul, Galata*) gönderim yapılırken *Ortodoks, kilise, ibadet etmek* gibi ifadelerle dinsel gönderimde bulunulmuştur. Metinde 6 farklı gönderim vardır.

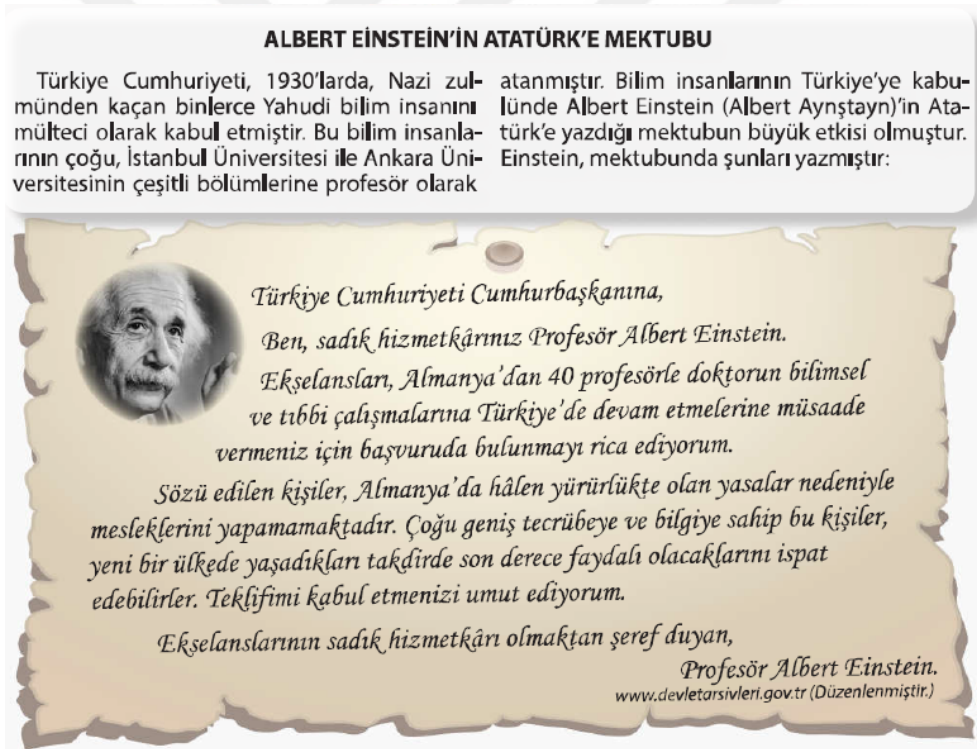
Sonraki metin Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Bosna Hersek ile İlgili Arşiv Belgelerinden alınmış ve biçimsel dönüştürülerek düzenlenmiş “Fatih Sultan Mehmet ve Bosnalı Rahipler” adlı metindir. Metinde tarihi kahramana (*Fatih Sultan Mehmet*), yer adlarına (*Milodraz, Bosna Hersek, Fojnica*) ve topluluk adlarına (*Bosnalı Fransiskanlar*) göndermeler yapılmakla birlikte dinsel (*Fransiskan, Katolik, kilise*) gönderim de söz konusudur ve toplam 8 farklı gönderim örneği görülmektedir.

Sıradaki metin de alıntıdır ve düzenlenmiştir. 8 ayrı gönderim içermektedir: Tarihi kahraman (*2. Bayezid*), dinsel (*Yahudi*), yer adı (*İspanya, Osmanlı, Portekiz, Kuzey Afrika*), eser adı (*Elhamra Kararnamesi*) ve milliyet (*İspanyollar*).

6. metin başlıksız fakat alıntı bir metindir. Biçimsel olarak düzenlenmiş, Kur'an-ı Kerim'den alıntılar yaparak içeriği desteklenmiştir. Millet (*Osmanlı*) ve dinsel (*Müslüman, İslamiyet, gayrimüslim, Kur'an-ı Kerim, ayet*) ögelere gönderim görülmektedir. Metinde toplam 6 farklı gönderim, içeriğinde 2 alıntı unsuru bulunmaktadır.

“Osmanlı padişahları her zaman Kur'an-ı Kerim'in 'İnsanları Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et. Onlarla mücadeleni en güzel yol hangisi ise onunla yap.' ve 'Dinde zorlama yoktur.' ayetlerine göre hareket etmiştir.” (Karatay, 2018b, s. 60).

7. metin Albert Einstein'den Atatürk'e mektubu konu alır ve metnin devamına eklenen düzenlenmiş mektup devlet arşivlerinden alıntılanmıştır. Metnin bir yerinde ara bilgi kullanılarak yabancı ismin Türkçe okunuşu yazılmış, 8 yerde çeşitli gönderimlere yer verilmiştir. *Albert Einstein, Atatürk* (tarihi kahramanlar); *Türkiye Cumhuriyeti, Almanya, İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi* (yer adı); *Yahudi* (dinsel); *Nazi* (topluluk).

Resim 5. 21

8. metin de başlıksız ve alıntıdır. Cemil Bilsen'den alıntılanan metin biçimsel dönüştürülmüş, 4 yerdeki gönderimler desteklenmiştir: *Atatürk, Türkiye, İstanbul Üniversitesi ve Türkçe*.

9. metin Mim Kemal Öke'den alınan Kore Savaşı adlı metindir ve biçimsel dönüştürülerek düzenlenmiştir. Metinde yer adına (*Kuzey Kore, Güney Kore, Türkiye*), millet

adına (*Türk*), kurum/kuruluş adına (*Birleşmiş Milletler*) ve tarihi olaylara (*2. Dünya Savaşı*, *Kore Savaşı*) gönderim unsurları bulunmaktadır.

10. metin bir internet sitesinden (www.sinemalar.com) alıntılanan ve düzenlenen Ayla adlı metindir. Metin aynı adlı filmi konu aldığından pek çok gönderimi barındırmakta, bir yerde de ara bilgi sunmaktadır: *Ayla* (eser adı); *Süleyman Dilbirliği*, *İsmail Hacıoğlu*, *Ali Atay*, *Çetin Tekindor*, *Kim Seol*, *Can Ulkay* (kişiler); *Türkiye*, *Güney Kore* (yer adı); *Koreli* (millet adı); *Kore Savaşı* (tarihi olay).

“*Kore Savaşı*’na asker olarak gönderilen **Süleyman (İsmail Hacıoğlu)**, savaş esnasında öksüz kalan ve himayesine adlıği küçük **Koreli** kızla sevgi dolu, samimi bir bağ kurar...” (Karatay, 2018b, s. 68).

Sonraki metin bir haber sitesinden alıntılanan ve biçimsel dönüştürülen bir haber metnidir. Yer, kuruluş, millet ve tarihi olaylara yaptığı çeşitli gönderimlerle toplamda 8 gönderim barındırmaktadır: *Türkiye*, *Avrupa*, *ABD*, *Birleşmiş Milletler*, *Avrupa Birliği*, *İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*, *2. Dünya Savaşı*, *Suriyeli*. Metinde bir de ara bilgi yer almaktadır:

“*Birleşmiş Milletler*’in (*BM*) rakamlarına göre **2. Dünya Savaşı**’ndan sonra en büyük insanlık göçü yaşıyor...” (Karatay, 2018b, s. 73).

12. metin Salih Bozok ve Ahmet Bekir Palazoğlu’nun “Gençlere, Dostlarının Anılarından Atatürk” isimli eserinden alıntılanmış metindir. Metinde yalnızca gönderim unsuruna rastlanmış, sadece tarihi kahramanlara (*Mustafa Kemal Atatürk*) gönderim yapılmıştır.

13. metin yine “Gençlere, Dostlarının Anılarından Atatürk” isimli eserden alıntı olmakla birlikte alıntı içinde alıntıya rastlanmaktadır. Metnin girişinde Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri’nden bir pasaja yer verilmiştir. Bunun yanı sıra metinde tarihi şahsiyete (*Atatürk*), yer adına (*Ankara*, *Balkanlar*, *İran*, *Asya*) ve topluluklara (*Batılı*, *Avrupalı*) gönderim unsurları da yer almaktadır.

14. metin bir internet sitesinden (www.megep.meb.gov.tr) alınmış ve biçimsel dönüştürülerek düzenlenmiştir. Metinde çeşitli gönderimler görülmektedir: *Eski Mısır Harabeleri*, *Dede Korkut Hikayeleri*, *Seyahatname* (eser adı); *Türkler* (millet adı), *Evliya Çelebi* (tarihi kahraman).

15. metin İskender Pala'nın İki Dirhem Bir Çekirdek kitabından alınmış "Bir Deyim Hikâyesi" adlı metindir ve düzenlenmiştir. Metinde yalnızca bir yerde gönderim unsuruna rastlanmakta (Osmanlı), "ateş pahası" deyiminin hikâyesi aktarılmaktadır. Bu deyim vesilesiyle anonim alıntı örneği oluşturulmuş olur.

Sıradaki metin geleneksel çocuk oyunlarımızı konu edinen ve bir internet sitesinden (www.aregem.kulturturizm.gov.tr) alıntılanarak düzenlenen 9 alt başlıklı bir metindir. bu metinde geleneksel oyun adlarıyla kültürel/geleneksel gönderimler oldukça fazla yapılmıştır: *Aşık, bilye, birdirbir, seksek, uzuneşek, ip atlama, çelik-çomak, değnek sektirmece, aç kapıyı bezirgân başı, yağ satarım bal satarım, çatlak patlak, develer geliyor Mardin'den, el kızartmaca, sıcak-soğuk, saklambaç, yağlı kayış, yüzük, mendil kapmaca, esir almaca, ara kestim, yakan top, dalya, can, istop, üçtaş, beştaş, dokuztaş ve mangala*. Bunlardan aç kapıyı bezirgân başı, yağ satarım bal satarım, çatlak patlak, develer geliyor Mardin'den oyunları oyun içerisinde aynı ifadeli tekerlemeler içerdiğinden anonim alıntının edebi tür kesitleri kısmını oluşturmaktadır.

17. metin mendil kapmaca oyunu konu alır ve resmi siteden (<https://fatih.meb.gov.tr/www/geleneksel-cocuk-oyunlari-evraklari/icerik/353>) alıntı olmakla birlikte biçimsel dönüştürülerek düzenlenmiştir. Kültürel/geleneksel gönderim söz konusudur (mendil kaomaca). Bir önceki metinde olduğu gibi bu metinde de tekerlemeler anonim alıntı örneği oluşturmaktadır. Metinde üç de ara bilgi bulunmaktadır.

"*Saha seçimi, her iki takım kaptanının 'Aldım, verdim; ben seni yendim; alamazsın, veremezsin; sen beni yenemezsin.'* şeklindeki karşılıklı ayak adımlama yöntemiyle (*sayışmaları sonucunda*) belirlenir..." (Karatay, 2018b, s. 109).

18. metin Türk Dili Dergisinden Ali Akbaş'ın şiiridir. 7 kıtalık şiirde metinlerarasılık unsurlarından klişeye (*toprak ana*) ve millî unsurlara gönderime rastlanmaktadır. *Nevruz, halay çekmek, kına yakmak, ozan, saz ve kopuz* ifadeleri Türklerin geçmişten günümüze taşıyıp koruduğu millî kültürel öğelerimizdir. Metinde toplam 6 farklı gönderim görülmüştür.

"... *Donattı kızlarını toprak ana/ Her yer çiçekti/ Kına yaktı gelinciğin eline...*" (Karatay, 2018b, s. 116).

19. metin Diyanet Çocuk Dergisi'nden alınan "Kandillerimiz" adlı şiirdir. Gülnihal Yolcu tarafından yazılan şiirde 8 yerde dinsel gönderim görülmektedir: *kandil, tövbe, dua, namaz, Miraç, Berat, Regaib, Mevlid Kandili*.

“Ne güzeldir.../ *Miraç/ Regaib/ Berat/ Mevlid Kandilimiz...*/ Gönüllere sevinç veren/ Kandillerimiz...” (Karatay, 2018b, s. 132).

20. metin metinlerarasılık unsurlarından yalnızca gönderim ögelerinin yer aldığı görülen “Asya ve Avrupa Arasında Bir Köprü: Türkiye” adlı metindir. metinde 7 farklı yere gönderimde bulunulmuştur: *Türkiye, Asya, Avrupa, Anadolu, Trakya, İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı*.

Sonraki metin İnci Macun’un “Hindistan’da Türk-Müslüman Mimari” adlı eserinden alınmış “Dünya’daki Türk İzleri” adlı metindir. Metin biçimsel dönüştürülerek düzenlenmiş olmakla birlikte çeşitli gönderim unsurları barındırmaktadır: *Babür Devleti* (ülke adı); *Şah Cihan, Mümtaz Mahal, Mimar Ahmet* (tarihi karakterler); *Tac Mahal* (eser adı); *Bağdat, Semerkant, Buhara, İstanbul, Şiraz* (yer adı); *minare ve Yasin Suresi* (dini). Toplamda 12 adet gönderim unsuru tespit edilmiştir.

Diğer metin Türkiye Cumhuriyeti Mostar Başkonsolosluğu’ndan alınmış ve düzenlenmiş bir metindir. Bu metinde de çeşitli gönderim unsurları yer almaktadır: *Mostar Köprüsü* (eser adı); *Mimar Sinan, Mimar Hayreddin* (tarihi kahraman); *Bosna Hersek* (yer adı); *UNESCO, TİKA ve Dünya Bankası* (kurum/ kuruluş adı); *İslam, hilal, Allah, 99* (dinsel). Toplamda 11 tane gönderim ögesi bulunmaktadır.

23. metin Ahmet Yaşar Ocak’tan alınmış ve biçimsel dönüştürülerek düzenlenmiş “Nizamiye Medreseleri” adlı metindir. Metinde kurum (eser) adına (*Nizamiye Medreseleri*), yer adına (*Selçuklu Devleti, Bağdat, Paris, Oxford Üniversitesi*) ve tarihi kahramanlara (*Nizamülmülk, Gazali, Ömer Hayyam*) gönderim örnekleri görülmektedir.

24. metin Gül Baba Türbesi’dir. Semavi Eyice’den alınmış metin düzenlenmiştir. Yer adına (*Macaristan, Budapeşte, Gül Tepesi, Avrupa, Türkiye*), millet adına (*Türk, Macar, Osmanlı*), eser adına (*Gül Baba Türbesi*) ve dinsel öğelere (*türbe, tekke, Bektaşî*) gönderim bulunmaktadır. 12 farklı gönderim görülmektedir.

25. metin kurum ve yer adına gönderimlerin yer aldığı, bir ara bilginin bulunduğu “Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)” başlıklı metindir. Metinde Türkiye Cumhuriyeti, Orta Asya, Balkanlar, Afrika, Latin Amerika ve Güney Asya ile yer adlarına; TİKA ile ise kurum/kuruluş adına gönderimde bulunulmaktadır.

26. metin Kara Kuvvetleri Komutanlığı resmi internet sitesinden (www.kkk.tsk.tr) alınarak düzenlenmiş “*Mete Han*” adlı metindir. Metinde tarihi kahramana (*Mete Han*), *Türk* milletine ve *Asya Hun Devleti*’ne gönderimler yer almaktadır.

“*Mete Han, büyük Türk devletlerinden biri olan Asya Hun Devleti’nin hükümdarıdır.*”
(Karatay, 2018b, s. 159).

Sonraki metin de alıntıdır ve biçimsel dönüştürülerek düzenlenmiştir. *Kaşgarlı Mahmut*’a (tarihi kahraman), *Türk* milletine (millet adı), *Türkçeye* (dil adı) ve *Divânu Lugâti’t-Türk*’e (eser adı) gönderimler barındırmaktadır.

Bir sonraki metin Prof. Dr. Erhan Afyoncu’dan alıntılanıp düzenlenen; Osman Bey, Dursun Fakih, Osmanlı Devleti, Osmanlı gönderimlerini taşıyan “Osman Bey” adlı metindir.

Sıradaki metin yine bir alıntıdır ve biçimsel dönüştürülerek düzenlenmiştir. *Fatih Sultan Mehmet* ve *Osmanlı Devleti*’ne gönderimler bulunmaktadır.

30. metin Muhteşem Süleyman’dır ve alıntı olmakla beraber yine biçimsel dönüştürülerek düzenlenmiştir. Metinde tarihi kahramanlara (*Süleyman Han, İbrahim Paşa, Lütfi Paşa, Sokullu Mehmet Paşa, Baki, Fuzuli, Mimar Sinan, Barbaros Hayrettin Paşa*), millet adlarına (*Türk, Osmanlı*) ve topluluklara (*Avrupalı*) gönderimler yer almaktadır.

Atatürk’ü konu alan 31. metin ise Atatürk Araştırma Merkezi resmi internet sitesinden (www.atam.gov.tr) alınarak düzenlenmiş bir metindir. Metnin devamında yer alan anekdotlar da çeşitli kaynaklardan alıntılar olmakla beraber farklı gönderim örnekleri barındırmaktadırlar. *Mustafa Kemal Atatürk, Litvinof* (tarihi kahramanlar); *Türkler* (millet adı); *Avrupa ve Türkiye* (yer adı) bu gönderimleri oluşturmaktadır.

32, 33 ve 34. metinler de alıntı ve düzenlenmiş metinlerdir. Bu metinlerde yine tarihi kahramanlara (*Farabi; El-Cezeri; Uluğ Bey*), yer adlarına (*Türkistan, Farab, Buhara, Semerkant, Merv, Belh; Diyarbakır, Artuklu Sarayı; Timur Devleti, Özbekistan, Semerkant Rasathanesi*) ve eser adlarına (*Makine Yapımında Yararlı Bilgiler ve Uygulamalar; Zic*) gönderimler görülmektedir.

35. metin baskı hatalarının okuyup anlamayı güçleştirdiği bir metin olmakla beraber alıntıdır ve esasında düzenlenmiştir.

TÜRKİYE'DE TELEVİZYONCULUĞUN DOĞUŞU ve GELİŞİMİ

Radyo yayınları ülke binasında başlayan bu yamizde Batı ülkeleriyle aynıyınlar, televizyon alıcısı fazla yıllarda başladığı hâlde, di bulunmadığı için ilk başlarzenli televizyon yayınları buda halk tarafından İTÜ'nün ülkelere göre çok sonrakıTaksim Gümüşsuyu'ndaki yıllarda başlamıştır. Bunu binasında izlenmiştir. Daha en önemli sebebi, televizyonları Beyoğlu bölgesine yonun hem yayıncılar hem yayılmıştır. 1970 yılına kade vatandaşlar için radyo dar İTÜ'nün yayınları devam ya göre çok daha büyük bir etmiştir.

maliyet gerektirmesidir. TRT'nin ilk televizyon Ülkemizde televizyon yayınları 1968 yılında başla-yayıcılığına dair ilk çalışmıştır. Ancak bununla ilgili malar, İstanbul Teknik Üni-çalışmalar daha öncesine versitesinin (İTÜ) bir labo-dayandır. 1963'te bazı radyo ratuvarında, 1952 yılında çalışmaları, televizyon ko-başlamıştır. İTÜ'nün Taşkışla hususunda eğitim almak için

Almanya'ya gönderilmiştir bu felsefe ile oluşturduğu 1964'te çıkan kanunla TRT görölür. Yani, TRT tarafın-kurulunca da Almanya'dan dan televizyon bir eğlence teknik konularda yardım iş-araç değil, kültür ve eğitim tenmiştir. Bu ülkeden bağış-araç olarak görölmüştür. olarak getirilen cihazlarla ilk 1970'lerde TRT'de her gün TRT stüdyoları kurulmuştur. yayın yapılmaya ve bazı di-TRT'nin 30 Ocak 1968'de ziler yayınlanmaya başlan-gerçekleştirilen ilk yayını iki nıştır. 1980'lerde renkli te-buçuk saat kadar sürmü-Devizyonlar yaygınlaşmış ve tür. İlk yıllardaki yayınları renkli yayınlar başlamıştır. içerikleri incelendiğinde 1990'larda özel televizyon-yayıncıların eğlenceyi bir arın yayına başlamasıyla amaç değil, araç olarak TRT, farklı içeriklere sahip gördüğü ve programları birçok yeni kanal açmıştır.

www.megep.meb.gov.tr (Düzenlenmiştir.)

— 179 —

Resim 5. 22

Görseldeki kırmızı çizgiler metnin doğal akışında olması gereken 4 sütunun oluşturulması ve metnin daha anlaşılır olabilmesi amacıyla tarafımızca çizilmiştir. Çizim sonrası oluşan sütunlardaki anlamlı birliklerin yer ve kurum/kuruluş adlarına gönderimler içerdiği tespit edilmiştir: Batı ülkeleri, İTÜ Taşkışla, İTÜ Taksim Gümüşsuyu, Beyoğlu, Almanya; İTÜ ve TRT.

Metinde bir de ara bilgi bulunmaktadır.

“... İstanbul Teknik Üniversitesinin (İTÜ) laboratuvarında, 1950 yılında başlamıştır.”
(Karatay, 2018b, s. 179).

36. metin TRT'nin resmi internet sitesinden (www.trt.net.tr) alınarak düzenlenen ve çeşitli gönderim unsurları barındıran alt başlıklı bir metindir. 2 yerde ara bilgi görölür: *TRT Avaz (Avrasya)* ve *TRT World (International)*. Gönderimler yer, millet, dil adına ve kuruluşlara yapılmıştır: *Türkiye, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Kafkasya, Orta Asya, Avrasya; Türk; Türkiye Türkçesi; TRT, TRT1, TRT2, TRT Belgesel, TRT GAP, TRT Okul, TRT Avaz, TRT World*. Toplamda 15 farklı unsura gönderim tespit edilmiştir.

Sonraki metin TRT Çocuk resmi internet sitesinden alınarak düzenlenen “TRT Çocuk” adlı metindir. Metinde yalnızca TRT'nin alt kuruluşu olan TRT Çocuk'a gönderim söz konusudur.

Diğer metin TRT Yayıncılık Tarihi ve Müzesi başlıklı metindir ve alıntı olmakla beraber biçimsel dönüştürülmüştür. Bu metinde de yine TRT'nin ilgili kurumlarına gönderimlere rastlanmaktadır: *TRT, TRT Yayıncılık Tarihi Müzesi, TRT Genel Müdürlüğü*.

39. metin TRT Arşivi'dir. *Türkiye, Boğaziçi Köprüsü, TRT, TRT Arşivi Projesi ve Zeki Müren*'e gönderimler görülmektedir.

40. metin EBA'nın resmi internet sitesinden alınmıştır. Çeşitli gönderim unsurları ile kısmî söz sanatlarından tezat yer almaktadır. *Takvim-i Vekâyi* (eser adı); *Osmanlı Devleti* (ülke adı); *Osmanlı-Türk* (millet adı); *Sultan İkinci Mahmut* (tarihi kahraman); *Osmanlı Türkçesi, Arapça, Ermenice, Farsça, Fransızca ve Rumca* (dil adı) bu gönderim unsurlarını oluştururken iç-dış, resmî-gayri resmî kelimeleriyle tezat örnekleri oluşturulmuştur. Metinde toplam 11 gönderim, 2 tezat unsuru bulunmaktadır.

41. metin Resmî Gazete'nin resmî internet sitesinden alınarak düzenlenmiş Resmî Gazete başlıklı metindir. Metinde *TC Resmî Gazete, Türkiye ve Meclis ile Cumhurbaşkanlığına* gönderimler yer almaktadır.

Sonraki metin çocuk dergilerini konu alan bir metindir. Bu metinde Türkiye'de yayımlanan çeşitli çocuk dergileri anlatıldığından eser ve kurum adlarına gönderimler görülmektedir: *Bilim Çocuk Dergisi, TRT Çocuk Dergisi, Diyanet Çocuk Dergisi, PTT Çocuk Dergisi* (eser adı) ve *Diyanet İşleri Başkanlığı* (kurum adı). Toplamda 5 farklı unsura gönderimde bulunmaktadır.

43. metin EBA'yı konu alır ve www.eba.gov.tr/hakkimizda adresinden alınarak düzenlenmiştir. Metinde *Eğitim Bilişim Ağı (EBA), Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü* ve *Türkiye*'ye gönderimler yer almaktadır. Bunun yanında metnin başlığında yer alan kısaltma ara bilgi örneği oluşturmaktadır.

44. metinde yurtdışında yaşayan soydaşlarımızın yayımladıkları Türkçe gazeteler konu alınmaktadır. 5 farklı gazeteyi tanıtan bu metinde her gazete için ayrı kaynaklardan alıntılar yapılarak düzenlenmiş, 5 farklı alıntı ve 5 farklı biçimsel dönüştürüm oluşturulmuştur. Bununla birlikte gazetelerin nerede ve hangi lehçelerde yayımlandığını açıklamak için eser adlarıyla birlikte yer ve dil adlarına da gönderimler yapılmıştır: *Ana Sözü Gazetesi, Kosova Haber Gazetesi, Merhaba, Avrupa'nın Sesi Gazetesi, Post Gazetesi* (eser adı); *Moldova, Kosova,*

Almanya, Avrupa, Türkiye, Balkanlar, İsviçre (yer adı); *Gagavuz Türkçesi ve Türkçe* (dil adı). Toplamda 14 farklı gönderim unsuru tespit edilmiştir.

45. metin bir internet sitesinden (www.karsatamtal.meb.k12.tr) alıntıdır ve düzenlenmiştir.

46-49. metinler Türkiye’de bazı illerimize özgü türleri konu almaktadır.

46. metin www.vankulturturizm.gov.tr adresinden alıntı bir metindir ve biçimsel dönüştürülmüştür. Metinde özel bir tür olarak *Van kedisine* gönderim yer almaktadır.

47. metin alıntıdır, düzenlenmiştir ve gönderim unsurları barındırmaktadır: *Ankara, Anadolu* (yer adı); *Evliya Çelebi* (tarihi kahraman); *Seyahatname* (eser adı) ve *Tiftik keçisi* (tür adı). Tiftik keçisini konu alan metinde toplam 5 farklı gönderim ögesi bulunmaktadır.

48. metin Denizli horozunu konu alır, alıntıdır ve düzenlenmiştir. *Denizli’ye ve Denizli horozuna* gönderimler görülmektedir. Bunun yanında metinde bir de anonim alıntı bulunmaktadır: “*Her horoz kendi kümesinde öter/ Denizli horozu ise her yerde öter*”.

49. metin Sivas kangalını konu edinir, alıntıdır ve bu metin de düzenlenmiştir. *Kangal köpeği* (tür adı); *Sivas-Kangal, Anadolu* (yer adı); *Evliya Çelebi* (tarihi kahraman) ve *Seyahatname*’ye (eser adı) gönderimler yer almaktadır.

50. metin son metindir ve Salih Zengin’in Gazoz Kapağı’ndan alıntıdır. Metinde yalnızca *Afrika ve Yeşilirmak*’a yapılan yer adı göndermeleri tespit edilmiştir. Başka bir metinlerarasılık unsuruna rastlanmamıştır.

5.2. TTK Ders Kitaplarındaki Dinleme Metinlerine Ait Metinlerarasılık Bulguları

5.2.1. TTK 5. Seviye Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerine Ait Bulgular

Tablo 24. TTK 5. Seviye DK 1-9. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Alıntı	1	1	1	3	1	1			
1.1	Atıf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									

2	Anonim Alıntı								
2.1.	Basmakalıp – Klişe		2						1
2.2.	Atasözü								
2.3	Deyim	2	2		1				
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.								
2.5	Edebi Tür Kesitleri								
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi								
4	Türev İlişkileri								
4.1	Yansılama (Parodi)								
4.2	Alaycı Dönüştürüm								
4.3	Öykünme (Pastiş)								
5	Gönderim/Gönderme								
5.1	Dinsel/İnanışsal G.				12				
5.2	Mit								
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	3			19	2	1	5	8
6	Aşırma (Gizli Alıntı)								
7	Göstergelerarası İş.								
8	Biçimsel Dönş.	1		1		1			
8.1	Çeviri								
8.2	Koşuklaştırma								
8.3	Düzyazılaştırma								
8.4	Özet								
8.5	Genişl./ İndirg. Metin								
9	Kısmi Söz Sanatları								
9.1	Telmih (Anıştırma)								
9.2	İst., mecaz, benz., vb.								

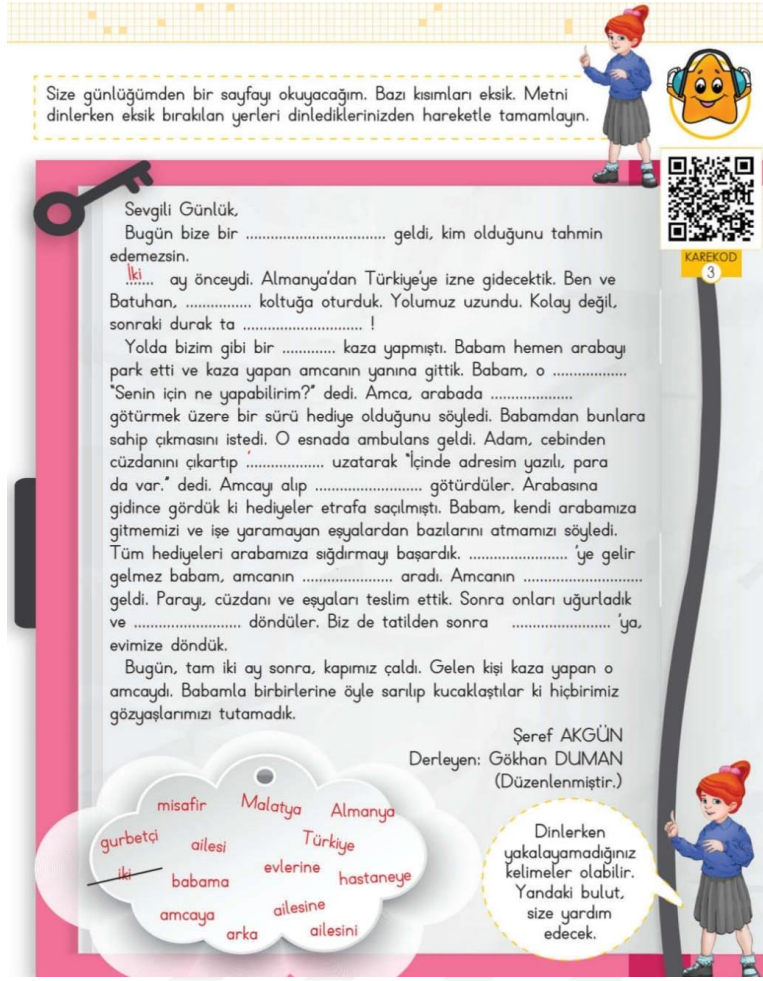
Tablo 25. TTK 5. Seviye DK 10-17. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		10	11	12	13	14	15	16	17
1	Alıntı					1			
1.1	Atıf								
1.2	Özdeyiş								
1.3	Tanımlık (Epigraf)								
1.4	Öz Alıntı								
1.5	Edebi Eser Kesitleri								
2	Anonim Alıntı								
2.1.	Basmakalıp – Klişe							1	

2.2.	Atasözü				
2.3	Deyim	2		5	1 2
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.				
2.5	Edebi Tür Kesitleri				
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi				
4	Türev İlişkileri				
4.1	Yansılama (Parodi)				
4.2	Alaycı Dönüştürüm				
4.3	Öykünme (Pastiş)				
5	Gönderim/Gönderme				
5.1	Dinsel/İnanışsal G.		1		
5.2	Mit				
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	1	1	3	19
6	Aşırma (Gizli Alıntı)				
7	Göstergelerarası İliş.				
8	Biçimsel Dönüş.				
8.1	Çeviri				
8.2	Koşuklaştırma				
8.3	Düzyazılaştırma				
8.4	Özet				
8.5	Genişl./ İndirg. Metin				
9	Kısmi Söz Sanatları				
9.1	Telmih (Anıştırma)				
9.2	İst., mecaz, benz., vb.				1

TTK 5. Seviye ders kitabında 20 adet karekod, 17 adet dinleme metni bulunmaktadır. Bu karekodların hepsi dinlemeye hizmet etmemekle birlikte 11. karekod sonrasında karekodlarda kayma ve hatalar görülmektedir. Bu durum öğretmen ve öğrencilerde kafa karışıklığına neden olmakla beraber metin eksikliğine de sebebiyet vermektedir.

Bu çalışmada yapılan değerlendirmeler, kitaptaki karekodların tamamının doğru ve normal olduğu farz edilerek yapılmış; kayma yaşanan karekodlar olabildiğince düzeltilirken hatalı karekodlar metinsiz bırakılmak zorunda kalınmıştır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında bu tarz karekodlar belirtilmektedir.

Resim 5. 23

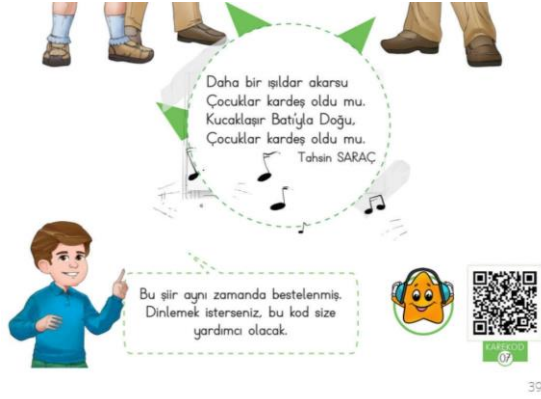
Kitaptaki 3. karekod bize ilk dinleme metnini verir. Şeref Akgün'den alıntılanarak biçimsel düzenlenen bu metinde yer adlarına gönderim ve anonim alıntıdan deyim unsurlarına rastlanmaktadır: *Almanya, Türkiye, Malatya* (yer adı); *sahip çıkmak, gözyaşlarını tutamamak* (deyim).

2. dinleme metni, 4. karekod ile yönlendirildiğimiz bir şarkıdır. Barış Manço'dan *Yine Yol Göründü Gurbete* şarkısı anonim alıntıdan deyimler sunmakla birlikte klişe ve basmakalıp örnekleri de vermektedir: *boynunu bükmek, insafa gelmek* (deyim); *kara kış* (klişe) ve *nazlı yar* (basmakalıp).

3. metin, 5. karekod Alper Uygur'dan alıntıdır ve düzenlenmiş olduğu ifade edilmektedir. Bunların dışında bir metinlerarasılık unsuru tespit edilmemiştir.

Sonraki metin kitaptaki en uzun dinleme metnidir. TRT Okul tarafından hazırlanan *Kilometre Taşları* adlı video serisinden *Mevlana'yı konu alan bu metin 6. karekodla izlenmekte ve 31 farklı gönderim ile alıntı ve anonim alıntı barındırmaktadır. 12 farklı tarihi kahramana (Mevlâna Celâleddin, Mümine Hatun, Bahaeddin Veled, Burhaneddin Tirmizi, Fahreddin Razi, Feridun Attar, 1. Alaeddin Keykubad, Gürcü Hatun, Tebrizli Şems, Kuyumcu Selahattin Feridun, Hz. Muhammed, İtrî), 4 farklı yere (Belh, Nişabur, Konya, İplikçi Medresesi), 2 farklı esere (Mesnevi, Naat-ı Şerif), 12 farklı dinî/tasavvufî öğeye (Allah, Mevlevilik, sem, deyiş, semazen, ibadet, kafir, Mecusi, puta tapan, rahmet, türbe, defnetmek) ve bir de kültürel öğeye (hat sanatı) gönderimde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra "Gel! Ne olursan ol, yine gel. İster kafir ister Mecusi ister puta tapan ol, yine gel." ve "Can arıyorsan cansın, ekmek arıyorsan*

ekmeksin, aşkı arıyorsan aşıksın. Gönlin neye kapılmışsa dostum, aslında osun sen.” dizeleri Mevlana’dan alıntılanmış, *yiüreği yangın yeri olmak* deyiimi ile de anonim alıntı yapılmıştır. Bu metin gönderim ve alıntı unsurları bakımından kitaptaki en yoğun metindir.

Resim 5.24

Sayfa 39’daki 7. karekodda Ankara Çocuk Korosu’ndan Çocuklar Kardeş Oldu mu şarkısı kendine yer edinmiştir. Bu şarkı esasında bir şiirdir ve şairi Tahsin Saraç’tır. Kitapta zaten okuma metni olarak da verilen şiirin, şarkı olarak dinlenmesi mecburi kılınmamış, “Bu şiir aynı zamanda bestelenmiş. Dinlemek isterseniz bu kod size yardımcı olacak.” denilerek öğrencinin tercihine bırakılmıştır. Dolayısıyla bu şarkı dinleme metni olarak değerlendirilmemiştir.

Kitabın 5. dinleme metni çayda çırayı konu almaktadır. Türkiye Kültür Portalı’ndan alıntılanarak düzenlendiği belirtilen metinde bir yer adına (*Elâzığ*) bir de kültürel/geleneksel unsura (*çayda çıra*) gönderim görülmektedir.

Sonraki dinleme metni Kazım Koyuncu’nun sesinden Ata Barı türküsüdür. Bu türküde de geleneksel/kültürel bir ögeye (ata barı) rastlanmaktadır.

Resim 5.25

7. dinleme metni 5 farklı gönderimin yer aldığı bir yol tarifidir. *Azerbaycan, Anıtkabir* (yer adı); *Mareşal Fevzi Çakmak, Atatürk* (tarihi kahraman) ve *Türk milleti*.

Doğru karekodlu son metin 64. sayfada yer alan ve 11. karekod ile ulaştığımız, Anıtkabir'deki bayrak direğini konu edinen metindir. Bu metinde çeşitli gönderim unsurları karşımıza çıkmakla beraber bir de klişe örneği görülmektedir: *Anıtkabir, Amerika, Avrupa* (yer adı); *Nazmi Cemal, Kenan Yontunç, Atatürk* (tarihi kahramanlar; *Türk milleti* ve *Misak-ı Milli*. "Zeytin dalı" ifadesi ise bir klişe örneğidir.

12. karekoddan itibaren metinler ve karekodlar arasında uyumsuzluk başlamaktadır. Bu noktadan kitap sonuna kadar bu uyumsuzluklar metinlerin ulaşımını ve etkinliklerin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

9. dinleme metni, etkinliklerden anlaşıldığı üzere bir belgeseldir fakat verilen karekod (12) bu belgeye ulaştırmamakta, bir sonraki dinleme etkinliğinin metnine yönlendirmektedir. Bu durum son derece kafa karıştırıcı olmakla beraber dersin akışını olumsuz etkileyebilecek bir temayüldedir. Üstelik kitabın ilerleyen kısımlarında da bu dinleme metnine yönlendirecek karekod bulunmamaktadır.

10. dinleme metninin yanında 13. karekod yer alsa da bu metnin etkinliklerine uygun uzantıyı bize 12. karekod vermektedir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış reklam filmi, Türkiye'yi genel olarak tanıtmakta ve ülkemizin güzelliklerini göstermektedir. Videoda iki deyim geçmektedir: *tadına doyum olmamak, değerini (kıymetini) bilmemek*.

11. metin Üsküdar'a Gider İken şarkısıdır. Sayfada yer alan karekod 14 iken doğru metne yönlendiren karekod 13 numaralı karekoddur. Metinde yer adına (Üsküdar) gönderim vardır.

Şimdi bir yolculuk türküsü dinleyelim. Aşağıdaki metinde eksik olan kısımları türküyü dinlerken doldurabilirsiniz.

ÜSKÜDAR'A GİDER İKEN
Üsküdar'a gider iken bir _____ buldum,
Mendilimin içine de _____ doldurdum,
Kâtibimi _____ iken yanımda buldum
Kâtip _____ ben kâtibin el ne karışır,
Kâtibime kolalı da _____ ne güzel, yaraşır

Kültür Bakanlığı

Resim 5. 26

12. metin sayfa 101’de yer alırken doğru karekodu (14) sayfa 92’dedir. Mehteran Takımının Mozart’ın Türk Marşı’nı sahnelediği video metinde dinsel gönderim (*Ya Allah*) ile esere gönderim (*Türk Marşı*) söz konusudur.

Sayfa 101’de yer alan 15. karekod, bize 13. değil, 14. metni vermektedir. Sayfa 104’te yer alan 13. metin (16. karekodlu), yönergelerden anlaşıldığı kadarıyla Fransa hakkında bir metindir fakat karekod bize herhangi bir metin vermediğinden içeriğine ulaşmak mümkün olmamıştır. Dolayısıyla 13. metin hiçbir şekilde incelenememiştir. 14. metin ise sayfa 119’da yer almakta ve verilen karekod 17 numaralı olmasına rağmen 15. karekod ile açılmaktadır. Bu metin Fatih Kısaparmak tarafından seslendirilen “Kilim” adlı türküdür. Dinsel gönderimler ile (*günah, eren, dergâh*) anonim alıntı örnekleri barındırmaktadır: *sır vermek/sızdırmak, kilit vurmak, türkü yakmak, canından bıkmak/bezmek/usanmak, diline dolanmak* (deyim). Toplamda 3 gönderim, 5 anonim alıntı tespit edilmiştir.

15. dinleme metni ebru sanatı hakkında olmalıyken sayfada verilen karekod 18 numaralı karekoddur ve bu kod bizi en sondaki dinleme metnine ait videoya götürmektedir, üstelik bu video bir şarkı klipi olmasına rağmen sesi bulunmamaktadır. 15. metne karşılık gelecek doğru karekod ise kitapta yer almamaktadır. Dolayısıyla bu metin de incelenememiştir.

124

Resim 5.27

16. metin sayfa 138’deki karekod 19’lu metindir. Fakat bu metnin de karekodu hatalıdır ve bizi doğru metne götüren karekod, 17. karekoddur. Bu karekodda yer alan metin bir videodur ve İstanbul büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan bir farkındalık reklamıdır. Çeşitli sanatçıların yer aldığı bu reklamda *kader oyunu* ifadesiyle bir klişe, *gönlünü almak* deyimini ile de bir anonim alıntı örneğine rastlanmaktadır.

17. metin, kitaptaki son dinleme metnidir. Bu metni veren karekod numarası sayfada 20 iken 18 ve 19. karekodlar da aynı metne götürmektedir. Fakat bu 3 karekodun da ses problemi olduğundan video izlenebilmekte fakat sesi alınamamaktadır. Buna rağmen metin bir şarkı olduğu ve klipte sahibi (Rahman Deveci) belirttiği için internette bulup dinlemek mümkündür. Nitekim değerlendirme yapabilmek için tarafımızca da bu yol izlenmiştir. Özellikle millet (*Türk, Özbek, Kırgız, Uygur, Başkurt, Nogay, Tatar, Karakalpak, Gagavuz, Çuvaş, Osmanlı, Türkmen*) ve yer adlarına (*Azerbaycan, Kazakistan, Altay Dağları, Tanrı*

Dağları, Sohi Dağları, Çanakkale, Orhun) gönderimin bol görüldüğü şarkıda, 2 deyim (*can vermek, kucak açmak*) ve bir de tezat (*dost-düşman*) tespit edilmiştir. Toplamda 19 gönderim vardır.

5.2.2. TTK 6. Seviye Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerine Ait Bulgular

Tablo 26. TTK 6. Seviye DK 1-11. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Alıntı										
1.1	1	1				1	1	1	14	1	1
1.2	Atıf										
1.3	Özdeyiş										
1.4	Tanımlık (Epigraf)										
1.5	Öz Alıntı										
2	Edebi Eser Kesitleri										
2.1.	5										
2.2.	Anonim Alıntı										
2.3	Basmakalıp – Klişe										
2.4	Atasözü										
2.5	Deyim										
3	1										
4	6										
5	1										
6	1										
7	5										
8	1										
9	1										
10	5										
11	1										
12	Alt Bilgi – Ara Bilgi										
13	Türev İlişkileri										
14	Yansıma (Parodi)										
15	Alaycı Dönüştürüm										
16	Öykünme (Pastiş)										
17	Gönderim/Gönderme										
18	Dinsel/İnanışsal G.										
19	23										
20	Mit										
21	6										
22	1										
23	6										
24	75										
25	Aşırma (Gizli Alıntı)										
26	Göstergelerarası İliş.										
27	Biçimsel Dönüş.										
28	Çeviri										
29	Koşuklaştırma										
30	Düzyazılaştırma										
31	Özet										
32	Genişl./ İndirg. Metin										
33	Kısmi Söz Sanatları										

9.1 Telmih (Anıştırma)

9.2 İst., mecaz, benz., vb.

TTK 6. Seviye ders kitabındaki dinleme etkinliği olarak ayrılan etkinliklerin 13 tanesi temelde dinleme becerisinin ikincil kaldığı etkinliklerdir. Bu etkinlikler dinleme becerisinden ziyade konuşma, okuma ya da yazma becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Dinleme becerisi destekleyici beceri olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla bu etkinlikler çalışmaya alınmamış, metinleri incelenmemiştir.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları aile büyüklerinizden birine sorun. Sorulara verilen cevapların ses kaydını alın.

Sonra bu kayıtları birkaç kez dinleyin. Ardından kayıtların özetlerini sınıf arkadaşlarınız ve öğretmeninizle paylaşın.

* Baba/anne/dede, sen çocukken kurbanlıklar nasıl alınırdı?
* Kurban Bayramı için evlerde ne tür hazırlıklar yapılırdı?

Resim 5. 29

ETKİNLİK

Yukarıdaki örneğe benzer bir durum yaşadysanız arkadaşlarınıza anlatın. Ailenizden ön yargılı olmayla ilgili örnekler anlatmasını isteyin. Bu örneklerden birini arkadaşlarınızla paylaşın.

Resim 5. 28

ETKİNLİK

Yaşadığınız çevrede Şükran Günü'yle ilgili olarak neler yapılıyor? Bu konuda Hıristiyan arkadaşlarınıza sorular sorun. Edindiğiniz bilgilerle Kurban Bayramı'nda yapılanları karşılaştırın. Bu konudaki bilgileri sınıf arkadaşlarınıza anlatın.

— 77 —
Resim 5. 30

ETKİNLİK

TEMA SONU DEĞERLENDİRME

Karekodu okutun. Açılan bağlantıdaki illerden birinde sanal gezinti yapın. Bu gezinti sırasında dikkatinizi çeken ilginç bilgileri arkadaşlarınız ve ailenizle paylaşın.

Eskişehir'den yola çıkıp tekrar Eskişehir'e dönen ailenin gezi rotasını verilen Türkiye haritası üzerinde çizgi çizerek gösterin. 1.....
Gaziantep ve Hatay.

Yanda bu temada ele alınan konularla ilgili bazı cevaplar verilmiş. Bu cevaplar acaba hangi soruların cevapları? Cevapları inceleyin, üstlerine sorularını yazın. 2.....
Antalya.

X
Resim 5. 31

ETKİNLİK

Arkadaki sayfada çeşitli ülkelerin bayraklarını görüyorsunuz. Aşağıda iki grup yönerge cümlesi var. Bu iki grup yönerge, etkinliğin iki kez uygulanması için. Birinci oyundaki yönerge cümlelerini siz okuyun. Arkadaşınız cevapları bulsun ve tablonun

yanındaki yere yazsın. İkinci oyundaki yönerge cümlelerini arkadaşınız okusun. Siz cevapları bulun ve tablonun yanındaki boşluklara yazın. Bakalım hanginiz daha iyi dinleyeceksiniz? Etkinliğin sonunda doğru cevap sayınızı karşılaştırın. Başarılar! Cevaplar bu temanın son sayfasında.

Açıklama: Tabloda sütunlar "A, B, C" olarak adlandırılmış. Satırlara ise "1'den 10'a" kadar numara verilmiş. Bu etkinliğin her maddesinde tablodaki bir bayrak tarif ediliyor. Dinleyen kişi, tarif edilen bayrağı buluyor. Onun koordinatı-

ni, tablonun yanında yer alan ilgili maddedeki boşluğa yazıyor. Örneğin Türkiye'nin bayrağı tarif edilirse cevap A1 oluyor. Unutmayın! Her maddeyi iki kez okuyacaksınız.

YÖNERGE MADDELERİ

1. Oyun	2. Oyun
1. Yatay üç şeritten oluşan bayrak. Renklerin sırası yukarıdan aşağı doğru "kırmızı, beyaz, mavi".	1. Dikey üç şeritten oluşan bayrak. Renklerin sırası size göre soldan sağa "yeşil, beyaz, kırmızı".
2. Dikey üç şeritten oluşan bayrak. Renklerin sırası size göre soldan sağa doğru "siyah, sarı, kırmızı".	2. Mavi üçgenin üstünde beyaz yıldız olan bayrak.
3. B sütununda alttan dördüncü bayrak.	3. A sütununda alttan dördüncü bayrak.
4. Beyaz zemin üzerinde kırmızı daire olan bayrak.	4. Bir kırmızı üçgen ile üç yatay şeritten oluşan bayrak.
5. Türk bayrağının sağ alt çaprazındaki bayrak.	5. C sütununda alttan üçüncü bayrak.
6. Yıldızı kırmızı renkte olan bayrak.	6. Mavi kare üzerinde beyaz yıldız olan bayrak.
7. Yatay üç şeritten oluşan bayrak. Renkleri yukarıdan aşağı doğru "kırmızı, beyaz, kırmızı".	7. Ortadaki beyaz şeridinin üstünde turuncu daire olan bayrak.
8. A sütununda alttan üçüncü bayrak.	8. B sütununda alttan altıncı bayrak.
9. B sütununda en alttaki bayrağın üstündeki bayrak.	9. Üzerinde siyah üçgen olan bayrak. Ortadaki şeridi sarı.

	A	B	C
1			
2			

1. OYUN

1.

2.

2. OYUN

1.

2.

Resim 5. 32

Kitapta değerlendirmeye alınana dinleme metni sayısı 11'dir. Bu metinlere sayfalarında yer alan karekodlarla erişilmiş, 17 karekoddan 11'i bizi bir video, şarkı ya da belgeye götürmüştür.

İlk dinleme metni, Fikret Şeneş'in "Memleketim" adlı eseridir. TRT Müzik'te "Akşam Sefası" adlı programda yorumlanan şarkının sözlerinde geçen Anadolu, Yunus, Emrah, Mecnun, Leyla ve Mevlâna ifadeleri birer gönderim unsuru oluşturmaktadır. Anadolu ile yer adına gönderim yapılırken kalanları tarihi veya kurgusal kahramanlara gönderimlerdir. Yunus, halk şairi Yunus Emre'ye; Emrah, halk ozanı Ercişli Emrah yahut Erzurumlu Emrah'a; Mevlâna, ünlü mutasavvıf Mevlâna Celâleddin Rumi'ye; Mecnun ve Leyla ise meşhur halk hikayesindeki kurgusal karakterler Leyla ile Mecnun'a gönderimdir. Toplamda 6 gönderim unsuru tespit edilmiştir.

2. dinleme metni dinsel gönderimlerin bolca yer aldığı bayram namazı konulu metindir. Metinde bir alıntı (teşrik tekbiri) ve 23 tane dinsel gönderim bulunmaktadır: *bayram, cemaat, namaz, rekât, vacip, Ramazan, kurban, cami, Cuma namazı, farz, tekbir, niyet etmek, imam, Allah rızası, Sübhaneke, Allah u Ekber, rükû, secde, Fatıha, sure, teşrik tekbiri, arife günü, vakit.*

ETKİNLİK

Daha önce bayram namazına gittiniz mi? Bir yakınınız bayram namazına gitti mi? Eğer biliyorsanız bayram namazının nasıl kılındığını arkadaşlarınıza anlatın. Gitmediyseniz büyüklerinizden öğrenin. Verilen karekodu okutarak bir bayram namazı videosu da izleyebilirsiniz.

BAYRAM BAŞLADI

Kurban Bayramı'nın süresi dört gündür. İlk gün çok yoğun geçer. Sabah erkenden kalkılır. Abdest alınır, yeni kıyafetler giyilir. Bayram namazı için camiye gidilir.

Resim 5. 33

3. dinleme metni şarkılı bir videodur. Başlangıcında kısa bir girizgâh bulunan videoda bir sınıf öğrencinin hamsi parmak oyunu oynadığı görülmektedir. Bu oyunu oynarken öğrenciler hep birlikte oyunun şarkısını da söylemektedirler. Şarkının sözlerinde ve videonun kendisinde herhangi bir metinlerarasılık unsuruna rastlanmamıştır.

Sonraki dinleme metni yönergeden anladığımız kadarıyla Van kedilerini konu alan bir metindir. Verilen karekod bizi Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Kedisi resmî internet sitesine yönlendirmektedir. Fakat bu sitede, yönergeye uygun bir yayına rastlanmadığından video izlenememiş, etkinlik yapılamamıştır. Yayın/video olmadığı için inceleme de olmamıştır.

ETKİNLİK

Aşağıdaki karekodu okutarak canlı yayında Van kedilerini izleyin. Size ilginç gelen bilgileri aşağıdaki boşluğa yazın.

Resim 5. 34

5. dinleme metni iki kısa ve farklı sestem oluşmaktadır. Etkinlikte öğrencilerden bu iki sesi dinleyip karşılaştırmaları, arkadaşları ile yorumlamaları istenmektedir. Seslerde metinlerarasılık unsurlarına rastlanmamıştır.

6. dinleme metni 10. karekodla açılan Mehmet Akif Ersoy konulu videodur ve EBA'dan alınmıştır. Videoda tarihi kahramanlara (Mehmet Akif Ersoy) ve dinsel öğelere (*enbiya, türbe, İslam, şehit, peygamber, Mevla, rahmet*) gönderimler bulunmaktadır. Toplam 7 gönderim vardır. Bunun yanı sıra video şairin eserlerinden kesitler de barındırmaktadır.

*“Enbiya yurdu bu toprak, şüheda burcu bu yer
Bir yıkık türbesinin üstüne Mevla titrer...”*

*“Hayır! Hayal ile yoktur benim alışveriğim.
İnan ki her ne demişsem, görüp de söylemişim...”*

*“Ey şehit oğlu şehit! İsteme benden makber
Sana aguşunu açmış duruyor peygamber”*

“Korkma!”

*“Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak
O benimdir, o benim milletimindir ancak...” (Doğan, 2018, s. 130)*

7. dinleme metninin yönergesi eksik olsa da metin İstiklal Marşımızdır ve her mısra farklı kişiler tarafından okunmaktadır. 10 kıtasının tamamının okunduğu marşımızda 14 farklı dinsel gönderim ile bir deyim (*zincire vurmak*) tespit edilmiştir: *Helal, Hakk, tapmak, iman, şehit, kefen, Cennet, Hüda, İlahî, namahrem, ezan, şehadet, din, secde etmek.*

ETKİNLİK

Karekodu okutarak videoyu izleyin. İstiklal Marşımızın ilk iki kıtasını sınıfta benzer şekilde okuyun. Bunun için her mısrayı bir öğrenci

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak
Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal!

Mehmet Âkif ERSOY

Resim 5. 35

8. dinleme metni Necip Fazıl'ın Sakarya Türküsü'dür. Yer adına (*Sakarya, Nil, Tuna, Kaf Dağı, Anadolu*), dinsel öğelere (*Rab, Allah, kefen, tabut, peygamber*) ve tarihi kahramana (*Yunus Emre*) gönderimler bulunmaktadır. Toplamda 11 gönderimin yer aldığı şiirde bir atasözü ile bir deyim görülmektedir (*Böyle gelmiş böyle gider. / alınyazısı*).

9. dinleme metni Barış Manço'yu anmak adına hazırlanmış 7 dakika 19 saniyelik bir videodur. Tarihi kahramanlardan (*Barış Manço, Fuat Güner, Mazhar Alanson, Lale Manço, Doğukan Hazar Manço, Batıkan Zorbey Manço, Daisaku İkedo*) yer adlarına (*Moda,*

Galatasaray Lisesi, Ankara, Belçika Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi, Fransa, Paris, Olympia, Türkiye, Almanya, Bulgaristan, Belçika, Liege, Japonya, Türkmenistan, Hacettepe Üniversitesi, Soka Üniversitesi, Soka Vakfı), milletlerden (Türk, Bulgar, Japon, Fransız, Türkmen) dil adlarına (Yunanca, Bulgarca, Arapça, Farsça, Kürtçe, Japonca, İbranice, Fransızca, İngilizce, Felemenkçe), grup adlarından (Kafadalar, Kaygısızlar, Moğollar, Kurtalan Ekspresi) eser adlarına (Dream Girl, Kol Düğmeleri, Dağlar Dağlar, 2023, Baba Bizi Eversene, Yeni Bir Gün, Sarı Çizmeli Mehmet Ağa, Aynalı Kemer, Hal Hal, Arkadaşım Eşek, Ali Yazar Veli Bozar, Halil İbrahim Sofrası, Disco Manço, 2025, Gülpembe, 24 Ayar, Bugün Bayram, Kara Sevda, Mega Manço, Müsaadenizle Çocuklar, 7'den 77'ye, Ekvatordan Kutuplara), ödül/nişan (Platin Plak Ödülü, 1991 Yılı Devlet Sanatçısı Unvanı, 1991 Hacettepe Üniversitesi Onursal Doktora Unvanı, Uluslararası Teknoloji Ödülü, Japonya Uluslararası Kültür ve Barış Ödülü, Belçika Krallığı Leopold 2 Şövalyesi Nişanı, Fransız Kültür Bakanlığı Edebiyat ve Sanat Şövalyesi Nişanı, Türkmen Vatandaşlığı Ödülü) ve etkinliklere (Bulgaristan Altın Orfe Müzik Festivali, Türk-Japon Dostluğu Etkinliği) kadar pek çok ögeye çokça gönderim barındırmaktadır. Toplam 75 farklı gönderimin yer aldığı videoda ayrıca Manço'nun çeşitli şarkılarından sözlü veya melodik (altı çizili şarkılar) kesitler de bulunmakta, çeşitli alıntılar yapılmaktadır (Can Bedenden Çıkmayınca, Dream Girl, Ömrümün Sonbaharında, Beyhude Geçti Yıllar, Kol Düğmeleri, Arkadaşım Eşek, Sarı Çizmeli Mehmet Ağa, Gesi Bağları, Gülpembe, Bugün Bayram, Kara Sevda, Anlıyorsun Değil mi?).

BARIŞ MANÇO

Sanat dallarından biri de müziktir. Türk müzik tarihindeki önemli isimler arasında **Barış Manço** da yer alır.

ETKİNLİK

Karekodu okutarak Barış Manço'nun biyografisini dinleyin ve izleyin. İlginizi çeken konuların olduğu yerlerde kaydı durdurun, notlar alın. Aldığınız notları arkadaşlarınızla ve öğretmeninizle paylaşın. Bakalım arkadaşlarınızla ortak not aldığınız yerler olacak mı?

Resim 5. 36

10. dinleme metni 14. karekodla erişilen Barış Manço – Nane Limon Kabuğu şarkısının müzik videosudur. Bu şarkı anonim alıntılar bakımından zengin, bolca atasözü ve deyim içermektedir. 6 atasözü (*Bir çiçekle bahar olmaz, zürefanın düşkününü beyaz giyer kış günü, önünü/işini kış tut da yaz çıkarsa bahtına, evdeki hesap çarşıya uymaz, iğneyi kendine çuvaldızı başkasına batır, can pazarı bu oyun olmaz*), 5 deyim (*bol keseden, dizini dövmek, şifayı kapmak, darısı başına, bin derde deva*) tespit edilmiştir.

“Eski adamlar doğruyu söylemiş, **Bir çiçekle bahar olmaz**
Kişi kendini bilip sağa sola sormalı, **Can pazarı bu oyun olmaz**
Zürefanın düşkününü beyaz giyer kış günü, Sonunda **şifayı kapıp** da şaşırınca
Bana gel, beni dinle, iyi yaz
...
Sen tedbirini al, **önünü kış tut, bırak yine de yaz gelsin**
Çoğu zaman **hesap çarşıya uymaz** sonra **dizini döversin**
...
Barış **iğneyi kendine batırır, çuvaldızı başkasına**
Bol keseden akli ona buna dağıtır, **darısı kendi başına**
...
Ha ha ha ha ha hatta biraz tarçın, bir tutam zencefil aman
Ha ha ha ha ha **bin derde deva** geliyor, biraz daha sabret güzelim
Ha ha ha ha ha hapşu...” (Doğan, 2018, s. 135).

11. dinleme metni son dinleme metnidir. Metin, çocuk şarkısı Ormanlar’dır. Metinlerarasılık unsurları açısından değerlendirildiğinde ise yalnızca bir anonim alıntı örneğine rastlanmıştır: *can vermek* (deyim).

5.2.3. TTK 7. Seviye Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerine Ait Bulgular

Tablo 27. TTK 7. Seviye DK 1-9. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Alıntı	1	1		1	1	1	1	1	1
1.1	Atf									
1.2	Özdeyiş									
1.3	Tanımlık (Epigraf)									
1.4	Öz Alıntı									
1.5	Edebi Eser Kesitleri									
2	Anonim Alıntı			1						

2.1.	Basmakalıp – Klişe							
2.2.	Atasözü							
2.3	Deyim	1	3			7	1	1
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.							
2.5	Edebi Tür Kesitleri							
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi							
4	Türev İlişkileri							
4.1	Yansılama (Parodi)							
4.2	Alaycı Dönüştürüm							
4.3	Öykünme (Pastiş)							
5	Gönderim/Gönderme							
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	1				63	3	
5.2	Mit							
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	2	4	46	1	1		
6	Aşırma (Gizli Alıntı)							
7	Göstergelerarası İş.							
8	Biçimsel Dönş.							
8.1	Çeviri							
8.2	Koşuklaştırma							
8.3	Düzyazılaştırma							
8.4	Özet							
8.5	Genişl./ İndirg. Metin							
9	Kısmi Söz Sanatları							
9.1	Telmih (Anıştırma)							
9.2	İst., mecaz, benz., vb.					1	1	

Tablo 28. TTK 7. Seviye DK 10-17. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		10	11	12	13	14	15	16
1	Alıntı	1	1	3	3	1	1	1
1.1	Atıf							
1.2	Özdeyiş							
1.3	Tanımlık (Epigraf)							
1.4	Öz Alıntı							
1.5	Edebi Eser Kesitleri							
2	Anonim Alıntı							
2.1.	Basmakalıp – Klişe							
2.2.	Atasözü				2			

2.3	Deyim	5	10	9	1			
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.							
2.5	Edebi Tür Kesitleri							
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi							
4	Türev İlişkileri							
4.1	Yansılama (Parodi)							
4.2	Alaycı Dönüştürüm							
4.3	Öykünme (Pastiş)							
5	Gönderim/Gönderme							
5.1	Dinsel/İnanışsal G.	1	7	6				
5.2	Mit	2						
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	2	11	5	3	7	8	1
6	Aşırma (Gizli Alıntı)							
7	Göstergelerarası İliş.							
8	Biçimsel Dönüş.							
8.1	Çeviri							
8.2	Koşuklaştırma							
8.3	Düzyazılaştırma							
8.4	Özet							
8.5	Genişl./ İndirg. Metin							
9	Kısmi Söz Sanatları							
9.1	Telmih (Anıştırma)							
9.2	İst., mecaz, benz., vb.							

7. Seviye TTK ders kitabındaki dinleme etkinliklerinin sayısı 16'dır ve bu sayı kadar dinleme metni bulunmaktadır. Bu metinlerden bazıları kitapta yazılı olarak da verilmiş, okuma metni bir de dinleme metni olarak alınmıştır. 1 ve 9. dinleme metinleri böyle metinlerdir. Kitapta karekod kayması yahut uyuşmazlığına rastlanmamıştır.

İlk dinleme metni Mircan Kaya'dan "Ninni" adlı metindir. Bu metin kitapta yazılı olarak da verilmiş, metnin tamamı seslendirilmiştir. Ninnide geçen *Çamlıbel* ve *Şam* konumları, yer adına gönderimdir.

Resim 5. 37

İkinci metin TRT Arşiv’den alınan “Diş Hediği” adlı videodur. Bu video; ilk kez diş çıkaran bebeklerin ailelerinin, sevdiklerini eve davet ederek buğday kaynatıp ikram etmesi ve bebeğin önüne çeşitli nesnelere olan bir tepsi koyarak içinden seçeceği nesne üzerinden gelecek yaşantısı hususunda tahminlerde bulunulması geleneği konu alınır. Halen Anadolu’nun çeşitli yerlerinde sürdürülen bu gelenek videoda izah edilirken çeşitli gönderimler yapılmıştır: *Kur’u-ı Kerim* (dinsel); *Erzurum, Aşkale, Taşağıl* (yer); *TRT* (kurum). Ayrıca metinde bir de “*karar kılmak*” deyimine rastlanmaktadır.

3. metin kına gecelerinin vazgeçilmezi, “Yüksek Yüksek Tepeye Ev Kurmasınlar” halk türküsüdür. Bu türküde *kız vermek, hor görmek* ve *malum olmak* deyimleri yer almaktadır.

4. dinleme metni İngilizce bir videodur ve farklı dillerde “merhaba” ifadesini konu almaktadır. Youtube kanalı @lingualizer’den alınan bu videoda tam 46 farklı dilde merhaba denmekte ve altyazılar ile 46 farklı dile gönderimde bulunmaktadır. Türkçe bunlara dahildir: *Danca, Ermenice, Bengalce, Fince, İbranice, Hırvatça, Sırpça, Boşnakça, Hintçe, Arapça, Fransızca, Letonca, Macarca, Almanca, Farsça, Hawaii dili, Azerbaycan Türkçesi, Endonezce, İzlandaca, Bulgarca, Estonca, Slovakça, Çekçe, Japonca, Rusça, İsveççe, İtalyanca, Arnavutça, Felemenkçe, Makedonca, İsviçre Almancası, Norveççe, Korece, Malayca, Portekizce, Latince, Litvanca, Lehçe, Svahili dili, Mandarin Çincesi, İspanyolca, Yunanca, Türkçe, Avusturya dili, Vietnamca, Romence.*

Resim 5. 38

5 ve 6. dinleme metinleri TRT Arşiv’den alınan videolardır. Bu videolarda yedi kiremit ile nesi var oyunlarının nasıl oynandığı anlatıldığından geleneksel çocuk oyunlarımızdan yedi kiremide ve nesi vara kültürel gönderim söz konusudur.

7. dinleme metni 27 Ramazan mânisinden oluşmaktadır. Bu mânilerden 15 ve 16. olanları birbirinin aynısı olduklarından farklı mâni sayısı 26’dır. Yine de numaralandırmalarda değişikliğe gidilmemiş, sayfada yer aldığı şekilde değerlendirilmiştir. Diyanet TV sayfasında yer alan bu mânilerde ağırlıklı olarak dinsel gönderimler yer almaktadır: *sahur* (7, 8, 12, 14, 15, 16, 22, 23. mâniler), *mümin* (4, 10, 14, 15, 16, 27. mâniler), *iftar* (6, 11, 13, 17, 23. mâniler), *Ramazan* (1, 2, 3, 5, 13. mâniler), *11 ayın sultanı* (1, 5, 23. mâniler), *oruç(lu)* (3, 7, 13. mâniler), *besmele* (3, 9. mâniler), *secde* (1, 2. mâniler), *melek* (4, 27. mâniler), *dua* (10, 25. mâniler), *Rab* (2, 4. mâniler), *Müslüman* (2, 13. mâniler), *sünnet* (15, 16. mâniler), *ibadet* (15, 16. mâniler), *Hakk* (14, 26. mâniler), *Cennet* (14, 17. mâniler), *cami* (6, 13. mâniler), *şükür* (1. mâni), *hamt* (2. mâni), *minare* (11. mâni), *teravih* (12. mâni), *mahya* (13. mâni), *minare* (11. mâni), *abdest* (17. mâni), *namaz* (17. mâni), *kul* (14. mâni), *Mevla* (14. mâni), *Kadir Gecesi* (27. mâni). Bu gönderimlerin yanı sıra deyimlere [*derdini deşmek* (12. mâni); *minnet etmek/eylemek* (22. mâni); *ah etmek*, *ümit kesmek*, *gönül bağlamak*, *hürmet etmek/eylemek*, *emanet etmek* (26. mâni)] ve tezada [*acı-tatlı* (27. mâni)] da yer verilmiştir. 18, 19, 20, 21, 24. mânilerde ise herhangi bir metinlerarasılık unsuruna rastlanmamıştır.

ETKİNLİK

Karekodu okutarak mânileri dinleyin. En sevdiğiniz mâniyi yazıp sınıfta arkadaşlarınıza okuyun.

— 80 —

Resim 5. 39

8. metin Barış Manço'dan "Bugün Bayram" adlı şarkıdır. Şarkıda gönderim, kısmî söz sanatı ve anonim alıntı unsurları bulunmaktadır. Gönderimler dinsel başlıkta toplanabilirken (*melek, Cennet, bayram*) anonim alıntıdan deyim (*gönül almak*) kısmî söz sanatlarından ise tezat (*soğuk-sıcak*) örnekleri görülmektedir.

Türk kültüründe biz turnalar haberci olarak görülür. Gurbetten silaya bizimle haber gönderirler. Bu yönümüz halk edebiyatımıza da yansımıştır. Allı Turnam türküsü bunlardan biridir.

ALLI TURNAM

Allı turnam bizim ele varırsan
Şeker söyle kaymak söyle bal söyle
Gülüm gülüm kırıldı kolum
Tutmuyor elim turnalar ey
Ah gülüm gülüm yar gülüm
Kız gülüm gülüm turnalar ey

Eğer bizi sual eden olursa
Boynu bükük benzi soluk yar söyle
Gülüm gülüm kırıldı kolum
Tutmuyor elim turnalar ey
Ah gülüm gülüm yar gülüm
Kız gülüm gülüm turnalar ey

Allı turnam ne gezersin havada
Arabam kırıldı kaldım burada

Gülüm gülüm kırıldı kolum
Tutmuyor elim turnalar ey
Ah gülüm gülüm yar gülüm
Kız gülüm gülüm turnalar ey

Ne onmamış kul imişim dünyada
Akşam olsun allı turnam dön geri
Gülüm gülüm kırıldı kolum
Tutmuyor elim turnalar ey
Ah gülüm gülüm yar gülüm
Kız gülüm gülüm turnalar ey

Kaynak: Hacı TAŞAN
Derleyen: Muzaffer SARISOZEN

ETKİNLİK

Bu türküyü karekodu okutarak dinleyin.

ETKİNLİK

Bu türküde aşağıdaki duygulardan hangilerine yer verilmiştir? Daire içine alın.

aşk	ayrılık	sevinç	ümit	yalnızlık	kıskançlık
mutluluk	özlem	gurur	sabır	acımak	övünmek

Resim 5. 40

Sonraki dinleme metni 1. metinde olduğu gibi kitapta yazılı halde de sunulan "Allı Turnam" türküsüdür. Türkü videosu, TRT'nin geçmiş yayınlarından alınmış, Neşet Ertaş tarafından seslendirilmektedir. Anonim alıntıdan bir deyim (*boynu bükük*) barındırmaktadır.

10. dinleme metni; sözlerinin Samim Bilgen'e, müziğinin ise Cemil Türkarman'a ait olduğu "İlgaz Anadolu'nun Sen Yüce Bir Dağsın" şarkısıdır. Video TRT'den alınmış, üç farklı gönderim barındırmaktadır: *İlgaz Dağı, Anadolu* (yer adı); *Cennet* (dinsel).

Diğer metin Bursa Valiliği tarafından hazırlanan Bursa Uludağ tanıtım filmidir. Filmde çeşitli gönderimler yer almakla birlikte anonim alıntı örnekleri de dikkat çekmektedir. *Bursa, Uludağ, Marmara, Türkiye, İstanbul, Mudanya, Uludağ Kayak Merkezi, Uludağ Milli Parkı, Keles, Orhaneli ve Kocasu Deresi* ile yer adlarına; *Troya Savaşı* ve *Olympos* ile de mite gönderimde bulunmaktadır. *Başa baş kalmak, gönül vermek, açığa çıkarmak, tatmin etmek* ve *dimdik (karşısında) durmak* deyimleri ise birer anonim alıntı örneği oluşturmaktadır. Videoda toplam 13 gönderim ve 5 anonim alıntı vardır.

12. metin TRT Avaz'dan alınan ve sadaka taşlarını konu edinen haber videosudur. Haberde Sadaka Taşı Dernek Başkanı ve Eyüp Belediye Başkanına ait konuşmalardan kesitler verilmekte; sadaka taşları hakkında bilgiler aktarılırken çeşitli gönderimler yapılmaktadır: *Osmanlı Devleti, İstanbul, Eyüp* (yer adı); *sadaka, cami, türbe, Ramazan ayı, İslam, ibadet, zekât* (dinsel); *Eyüp Belediyesi* (kurum adı); ve *Osmanlı* (millet adı) bu gönderimleri teşkil etmektedir.

“*Bu sadaka taşları çeşitli tip ve ebatlarda, özellikle taşlardan üretilmiş; camilerin girişlerinde, çarşı başlarında, bazen de hastane önlerinde, köprü başlarında kimi noktalara konumlandırılmış; böylelikle bu noktalardan geçen, hali vakti yerinde olan insanlar bu taşların üzerine sadakalarını bırakırlar, ihtiyaç sahibi olanlar da bu noktalardan geçerlerken sadece ihtiyaçları kadar olanı sadaka taşları üzerine bırakılan sadakalardan alırlarmış...*” – *Sadaka Taşı Derneği Başkanı Kemal Özdal* (Kurudayıoğlu, 2018, s. 112).

“*Sadaka taşı uygulamamız da bunlardan bir tanesi. Sadaka taşı, bildiğiniz gibi bizim çok eski bir Osmanlı geleneğimiz... alanla veren elin birbirini görmediği bir uygulamadır...*” – *Eyüp Belediye Başkanı Remzi Aydın* (Kurudayıoğlu, 2018, s. 112).

13. dinleme metni TRT Diyanet TV tarafından hazırlanmış “Şefkat Medeniyeti” adlı videodur. Video Osmanlı’da veresiye defteri olan zimem defterini konu almaktadır. Bu yüzden kültüre (*zimem defteri*), millete (*Osmanlı*), tarihi kahramana (*Mevlâna*) ve dine (*Allah, Hadis-i Şerif, selamün aleyküm, kul, Hızır, Hakk*) gönderimler yer almakta; “*iyilik yap denize at, balık bilmezse Halik bilir*”, “*kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş*” atasözleriyle anonim alıntılar yapılmakta; “*Sağ elin verdiği sol el bilmesin. – Hadis-i Şerif*”, “*İçimizi dışımızdan daha çok süsleyelim. Zira dışımız halkın içimiz Hakkın baktığı yerdir. – Hz. Mevlâna*” sözleriyle ise alıntılar sunulmaktadır. Videonun Diyanet’ten alınması bir diğer alıntıyı oluşturduğundan bu dinleme metni 3 alıntı, 2 anonim alıntı, 9 gönderimden oluşmaktadır.

14. dinleme metni Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Kitaplığımızdan Seçmeler” adlı programın “Ömer Seyfettin – Kaşağı” bölümüdür. Metin ses dosyası formundadır. Metinde yalnızca öykü okunmakla kalmaz, seslendirmen tarafından aralara girilerek izahatlarda bulunulur. Dolayısıyla Kaşağı öyküsü bir yerde tümüyle alıntıdır. Metinde yer (*İstanbul*), tarihi kahraman (*Ömer Seyfettin*) ve eser (*Kaşağı*, *Yeni Lisan*, *Yeni Mecmua*, *Büyük Mecmua*, *Şair*) adlarına gönderimler yer almakta; anonim alıntılar (*yerinde duramamak*, *hoşuna gitmek*, *pırıl pırıl parlamak*, *rahat durmamak*, *öfkesini ...dan çıkarmak*, *işe yaramaz*, *nefesi kesilmek*, *ödü kopmak*, *inat etmek*, *başından/başının ucundan ayrılmamak*) dikkat çekmektedir. Sonu verilmeyen metinde toplam 7 gönderim ile 10 anonim alıntı (deyim) bulunmaktadır.

ÖMER SEYFETTİN

28 Şubat 1884'te Gönem'de doğmuş, 6 Mart 1920'de İstanbul'da vefat etmiştir.

Ömer Seyfettin Türk kısa hikâyeciliğinin öncülerindedir. Genç yaşında hayatını kaybeden yazar, bizlere birçok unutulmaz hikâye bırakmıştır.

ETKİNLİK

Karekodu okutarak Ömer Seyfettin'in Kaşağı hikâyesini dinleyin.

ETKİNLİK

Dinlediğimiz hikâyenin sonu verilmemiştir. Sizce bu hikâye nasıl bitmiş olabilir? Aşağıdaki boşluğa yazın.

.....

.....

.....

.....

ETKİNLİK

Dinlediğiniz metinde geçen kelimeleri anlamları ile eşleştirin.

tımar	At bakıcısı.
kaşağı	Binek hayvanların derisini temizleme.
seyis	Hayvanları tımar etmek için kullanılan, sacdan, dişli araç.

— 141 —

Resim 5. 41

Resim 5. 42

15. dinleme metni Sait Faik Abasıyanık'ın "Son Kuşlar" adlı öyküsüdür. Metinde deyimlerin (*seferber etmek, pılı pırtıyı toplamak, salık vermek, hüküm vermek, kendi halinde, işaret çakmak, musallat olmak, menetmek, kötü olmak*) çokluğu dikkat çekerken yer yer gönderim unsurlarına [*Yeşilköy, Bozburun, İstanbul, Galata, Adalar* (yer adı); *Karamanlı, Hollandalı, İngiliz* (köken/millet adı)] da rastlanmaktadır. Metin toplamda 8 gönderim, 9 deyim barındırmaktadır.

16. metin son dinleme metnidir ve EBA'dan alınmıştır. 9 dakika 40 saniye süren videonun ilk 5 dakika 10 saniyesinin izlenmesi yönergede bildirildiğinden bu süre zarfında videoda, *Türkiye Çevre Vakfı*'na gönderimde bulunulmuş, *zahmet etmek* deyimine yer verilmiştir. Videonun tamamına bakıldığında *ilgisini çekmek* ve *kırk yıl düşünse aklına gelmemek* deyimlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Videoda başka bir metinlerarasılık unsuruna rastlanmamıştır.

ETKİNLİK

Videodaki konuşmalardan hareketle aşağıdaki cümlelerdeki boşlukları doldurun.

İZLEYELİM

Atıklar ve Geri Kazanım Videonun 5 dakika 10 saniyelik kısmı olan ilk bölümünü izleyin.

1. çöpün içindeki maddelerin tekrar hammadde olarak kullanımı demek.
2. Sağlıklı geri dönüşümün ilk basamağı çöpü ayırmaktır.
3. İkincil ürünün düşük olmasın diye geri dönüştürebilir atıklarla kartışmayacak.
4. Plastik ve kâğıdın aksine cam olarak yeniden değerlendirilir.
5. Hepimiz geri dönüşüm konusunda davranmak zorundayız.

Resim 5. 43

5.2.4. TTK 8. Seviye Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerine Ait Bulgular

Tablo 29. TTK 8. Seviye DK 1-7. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		1	2	3	4	5	6	7
1	Alıntı	1	1	7		1	1	

1.1	Atf					
1.2	Özdeyiş					
1.3	Tanımlık (Epigraf)					
1.4	Öz Alıntı					
1.5	Edebi Eser Kesitleri					
2	Anonim Alıntı					
2.1.	Basmakalıp – Klişe					
2.2.	Atasözü					
2.3	Deyim	1	7	1	7	8
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.					
2.5	Edebi Tür Kesitleri					
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi					
4	Türev İlişkileri					
4.1	Yansılama (Parodi)					
4.2	Alaycı Dönüştürüm					
4.3	Öykünme (Pastiş)					
5	Gönderim/Gönderme					
5.1	Dinsel/İnanışsal G.				1	3
5.2	Mit					
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.		6	6	13	31
6	Aşırma (Gizli Alıntı)					
7	Göstergelerarası İliş.					
8	Biçimsel Dönüş.					
8.1	Çeviri					
8.2	Koşuklaştırma					
8.3	Düzyazılaştırma					
8.4	Özet					
8.5	Genişl./ İndirg. Metin					
9	Kısmi Söz Sanatları					
9.1	Telmih (Anıştırma)					
9.2	İst., mecaz, benz., vb.		2			

Tablo 30. TTK 8. Seviye DK 8-13. Dinleme Metinlerindeki Metinlerarasılık Unsurları

		8	9	10	11	12	13
1	Alıntı	1	1	1	1	1	1
1.1	Atf						
1.2	Özdeyiş						

1.3	Tanımlık (Epigraf)				
1.4	Öz Alıntı				
1.5	Edebi Eser Kesitleri				
2	Anonim Alıntı				
2.1.	Basmakalıp – Klişe				
2.2.	Atasözü				
2.3	Deyim	4	5	2	1
2.4	Duvar Yaz., Popl. K.				
2.5	Edebi Tür Kesitleri				
3	Alt Bilgi – Ara Bilgi				
4	Türev İlişkileri				
4.1	Yansılama (Parodi)				
4.2	Alaycı Dönüştürüm				
4.3	Öykünme (Pastiş)				
5	Gönderim/Gönderme				
5.1	Dinsel/İnanişsal G.			1	
5.2	Mit				
5.3	Film-Eser K., Yazar İ.	20	7	11	1
6	Aşırma (Gizli Alıntı)				
7	Göstergelerarası İliş.				
8	Biçimsel Dönüş.				
8.1	Çeviri				
8.2	Koşuklaştırma				
8.3	Düzyazılaştırma				
8.4	Özet				
8.5	Genişl./ İndirg. Metin				
9	Kısmi Söz Sanatları				
9.1	Telmih (Anıştırma)				
9.2	İst., mecaz, benz., vb.				

8. Seviye TTK ders kitabındaki dinleme/izleme karekodlarının sayısı 16'dır. Bu karekodlardan üçü 3D sanal gezintiler üzerine planlanmış etkinliklere hizmet ettiğinden bu çalışmada değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınan dinleme/izleme metni sayısı 13'tür. Bu metinlerden bazıları sözlü ya da yazılı metinler içermezken bazıları kitapta yazılı olarak verilmiştir. Bu tarz metinler dinleme/izleme etkinliği kapsamında kaldığından okuma metinleri olarak alınmamış, yalnızca dinleme etkinliği olarak kabul edilmiştir. 1 ve 2. dinleme metinleri böyle metinlerdir. Kitapta karekod kayması yahut uyumsuzluğuna rastlanmamıştır.

Kitabın 99. sayfasında yer alan iki karaoke etkinliği kitabın ilk ve 2. dinleme/izleme metinlerini oluşturmaktadır. Karaoke, melodi ve ritmin olduğu fakat sözlerin şarkıdan çıkarılarak dinleyicinin eşliğine bırakıldığı şarkı türleridir. Bu türde dinleyici, şarkının müziğini dikkatle dinlerken sözlerini bir kâğıt ya da ekrandan okuyarak bizzat seslendirir.

HAYDİ, HEP BİRLİKTE SÖYLEYELİM

KARAOKE

UZUN İNCE BİR YOLDAYIM
Âşık Veysel

Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapı bir handa
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

İki kapı bir handa
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

Uykuda dahi yürüyom
Kalmaya sebep anyom
Gidenleri hep görüyom
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

Gidenleri hep görüyom
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

Düşmüşem gurbet ellerde
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

ÂŞIK VEYSEL

KARAOKE

DOMATES BİBER PATLIÇAN
Barış Manço

Domates biber patlıcan
domates biber patlıcan

Keşke hislerimi sana
açıkça anlatabilseydim
Sana deli gibi
âşık olduğumu
söylebilseydim
Göz göze geldiğimiz o
anda
Sanki dilim tutuldu bir
anda
Konuşamadım karşında
Oysa bütün cesaretimi
toplayıp
Sana gelmiştim
Senin için çarpan şu kalbi
Gör istemiştim
Tam elini tutmak
üzereyken

Aşkımı itiraf edecekken
Sokaktan gelen o sesle
Yıkıldı dünyam
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Bir anda bütün dünyam
karardı
Bu sesle sokaklar
yankılandı
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan

Şimdi benden çok
uzaklardasın
Biliyorum
Belki bir gün dönersin
diye
Dualar ediyorum

Seni bir daha görsem
yeter
İnan ki bu bir ömre bedel
Yeter ki bitmesin
Bu rüyam
Nereye gitsem ne yana
baksam
Hep seni görüyorum
Biliyorum artık çok geç
ama
Yine de bekliyorum
Her şey boş geliyor bana
Sanılacağım sınıksız sana
Yeter ki yıkılmasın
Bir daha dünyam
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Bir anda bütün dünyam
karardı

Bu sesle sokaklar
yankılandı
Domates biber patlıcan

Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Bir anda bütün dünyam
karardı
Bu sesle sokaklar
yankılandı
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Bir anda bütün dünyam
karardı
Bu sesle sokaklar
yankılandı
Domates biber patlıcan

BARIŞ MANÇO

— 99 —

Resim 5. 44

İlk dinleme/izleme metni Âşık Veysel'in "Uzun İnce Bir Yoldayım" türküsünün karaoke formundaki videosudur. Videoda yalnızca müzik duyulsa da ekranda akan sözleri incelendiğinde 2 yerde tezat (*gündüz X gece, gelmek X gitmek*) ve bir yerde deyim (*gurbet el(i)*) örneği görülmektedir.

2. metin de benzer durum söz konusudur. Barış Manço'nun "Domates Biber Patlıcan" şarkısının karaoke formu verilmiş, yalnız ötekinden farklı olarak bu videoda şarkı adının geçtiği

kısımlar seslendirilmiştir. Videoda akan sözlerde 7 farklı anonim alıntı bulunmaktadır: *deli gibi, göz göze gelmek, dili tutulmak, cesaretini toplamak, dünyası yıkılmak, dünyası kararmak, ömre bedel* (deyim).

3. dinleme metni TRT Haber’de Haber20’den alınan bir haber kesitidir. Videoda İzmir’de bir semtte düzenlenen korkuluk festivali ele alınmaktadır. Bu doğrultuda yerel halk ve turistlerle yapılan röportajlardan kesitler ile yer ve etkinlik adlarına gönderimlere yer verilmiştir. 6 farklı kişiyle yapılan röportajlardan ibareler seçilmiş; *İzmir, Urla, Barbaros Mahallesi, Almanya, Mor Dağı* (yer adı) ve *Bostan Korkuluğu Festivali* (etkinlik adı) ifadelerinin kullanılmasıyla gönderimlerde bulunulmuştur.

TÜRKİYE’NİN EN EĞLENCELİ FESTİVALİ
Lütfen sağ köşedeki QR kodu (<https://bit.ly/2QBR9nv>)
QR kod okuyucu bir programla okutarak metni dinleyin.
Aşağıdaki soruları dinlediğiniz metne göre cevaplayın.

1. BÖLÜM

1. İzmir’in Urla ilçesine bağlı Barbaros Mahallesi’nde Festivali düzenlendi.

A) Tarla Bekçiliği
B) Yöresel Ürünler
C) Bostan Korkuluğu
D) Korkunç Kostümler

2. En büyük ilgiyi ise “doru” adı verilen yöresel çekiyor.

A) giysiler
B) başlıklar
C) ayakkabılar
D) el işlemleri

2. BÖLÜM

Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Metne göre verilen bilgiyi “doğru” veya “yanlış” (✓) olarak işaretleyiniz.

Doğru/Yanlış

() ()	1. Festival, çeşitli kurumların yardımlarıyla yıllardır yapılmaktadır.
() ()	2. Festivalin amacı köylülerin tarıma sahip çıkmalarını sağlamaktır.
() ()	3. Köylüler son yıllarda eskisi kadar üretim yapmamaktadır.
() ()	4. Oyuk Festivali’nin hedefi insanları korkutmak ve eğlendirmektir.
() ()	5. Festivalde yöresel ürünler de satışa sunulmaktadır.

Resim 5. 45

ETKİNLİK
Sevgili arkadaşlar,
Tac Mahal’i gezmeye ne dersiniz? Yandaki kodu okutarak yolculuğumuza başlayalım.

ETKİNLİK
Aşağıdaki soruları yaptığınız sanal geziden yola çıkarak yanıtlayın.

1. Tac Mahal’i gözlemleyin. Çevrenizde neler görüyorsunuz?

.....

2. Tac Mahal’in kaç minaresi bulunmaktadır?

.....

3. Tac Mahal’in mimari yapısıyla ilgili gözlemlerinizi nelerdir?

.....

Resim 5. 46

Sonraki ve onun da sonrasındaki dinleme/izleme etkinlikleri 3D sanal gezintiler üzerinedir. Verilen karekod ile sanal müzelere giden öğrencilerden orada görüp gözlemledikleri ile mimari yapı üzerine düşünceleri alınmaktadır. İzleme üzerine olduğundan metin yoktur ve incelemeye alınmamıştır.

4. metin, izleme etkinliğine hizmet eden sözsüz bir videodur. Beşikçizade Tekkesinin Sinan Bilgen tarafından 2012’de yapılan restorasyonunu konu almakta ve çeşitli fotoğraflarla restorasyon öncesi ve sonrası binanın durumu karşılaştırılmaktadır. Videoda metinlerarasılık unsuruna rastlanmamaktadır.

5. dinleme metni Ahmet Asım Önce tarafından hazırlanan ve İbni Sina’yı konu alan bir animasyondur. Bu dinleme/izleme metninde tarihsel kahramana (*İbni Sina*), topluluğa (*Batılılar*), eser adına (*Tip Kanunu*) ve yer adlarına (*Avrupa, Samanî, Buhara*) rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra metinde *hayatını kaybetmek* deyiminin geçtiği de görülmektedir.

ETKİNLİK El-Cezeri'nin yaşam öyküsünü ve icatlarını anlatan animasyonu izlemek için karekodu okutun.

ETKİNLİK Aşağıdaki soruları yanıtlayın.

1. El-Cezeri'nin icatlarını inceledikten sonra onun hakkında neler söyleyebilirsiniz?
2. Eğer onunla konuşma fırsatınız olsaydı, ona ne tür sorular sorardınız?

— 169 —

Resim 5. 47

6. metin El-Cezeri’yi anlatan 14 dakikalık bir animasyondur. Animasyon, Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı tarafından hazırlanmış, çeşitli deyim ve gönderim unsurları ile oluşturulmuştur. Tarihi şahsiyete (*El-Cezeri, Sokman bin Artuk, Leonardo da Vinci*), yer adına (*Cizre, Anadolu, Diyarbakır, Şam, Artuklu Sarayı, Avrupa*), topluluk adına (*Oğuz Beyleri, Artukoğulları*), dinsel (*İslam*) ve eser adına (*Mekanik Alet Yapımında Yararlı Bilgiler ve Uygulamaları Hakkında, Filli Su Saati*) olmak üzere

toplam 14 tane gönderim; “*hayran bırakmak, şahit olmak, paha biçilemez, emek harcamak, yer almak, akıl yürütmek*” ve “*heba olmak*” olmak üzere toplam 7 deyim unsuru bulunmaktadır.

7. dinleme/izleme metni de Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı tarafından hazırlanmış, bir önceki metinle benzer şekilde gönderim ve anonim alıntı örneklerinin çokça görüldüğü bir animasyondur. Animasyon metninde *Semerkant, İstanbul, Meraga, İran, Herat, Taşkent, Kirman, Tebriz, Avrupa, Orta Asya, Anadolu, Balkanlar, Batı, Ayasofya Medresesi, Fatih Cami, Eyüp Sultan Türbesi, Semeniye Medresesi, İstanbul Üniversitesi* (yer adı); *Ali Kuşçu, Fatih Sultan Mehmet, Uluğ Bey, Nasureddin-i Tusî, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan, Kopernik* (tarihi kahramanlar); *Zicn, Risaletü-l Eşgal-ül Kamer, Risale-i fil Heye* (eser adı); *İslam, İslami, Hac* (dinsel); *Timurlular, Türk, Farsça, Otlukbeli Savaşı* (diğer) olmak üzere 34 farklı gönderim unsuru; “*son bulmak, uygun görmek, fırsatını bulmak, ikna etmek, değer vermek, tayin etmek, yolu açmak, vefat etmek*” olmak üzere 8 ayrı deyim tespit edilmiştir.

8. dinleme metni, TRT Okul’un Kilometre Taşları serisinin Ordinaryüs Profesör Doktor Cahit Arf’ı konulu bölümüdür. Bölümde çeşitli gönderim unsurları ile deyim örnekleri görülmektedir. Yer adına (*Ege, Selanik, Kız Kulesi, Üsküdar, İzmir Sultaniyesi, Türkiye Cumhuriyeti, Paris, École Normale Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Almanya, İstanbul, Göttingen, ODTÜ*), tarihi kahramanlara (*Cahit Arf, Giacomo Saban, Feza Gürsey, Erdal İnönü, Halide Arf*) ve olaylara (*2. Dünya Savaşı, 12 Mart 1971 Muhtırası*) yapılan bu gönderimlerin sayısı toplamda 20 iken kullanılan deyimlerin sayısı 4’tür.

9. metin TRT’nin ilk yayın akışıdır. Çeşitli gönderim unsurlarının yer aldığı bu video metinde kurum adına (*TRT*), tarihi kahramanlar (*Mahmut Tali Öngören, Afet İnan, Zafer Celasun, Nuran Devres*) ve eser adlarına (*Devrin Tarihi, Eski Antalya’nın Suları*) gönderimler olmak üzere 7 farklı gönderim bulunmaktadır.

Sayfa 186’da yer alan dinleme/izleme etkinliği yine bir sanal gezi üzerine kurulduğundan metin içermemekte, değerlendirmeye alınmamaktadır.

ETKİNLİK

TRT YAYINCILIK TARİHİ MÜZESİ
Karekodu okutarak TRT Yayıncılık Tarihi Müzesini 360 derece sanal turla gezin.

ETKİNLİK

Bu sanal turda en çok nelerin ilginizi çektiğini nedenleriyle açıklayın.

İlgimi Çeken Noktalar:.....

10. dinleme metni TRT Arşiv'den Zeki Müren'i konu alan belgeseldir. Çeşitli gönderimler ile deyimler içeren video metinde yer yer sanatçının şarkılarına da yer verilmiştir. *Bursa, İstanbul, Boğaziçi Lisesi* (yer adı); *İstanbul Radyosu Güzel Sanatlar Akademisi* (kurum adı); *Başkentliler* (topluluk adı); *Zeki Müren* (tarihi kahraman); *Bir Muhabbet Kuşu, İndim Havuz Başına, Açık Bırak Pencereni, Unuttun Beni Zalim, Cana Rakibi Handan Edersin* (eser adı) ile yapılan bu gönderimlerden Bir Muhabbet Kuşu hariç bahsi geçen diğer eserler videoda kupleler halinde geçmektedir. Toplamda 11 gönderim tespit edilmiştir. Video metinde geçen deyimler ise *bedel ödemek, dar gelmek, önem vermek, hoşuna gitmek, gurur duymaktır*. Bunun yanında seslendirilen şarkılardan birinde geçen "Felek su kattı aşıma..." sözleri, "Pişmiş aşu su katılmaz." atasözünü çağırırsa da doğrudan bir gönderim olmadığından değerlendirmeye alınmamıştır. Video metinde toplam 5 adet anonim alıntı bulunmaktadır.

11. metin aynı sayfada yer alan, Zeki Müren'in Gizli Aşk Bu isimli şarkısıdır. TRT Arşiv'den alınan video metinde metinlerarasılık unsuru tespit edilememiştir.

ETKİNLİK   Karekodu okutarak TRT arşivinden Zeki Müren ile ilgili videoyu izleyin.

a) Sizce bu videoda Zeki Müren'in hangi özellikleri vurgulanmaktadır? Açıklayın.

.....

.....

.....

b) Bu videoda neler ilginizi çekti? Düşüncelerinizi nedenleriyle açıklayın.

.....

.....

.....

c) İzlediğiniz videoda Zeki Müren'in beden dili hakkında neler söyleyebilirsiniz? Açıklayın.

.....

.....

.....

ETKİNLİK   Karekodu okutarak Zeki Müren'in seslendirdiği şarkıyı dinleyin. Sizce bu şarkının pop şarkılardan farkı nedir? Şarkı hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşın.

12. dinleme metni Âşık Veysel'den Çiçeklerin Dili türküsüdür. Türkünün, Özmüzik tarafından yayınlanmış versiyonunda video değil, albüm kapak fotoğrafı yer almaktadır. *Tanrı* kelimesinin kullanımı ile dinsel bir gönderim yapılırken, *ayrı düşmek* ve *gurbet eli* kalıpları anonim alıntıdan deyim örnekleri oluşturmaktadır.

13. dinleme metni son dinleme metnidir. Kitapta bu metinden sonra metinsiz de dinleme etkinliği bulunmamaktadır. Metin, Özyay Gönülüm'den Denizli'nin Horozları (Asmam Çardaktan) türküsüdür. Metinde bir hayvan türüne (*Denizli horozu*) gönderim ile bir anonim alıntı (*göbek atmak*) bulunmaktadır. Başka bir metinlerarasılık unsuruna rastlanmamıştır.

Genel olarak baktığımızda TTK 8. Seviye ders kitapları dinleme metinlerinde çeşitli gönderim türlerinin sıkça yer aldığı; deyimlerin pek çok metinde sıkça kullanıldığı, atasözlerinin ise neredeyse hiç kullanılmadığı görülmektedir. Üstelik seçilen dinleme metinleri ağırlıklı olarak dinleme/izleme metinleridir; bazıları hiç söz içermediğinden metinlerarasılık unsuru barındırmamaktadır. Kitapta yer verilen dinleme etkinliklerine ait metinlerin kaynaklarının genelde TRT'nin çeşitli kanatları (TRT Arşiv, TRT Okul, TRT Haber) yahut Youtube videoları olduğu anlaşılmaktadır.

5.3. TTK Ders Kitaplarındaki Görsellere Ait Göstergelerarasılık Bulguları

5.3.1. TTK 5. Seviye Ders Kitabındaki Görsellere Ait Bulgular

5.3.1.1 TTK 5. Seviye DK Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Bulguları

Tablo 31. TTK 5. Seviye DK 1-8. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7	8
7 Göstergelerarası İleş.	3/3	3/3	1/1	2/2	3/3	4/4	2/2	6/6

Tablo 32. TTK 5. Seviye DK 9-16. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

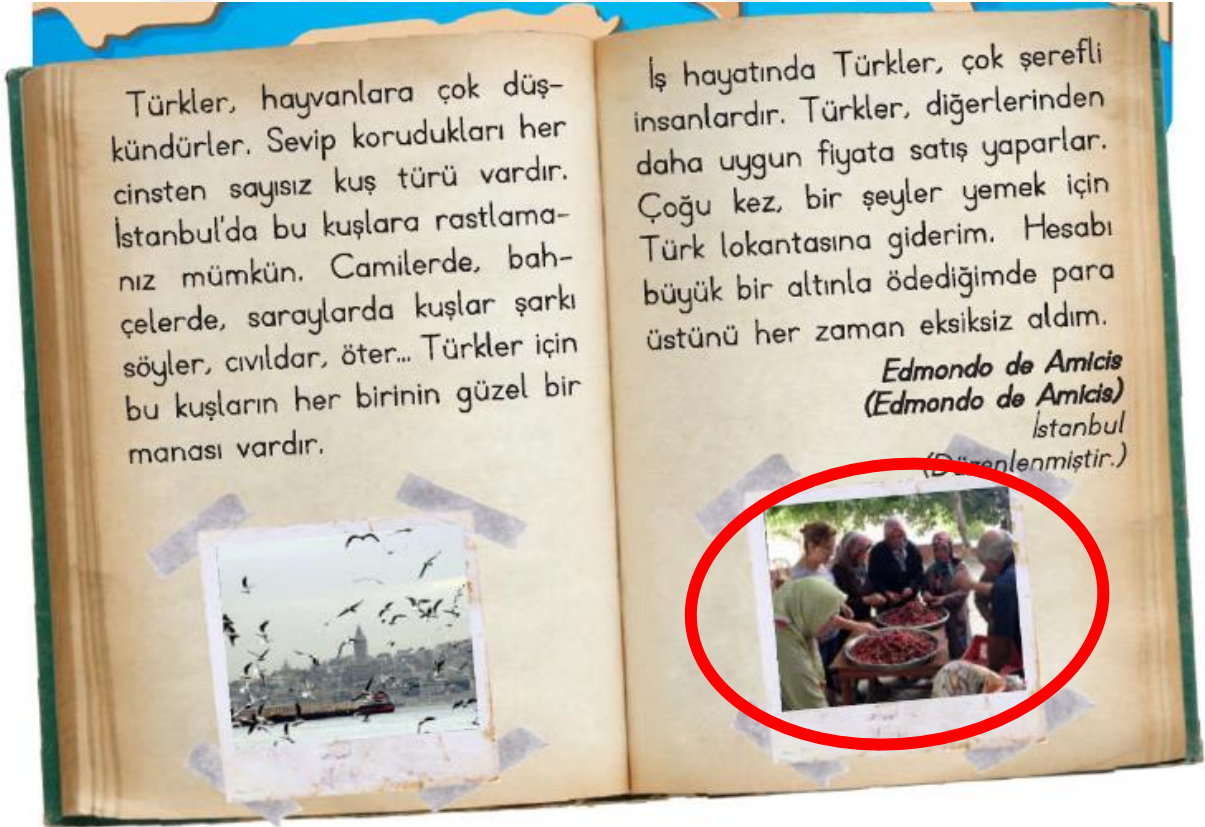
	9	10	11	12	13	14	15	16
7 Göstergelerarası İleş.	7/7	5/5	5/5	1/1	2/2	3/3	2/2	1/2

Tablo 33. TTK 5. Seviye DK 17-25. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	17	18	19	20	21	22	23	24	25
7 Göstergelerarası İleş.	1/1	3/3	4/4	4/4	2/2	4/4	3/3	3/3	1/3

TTK 5. Seviye ders kitaplarında yer alan okuma metinlerine ait görseller incelendiğinde genel olarak metinlerin ve görsellerin birbirleriyle ilişkili olduğu, dolayısıyla aralarında bir göstergelerarasılık bulunduğu görülmektedir. 25 metinden 23'ünde metinde bahsedilen konuya ve içeriğe uygun olarak şahıs, yer, çizim, motif yahut fotoğraf yer alırken ikisinde kullanılan görsellerin tamamının metnin içeriğiyle doğrudan ilişkili olmadığı görülmüştür.

16. metin İtalyan yazar Edmondo de Amicis'in eserinden bir kesittir ve Türkler hakkındaki izlenimlerini paylaşmaktadır. İlk etapta Türklerin hayvanlara özellikle de kuşlara olan düşkünlüğünü ele alırken ikinci kısımda Türklerin iş hayatlarını konu alır. Çalışma hayatlarındaki dürüstlüğü anlattığı bu kısımda kullanılan görsel, bir grup insanın iki tepsi etrafında toplanıp tepsidekiyle ilgilendiğini göstermektedir. Metinde anlatılanlar ile kullanılan bu fotoğrafın doğrudan bir ilişkisi görülemediğinden göstergelerarasılığa uygun olduğu söylenemez.

Resim 5. 50

25. metinde ise Türklerin atlara olan ilgi ve sevgisi konu alınmıştır. Bu metinde Türklerin eski zamanlarda atları sevip saydıkları hatta kutsal addettikleri, bu yüzden onlara eziyet etmek bir yana kamçı dahi vurmadıkları anlatılır. Yolculuğa çıkmadan önce atların kuyruklarının bağlandığı, bu sayede daha hızlı koşmaları sağlandığı belirtilmiştir. Fakat kullanılan 3 görselde de at bulunsa da birinde yolculuk teması hissedilmekte, 2 tanesinde at

üzerinde okçular yer almaktadır. Bu durum odağı atlara değil üzerindeki okçulara çekmektedir. Üstelik bu görsellerin hiçbirinde atların kuyrukları bağlı değildir. Bu yüzden atlı okçuların yer aldığı fotoğrafları metinle doğrudan ilişkilendirmek ve göstergelerarasılığa dahil etmek zordur.

ATLAR VE TÜRKLER

Eski zamanlarda Türkler, yaz aylarında yaylalara göç ederlerdi. Türkler, bu göçlerinde at üstünde yolculuk yapıyorlardı.

At, çok sevilen bir hayvandı. Atın yanında kartal, kurt, keçi, şahin ve geyik de hem sevilir hem kutsal kabul ediliyordu. Bu yüzden Türkler hayvanlara zarar vermez, zarar verilmesine de karşı çıkarlardı.

Türkler, uzun bir yolculuğa çıkacakları zaman atın kuyruğunu düğüm şeklinde bağlarlardı. Bunun sebebi çok ilginçti.

Hepimiz atların hızlı koşması için kamçı kullanıldığını duymuşuzdur. Türkler, hayvana bir nesne ile vurmanın ona eziyet olacağını düşünürlerdi. Bu sebeple kendi kuyruğundan bir top yaparak atların hızlı hareket etmelerini sağlardı. Böylece hayvan, hızla ilerlerdi.

Sözlerimizi atalarımızın çok sevdiği bir sözü ile bitirelim: Ata binersen Allahı, attan inersen atı unutma!

Başak UYSAL

Resim 5. 51

5.3.1.2 TTK 5. Seviye DK Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Bulguları

Tablo 34. TTK 5. Seviye DK 1-8. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7	8
7 Göstergelerarası İliş.	1/1	5/5	0	1/2	1/1	1/1	1/1	1/1

Tablo 35. TTK 5. Seviye DK 9-17. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	9	10	11	12	13	14	15	16	17
7 Göstergelerarası İliş.	?	0	1/1	0	1/1	1/1	0	0	0

TTK 5. Seviye ders kitabı dinleme metinlerine ait görseller incelendiğinde, kitapta genel olarak metinlerle ilişkili görseller kullanıldığından başarılı göstergelerarasılık ilişkilerinin kurulduğu söylenebilmektedir. 17 dinleme metninden yalnızca 10 tanesi görsel barındırırken 1 tanesi karekod hatası yüzünden metne ulaşılamadığından içerik ile görseller arasındaki göstergelerarasılık düzeyi tespit edilememiştir. Kalan 6 metinde görsel bulunmadığından göstergelerarasılığa rastlanmamış, tabloda bu metinler “0” ile gösterilmiştir. 3, 10, 12, 15, 16 ve 17. metinler böyle metinlerdir.

Metni dikkatlice dinle. Bilgi kartında boş kalan yerleri böylece doldurabilirsiniz.

KANADA
AMERİKA
MEXİKA
İSPANYA
İRAN
ÇİN
JAPONYA

Adı: **Mevlâna Celaleddin Rumi**
Anne Adı: _____
Baba Adı: **Bahaeddin**
Doğduğu Yer: _____
En Önemli Eseri: _____
En Yakın Arkadaşı: _____
Sloganı: _____
Doğum Tarihi: _____
Ölüm Tarihi: _____

Resim 5. 52

Kitapta sayfa 37'deki dinleme metni Mevlana'yı konu almaktadır. Metin bir video metnidir. Bununla birlikte kitapta kullanılan görsellerden yalnızca biri göstergelerarasılık ilişkisi kurmakta, diğeri metinle pek ilişkilendirilmemektedir. Görsellerden göstergelerarasılık ilişkisi kurulmuş Mevlana'nın zevahiryken diğeri, üzerinde birkaç ülkenin adının yazdığı dünya haritasıdır. Metin dinlendiğinde bu görsel ile metin arasında doğrudan bir ilişki kurulamamıştır.

Kitabın 9. dinleme metni sayfa 70’te yer almaktadır. Fakat metne götüren karekod hatalı olduğu için metne ulaşmak mümkün olmamış, dolayısıyla göstergelerarasılık incelemesi ve tespiti yapılamamıştır. Tabloda belirtilen “?” bu bilinmezliği temsil etmektedir.

BAYRAMLAR VE KUTLAMALAR

Ve 15 Temmuz

15 Temmuz, Demokrasi ve Millî Birlik Günü'dür. Milletimiz, 15 Temmuz 2016 tarihinde vatanın korunması ve bağımsızlığı için hep birlikte hareket etmiştir. Böylece terör örgütünün darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Mayıs 1938

Pz	Salı	Çarş	Perş	Cum	Cum	Pz
17						1
18	2	3	4	5	6	7
19	8	9	10	11	12	13
20	14	15	16	17	18	19
21	20	21	22	23	24	25
22	26	27	28	29	30	31

19 Mayıs 1919, Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkışı ve Millî Mücadele'yi başlattığı tarihi. Atatürk için Gençlik ve Spor Bayramı, çok önemliydi. 19 Mayıs 1938 tarihinde, halkın karşısına en son bu bayramla çıktığını biliyor musunuz?

KAREKOD
12

Resim 5. 53

5.3.2. TTK 6. Seviye Ders Kitabındaki Görsellere Ait Bulgular

5.3.2.1 TTK 6. Seviye DK Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Bulguları

Tablo 36. TTK 6. Seviye DK 1-11. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
7 Göstergelerarası İliş.	5/5	6/6	4/4	4/4	0/1	1/1	3/3	2/2	3/3	4/4	1/1

Tablo 37. TTK 6. Seviye DK 12-22. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
7 Göstergelerarası İliş.	4/4	7/7	1/1	2/2	5/5	5/5	1/1	2/2	6/6	3/3	2/2

Tablo 38. TTK 6. Seviye DK 23-33. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
7 Göstergelerarası İliş.	2/2	27/27	3/3	17/17	16/16	4/4	5/5	3/3	1/1	3/3=	=3/3

Tablo 39. TTK 6. Seviye DK 34-44. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
7 Göstergelerarası İliş.	3/3	5/6	6/6	2/2	1/1	3/3	0	6/6	3/3	0	5/6

Tablo 40. TTK 6. Seviye DK 45-55. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55
7 Göstergelerarası İliş.	1/1	2/2	4/4	0	3/3	1/1	2/2	3/3	0/1	4/4	7/7

TTK 6. Seviye ders kitaplarında toplamda 55 adet okuma metni bulunmaktadır. Bu metinlerden 3 tanesinde (40, 43 ve 48. metinler) hiç görsel bulunmadığından tabloda "0" olarak gösterilmiş; 4 tanesindeki görsellerin bazılarının metinle doğrudan ilişkisine rastlanmamıştır.

Kitaptaki 5. okuma metni önyargıları konu almaktadır ve yalnızca bir görsel ile desteklenmiştir. Fakat bu görselin metinle doğrudan bir ilgisi olduğu düşünülmektedir. Muhtemelen, metinde anlatılmak istenen "Bazı şeyler görüldüğü gibi değildir" mesajına yönelik seçilen bu görselde şaşkın bir kız ve gerisinde büyükçe gölgesi görülmektedir. Gölgenin kızıdan büyük olması, metinde verilmek istenen mesaja hizmet etmeyi amaçlasa da seviye göz önüne alındığında tarafımızca başarısızlığa ulaşmıştır. Bu doğrultuda metin ile görsel arasında bir göstergelerarasılık ilişkisi olduğunu söylemek zordur.

ÖN YARGILAR

Farklılıklar toplum hayatına zenginlik katar. Farklılıklara saygı göstermek bir toplumda sağlıklı iletişim kurmak için gereklidir. Bazı davranışlar ise toplumda problemler oluşturabilir. Bu davranışlardan biri ön yargılı olmaktır.

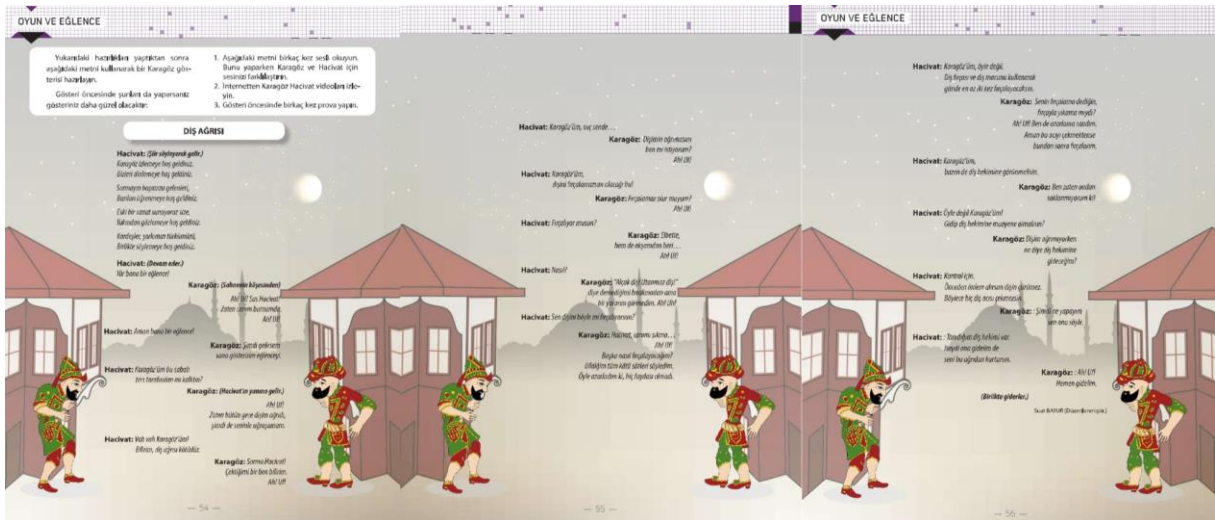
Bazı şeyler görüldüğü gibi değildir!

İnsanları, çevremizdeki varlıkları sadece görünüşlerine göre değerlendirmek doğru olmaz. Eğer öyle yaparsak ön yargılı davranmış oluruz. Zor durumda kalabiliriz.

Resim 5.54

11. okuma metni “Diş Ağrısı” adlı metindir. Metnin arka planında Hacivat ve Karagöz olduğundan bu arka plan metin boyunca varlığını korumaktadır ve metin 3 sayfadan oluşmaktadır. Bu noktada metin 3 sayfa sürse de kullanılan arka plan görseli aynı olduğu için metin ve arka plan bir bütün olarak addedilmiş, arka plan görseli 3 farklı görsel olarak değil tek bir görsel olarak alınmıştır. Metnin içeriği göz önüne alındığında metin ile görsel ilişkili, göstergelerarasılık başarılıdır.

Resim 5.55

32 ve 33. metinler aynı sayfada yer alıp farklı başlıklarla adlandırılmış iki metindir. Bu metinlerin konuları aynı olduğundan kullanılan görseller ortak kabul edilmiş ve tabloda 3/3==3/3 şeklinde gösterilmiştir. Temelde sayfada metinler için kullanılan toplam görsel sayısı 3'tür.

Kitaptaki 35. metin Türklerin dünyaya kültürel katkılarını konu almaktadır. Bu metin için tercih edilen 6 görselden biri yoğurt, biri Altın Elbiseli Adam, ikisi üzengi, biri ise metnin devamında bahsedildiği üzere Türklerin Avrupa'ya göçenlerince yaşadıkları coğrafya ve aldıkları adları gösteren haritadır. Kullanılan diğer görselde ise Dörttnala Koşan Yağız Süvari Atı duvar resmi yer almaktadır. Bu resim, metinle ilişkilendirilememiş; göstergelerarasılık bağı kurulamamıştır.

TÜRKLERİN DÜNYA KÜLTÜR MİRASINA KATTIKLARI

- Altın Elbiseli Adam
- Günümüz askerlik sisteminde de kullanılan 10'luk sistemin tüm ordu sistemlerine dâhil edilmesi
- Gıda maddesi olarak yoğurdun dünya kültürüne armağan edilmesi
- Üzeninin icat edilmesi.

Resim 5. 58

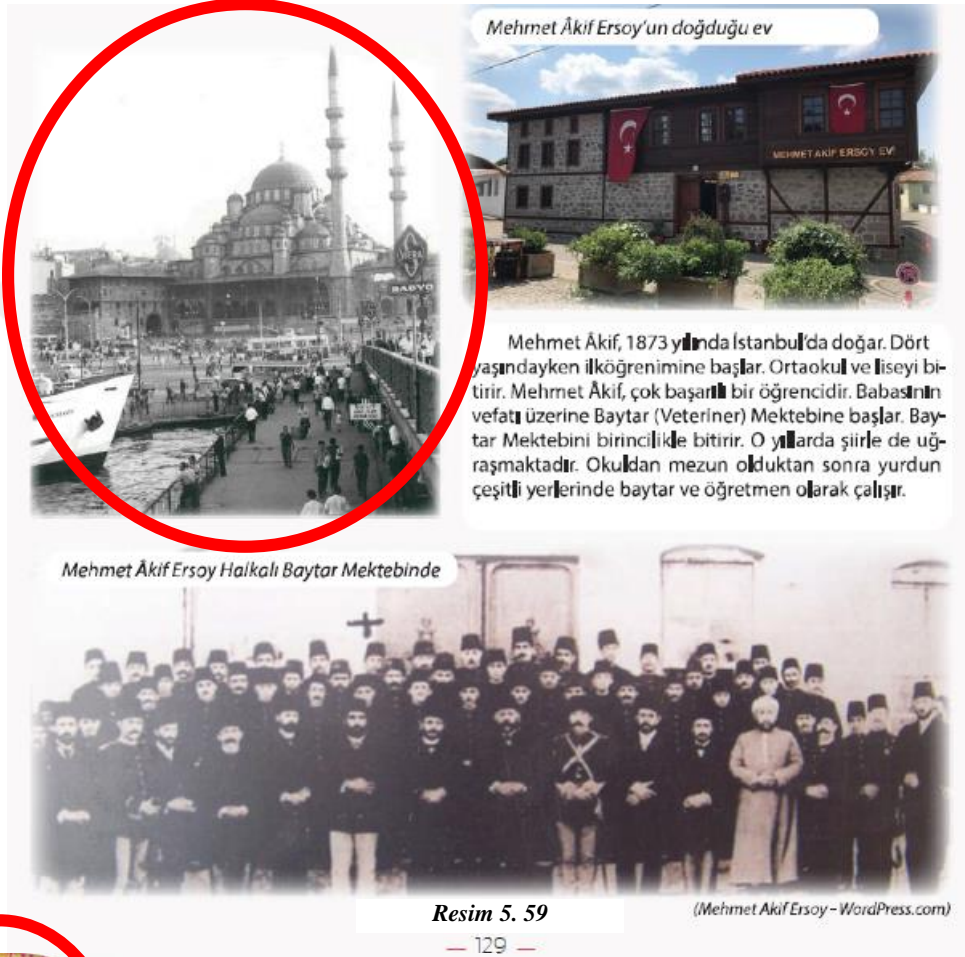
Ayrıca Orta Asya bölgesinden Avrupa'ya göç eden bazı Türkler, İlk Çağ'ın kapanıp Orta Çağ'ın açılmasını sağlayan Kavimler Göçü hareketini oluşturmuştur. Bugünkü Avrupa

medeniyetinin temelini oluşturan **Vizigotlar, Ostrogotlar, Franklar** gibi kavimlerden sonra Avrupa'da pek çok devlet kurulmuştur.

Resim 5. 57

44. okuma metninde ise Mehmet Akif Ersoy konu alınmıştır. Bu metinde kullanılan görsel sayısı 6 olmasına rağmen bunlardan 5 tanesi metinle göstergelerarsı bir ilişki kurmakta başarılı olmuştur. Görsellerden bir tanesi İstanbul'un eski görünümlerinden birini sunmakta fakat metinle doğrudan bir ilişki barındırmamaktadır. Kalan 5 görselde ise Ersoy'un doğduğu ev, Halkalı'daki Baytar Mektebinden bir fotoğraf, Kurtuluş Savaşı yıllarına ait bir başka fotoğraf ve iki de İstiklal Marşı'nın Arapça nüshaları yer almaktadır.

TÜRKLERİN ÇİÇEKLERİ

16. yüzyılda İstanbul'a gelen Fransız seyyah ve diplomat Philippe du Fresne-Canaye (Filip dü Fire Kana), Türklerdeki çiçek ve ağaç sevgisini şöyle anlatır:

"Türkler çiçekleri çok sever. Ellerinde veya sarıklarında daima çiçek vardır. Padişahın sarayında ağaçların altında her çeşit ve kokuda çiçek bulunur. Ağaç olarak selvi ağırlıktadır."

Resim 5. 60

53. metin Türklerin Çiçekleri adlı metindir ve sahip olduğu tek görsel ile doğrudan bir ilişki uzaktır. Bu metinde Canaye adlı bir diplomattan 16. yy Türklerinin çiçek ve ağaç sevgisine dair söylemleri alıntılanmıştır. Buna rağmen seçilen görsel kırmızı bir elbise görselidir ve metinle alakası kurulamamıştır. Bu noktada metin ile görsel arasında göstergelerarasılık ilişkisi bulunamadığı sonucuna varılmıştır.

5.3.2.2 TTK 6. Seviye DK Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Bulguları

Tablo 41. TTK 6. Seviye DK 1-11. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Metinlerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
7 Göstergelerarası İliş.	4/5	0	0	?	0	0	2/2	1/1	1/1	4/4	5/5

TTK 6. Seviye ders kitabında 11 adet dinleme metni yer almaktadır ve bu metinlerden 4 tanesi görsel barındırmamaktadır. Bununla birlikte etkinliklerinde görsel içerenler mevcuttur fakat onlar etkinlik kapsamında görüldüğünden değerlendirmeye alınmamıştır.

ETKİNLİK

Aşağıdaki karekodu okutarak "Memleketim" şarkısını dinleyin. Şarkının sözlerinden bir bölümü aşağıda verilmiştir. Dinleme sırasında sözleri takip edin. Sözleri verilmeyen bölümleri de dinleme sırasında kaydı durdurarak tamamlayın.

MEMLEKETİM

Havasına suyunu, taşına toprağına

Her köşesi cennetim, ezilir yanar içim

Lay Lay...

Anadolu bir yanda, yiğit yaşar koynunda
Aşklar destan yazar dağlarda
Kuzusuna kurduna, Yunus'una Emrah'a

Lay Lay...

Mecnun'a Leyla'sına, erişilmez sırrına

Yeniden doğdum dersin, derya olur gidersen
Bir başkadır benim memleketim.

Söz: Fikret ŞENEŞ

Resim 5. 62

metindir. Çünkü verilen karekod bizi hedef metne ulaştırmadığından metin ile görsel arasında bir ilişki kurmak zordur. Fakat yönergede yer alan "... Van kedilerini izleyin." ibaresi bize görsel ile metnin ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

ETKİNLİK

Aşağıdaki karekodu okutarak canlı yayında Van kedilerini izleyin. Size ilginç gelen bilgileri aşağıdaki boşluğa yazın.

Van kedilerini izleyin.

Size ilginç gelen bilgileri aşağıdaki boşluğa yazın.

Resim 5. 61

5.3.3. TTK 7. Seviye Ders Kitabındaki Görsellere Ait Bulgular

5.3.3.1 TTK 7. Seviye DK Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Bulguları

Tablo 42. TTK 7. Seviye DK 1-11. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
7 Göstergelerarası İliş.	4/4	1/1	1/1	1/1	2/2	1/1	0	2/2	1/1	1/1	3/3

Tablo 43. TTK 7. Seviye DK 12-22. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
7 Göstergelerarası İliş.	4/4	2/2	3/3	1/2	0	5/5	2/2	0/1	1/1	1/1	/1

Tablo 44. TTK 7. Seviye DK 23-33. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
7 Göstergelerarası İliş.	1/1	1/1	7/7	2/2	1/1	1/1	1/1	0	24/24	1/1	0

Tablo 45. TTK 7. Seviye DK 34-44. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
7 Göstergelerarası İliş.	1/1	1/1	1/1	2/2	2/2	4/4	0/1	2/2	4/4	5/5	3/4

Tablo 46. TTK 7. Seviye DK 45-55. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55
7 Göstergelerarası İliş.	4/4	5/5	2/2	1/1	1/1	2/1	2/2	5/5	1/1	1/1	2/2

Tablo 47. TTK 7. Seviye DK 56-63. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	56	57	58	59	60	61	62	63
7 Göstergelerarası İliş.	2/2	1/1	1/1	1/1	10/11	2/2	2/2	1/1

TTK 7. Seviye ders kitabı okuma metinlerindeki görsellerin göstergelerarasılık durumu incelendiğinde 63 adet metinden 4 tanesinde (7, 16, 30, 33. metinler) hiç görsel kullanılmadığı, dolayısıyla göstergelerarasılığın bulunmadığı; 4 tanesinde (15, 19, 40 ve 44. metinler) ise göstergelerarasılığın başarısız kaldığı görülmüştür. Kalan 55 metindeki görsellerin tamamı ilgili metinlerle doğrudan ilişkili, göstergelerarası ilişkiler kurmakta başarılı görsellerdir.

Dünyadaki farklı ülkeleri, farklı kültürleri tanımalıyız. Ancak her şeyden önce kendi kültürümüzü iyi bilmeliyiz.

ZEBRA İLE AT

Zebra, gün boyu dağ bayır koşar.
Otlak peşinde, nice yol aşar.
Gün gelir, güzel bir bağ evinde
Rahvan ot, koşar çitler içinde.
Sabah, öğlen, akşam hep yem yesin
Zebra doyabilmeyi dilesin.
Zebra der: At kardeş teklifim var!
Akşam sabah, bunca yol bana dar.
At döner, boyanır, olur zebra,
Durur at gibi zebra, ahırda.
Zebra gün doğunca çite varır.
Gözleri özgürlükle ararır.
At orman, dağ tepe koşadursun
Bizim zebra feryada koyulsun.
Böyledir işte insan rüyası,
Yaşadığın yerde can havası.
Zebradan at, attan zebra olmaz.
Kendin olmayınca huzur kalmaz.

Bayram BAŞ

ETKİNLİK Yan tarafta karşık olarak verilmiş olan görselleri metindeki akışa göre sıralayın.

— 35 —

Resim 5. 63

ÇOCUKLUK

Affan Dede'ye para saydım. Bu bahar havası, bu bahçe;
Sattı bana çocukluğumu. Havuzda su şınl şınlıdır.
Artık ne yaşım var, ne adım; Uçurtmam bulutlardan yüce,
Bilmiyorum kim olduğumu. Zıpızplarım pırl pırlıdır.
Hiçbir şey sorulmasın benden; Ne güzel dönüyor çemberim,
Haberim yok olan bitenden. Hiç bitmese haroz şekerim!

Cahit Sıtkı TARANCI, Otuz Beş Yaş.

ETKİNLİK Aşağıdaki boşluğa bu şiirin sizde uyandırdığı duyguları yazıktan bir resim çizin.

ETKİNLİK Aşağıdaki soruları şiire göre cevaplayın.

- Şair neden çocukluğunu satın almak istemektedir? Arkadaşlarınızla tartışın.
- Şiirde geçen oyun ve oyuncaklar nelerdir? Aşağıya yazın.
- Şiirde bahsedilen Affan Dede sizce kim olabilir? Araştırın.

60

Resim 5. 64

7 ve 16. metinlerde görsel bulunmasa da devamında, aynı sayfada yer alan okuma metni etkinliklerinde kullanılan görseller bulunmaktadır. Bu görseller iki metin için de uygun, doğrudan ilişkili görsellerdir.

7. metin için hazırlanan etkinlik, görsellerin metne göre sıralanmasını konu aldığından görseller karışıktır. Öğrencilerden bu görselleri uygun sıraya göre numaralandırmaları beklenmektedir.

16. metinde ise aynı sayfada yer alan etkinliklerin altına genel olarak eklenen bir görsel yer almaktadır. Bu görsel çocukluğu simgelemekte, dolayısıyla metinle ilişkilendirilebilmektedir. Fakat doğrudan metne ait olmadığından bu görsel metne değil etkinliklere ait görülmüştür.

30. metin için sadece metinde değil sayfada da görsele yer verilmemiştir. 33. metin içinse sayfada görsel yer alsa da esasında başka bir metne aittir fakat ortak kullanım mümkün olabilir. Yine de bu görsel esas metne hizmet ettiği için alınmış, 33. metne alınmamıştır.

Kitabın 15. okuma metni sayfa 55'te yer alan "Yedi Kiremit" adlı metindir. Metinde dostluk teması yedi kiremit oyunu üzerinden kahraman bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bu metin için iki görsel seçildiği tespit edilmiş, seçilen görsellerden birinin tarafımızca metinle doğrudan ilişkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Zira görsellerden ilki iki çocuğun dostluğunu simgelerken diğer görsel dostluk ya da yedi kiremit oyunuyla ilgili değildir. Çimlerde uzanmış kakkahalarla gülen 5 çocuğun parmaklarıyla kendilerine gözlükler yapıp eğlendiği görülen bu görselin metinle doğrudan bir ilişkisi olduğu düşünülmemektedir. Dolayısıyla bu görselin metin için başarısız bir göstergelerarasılık örneği doğurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

YEDİ KİREMIT

Bahar gelince evde duramaz olurduk. Okuldan çıkar, akşam ezanı okunana kadar oyunlar oynardık. En çok da yedi kiremit oynamayı severdik.

Yedi kiremit oyunu iki takımla oynanır. Takımların kaç kişi olacağı o an oradaki çocuk sayısına göre değişir. Oyuna ilk başlayacak takım seçilir. Bir oyuncu üst üste dizilmiş yedi kiremidi toplama devirmeye çalışır. Diğer takım oyuncularını da kiremitlerin yakınılarında bekler.

Oyuncu kiremitleri devirmeyi başarırsa karşı takım topu yakalayıp kiremitleri deviren takımın oyuncularını toplama devirmeye çalışır. Kiremitleri deviren takımın oyuncuları kiremitleri tekrar dizmeye çalışır, kiremitleri tekrar dizebilirse oyunu kazanır. Vurulurlarsa diğer takım kazanır.

Mahallemizdeki boş arsa bu oyunu oynamak için çok uygundu. O gün de okuldan sonra mahallenin bütün çocukları bu boş arsada toplandı. Yaşı bizden büyük iki ağabey takımların kaptanı oldu. Sırayla başlarına toplanan çocukları takımlarına aldılar. Bu sayede iki takım da eşit güçte oldu. Komşumuz

Mehmet Ağabey takımına beni seçti. Çok mutlu olmuştum çünkü takıma ilk seçilenlerden biriydim. Demek ki arkadaşlarım bu oyunu iyi oynadığımı düşünüyorlardı. Bu oyunu çok sık oynadığımız için kiremitlerimiz hazırды.

Yedi kiremidi dikkatlice üst üste dizdik.

Sıra ilk atışı hangi takımın yapacağını seçmeye gelmişti. Bütün oyunlarda ilk kimin başlayacağını belirlemek için bir yöntemimiz vardı. Yassı bir taş bulup bir tarafını ıslatırdık. Bir takım yaş diğer takımında kuru tarafı seçerdi. Taş havaya atılır, yere düştüğünde ıslak taraf üstte gelirse yaş diyen takım, kuru taraf üstte gelirse kuru diyen takım oyuna başlardı.

İki takımın kaptanı yan yana geldi. Takımımızın kaptanı Mehmet Ağabey "yaş" dedi, diğer takımın kaptanı "kuru." Taş havaya atıldı ve taşın ıslak tarafı üstte geldi. Oyuna biz başlayacaktık. Diğer takım kiremitlerin başına toplandı. İlk atışı Mehmet Ağabey yaptı ama kiremitleri deviremedi.

Resim 5. 65

Kitabın 19. okuma metni orucu konu almaktadır. Fakat sayfada seçilen görsel oruçla doğrudan ilgili olmaksızın bir cami fotoğrafıdır. Dinsel bir temsil taşıdığından cami görseli dini terimlere uygun olabilir fakat metinle doğrudan ilişkili olduğu söylenemez.

ORUÇ

Oruç, belirli bir süre yiyecek ve içecekten uzak durma ya da belirli yiyecekleri yememe, ağzı ve kulağı yalandan ve kötü sözden koruma gibi şekillerde yerine getirilen bir ibadettir. Bu ibadete hemen hemen bütün dinlerde rastlanır. İnsanlar, inançlarına göre bu ibadetin şartlarını yerine getirirler. İslamiyet'te başka oruç çeşitleri de bulunmakta birlikte belirli şartlar çerçevesinde her Müslüman için zorunlu bir ibadet niteliğinde olanı ramazan orucudur.

Oruç sadece yemeyi ve içmeyi terk etmekten ibaret değildir. Aynı zamanda oruç, çirkin, kötü ve kaba sözlerden uzak durmaktır. Oruç ayrıca açlık ve susuzluğun verdiği sıkıntıya dayanma yönüyle de bir sabır eğitimidir.

İnsanın hayatta başarılı olabilmesi için iradesine hâkim olması ve güçlükler karşısında dayanabilmesi yani sabredebilmesi gerekir.

Halil ALTUNTAŞ, İsmail KARAGÖZ, Oruç İlimhali
(Düzenlenmiştir.)

Resim 5. 66

40. metin, kitapta bir diğer görsel-metin uyumsuz metindir. Bu metinde Osmanlı devlet yöneticilerinin din, dil, ırk ayırmaksızın insanlara yaptıkları yardımlardan bahsedilmektedir. Bu

DEVLET BÜYÜKLERİNİN YARDIMLARI

Osmanlılarda devlet yöneticileri de yardımlar yapardı. Din ve ırk ayırımı yapmaksızın yoksullara yardım ederlerdi. Örneğin, her yıl Ramazan ayında

fakir Müslümanlara, Paskalya'da fakir Hristiyanlara, Roş Aşana Bayramı'nda fakir Yahudilere yardım ederlerdi.

Resim 5. 67

metin için seçilen görsel bir illüstratör olmakla birlikte metinle ilişkilendirilmesi zor bir görseldir. Görselde atının üzerinden yaşlı bir insanla konuşan sakallı bir adam görülmektedir. Atının baygın gözleri onu yorgun gibi göstermektedir. Bunun yanı sıra ayakta olan yaşlı adam elinde bir şey tutarak atın üzerindeki adamla konuşmaktadır. Yaşlı adamın elinde tuttuğu şeyin bir kese olduğunu idrak etmek yurtdışında ve Türk kültüründen

uzak yaşayan çocuklar için zor olabilir. Üstelik çizimsel açıdan kese; şişe, balon yahut bir çeşit düdüğ olarak anlaşılmaya müsaittir. Üstelik at üzerindeki adamın değil de yaşlı adamın elinde olması kimin kime kese uzattığı konusunda soru işaretleri doğurabilir. Dolayısıyla seçilen görsel, metinle doğrudan ilgiden uzak; yorumlara açıktır.

Resim 5. 68

5.3.3.2 TTK 7. Seviye DK Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Bulguları

Tablo 48. TTK 7. Seviye DK 1-8. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7	8
7 Göstergelerarası İliş.	1/1	1/1	0	1/1	0	0/1	0	0

Tablo 49. TTK 7. Seviye DK 9-16. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	9	10	11	12	13	14	15	16
7 Göstergelerarası İliş.	1/1	2/2	1/1	0	4/4	0	0	1/1

44. metinde Mustafa Kutlu'dan bir şiir kesiti yer almaktadır. Bu şiir için seçilen 4 görselden birinin metinle doğrudan bir ilişkisi olmadığı düşünülmektedir. Görselde üst üste konmuş 4 çift el görülmektedir. Bu eller ilk etapta birlik olmayı çağrıştırdığı için şiirin iyilik yapma üzerine kurulu temasına doğrudan hizmet etmemektedir.

Sizi Ayşe ile tanıştırmak istiyorum. O benim üniversitede okurken tanıştığım nişanlım. Ayşe bir hazır giyim şirketinde moda tasarımcısı olarak çalışıyor. Yaptığı işi çok seviyor. Biz artık evlenerek bir aile kurmaya karar verdik. Bunu ailelerimize söylediğimizde çok mutlu oldular. Böylelikle hazırlıklar başladı. Yine bir telaş sardı bizi. Kız isteme, söz, nişan derken düğün gelip geçti. Düğünden bir gece önce kına gecesi vardı.

ETKİNLİK   Aşağıdaki karekodu okutarak türküyü dinleyin. Soruları cevaplayın.

1. Dinlediğiniz türkünün konusu nedir?
.....
2. Türküde yer alan kişi neden annesini, babasını ve köyünü özlemektedir?
.....
3. Sizce bu türkünün adı neden "Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar" olabilir?
.....
4. Daha önce kına gibi bir etkinliğe katıldınız mı? Gözlemlerinizi arkadaşlarınızla paylaşın.

— 24 —

Resim 5. 69

TTK 7. seviye ders kitabı dinleme metnindeki görsellere bakıldığında 16 metinden yalnızca 9 tanesinin görsel barındırdığı, bu 9 taneden de 8'inin göstergelerearasılıkta başarıya ulaştığı görülmüştür.

Kitapta 3. dinleme metni "Yüksek Yüksek Tepelere" türküsüdür. Metin için özel bir görsel olmasa da sayfada buna uygun bir görsel yer almaktadır. Buna rağmen bu görsel dinleme metnine ait görülmediğinden göstergelerearasılık değerlendirmesine alınmamıştır.

3. dinleme metninin yanı sıra 8, 14 ve 15. metinler de ses dosyalarından oluşmaktadır. Bu metinlerin kendilerinde görsel yer almazken kitapta da bir göstergelerearasılık unsuruna rastlanmamaktadır.

ETKİNLİK   Soruları şarkıya göre cevaplayın.

1. Şarkıya göre annemizi üzmemek için ne yapmamız gerekiyor?
.....
2. Şarkıda çocuklardan neler yapmaları istenmektedir?
.....

ETKİNLİK   Karekodu okutarak Barış Manço'nun "Bugün Bayram" şarkısını dinleyin.

Resim 5. 71

   Arkadaşlar, Sait Faik'in Son Kuşlar adlı hikâyesini karekodu okutarak dinleyebilirsiniz.

Resim 5. 70

ÖMER SEYFETTİN

28 Şubat 1884'te Gönen'de doğmuş, 6 Mart 1920'de İstanbul'da vefat etmiştir.

Ömer Seyfettin Türk kısa hikâyeciliğinin öncülerindedir. Genç yaşında hayatını kaybeden yazar, bizlere birçok unutulmaz hikâye bırakmıştır.

ETKİNLİK

Karekodu okutarak Ömer Seyfettin'in Kaşağı hikâyesini dinleyin.

ETKİNLİK

Dinlediğimiz hikâyenin sonu verilmemiştir. Sizce bu hikâye nasıl bitmiş olabilir? Aşağıdaki boşluğa yazın.

.....

.....

.....

.....

.....

ETKİNLİK

Dinlediğiniz metinde geçen kelimeleri anlamları ile eşleştirin.

tımar

kaşağı

seyis

At bakıcısı.

Binek hayvanların derisini temizleme.

Hayvanları tımar etmek için kullanılan, sacdan, dişli araç.

Resim 5. 72

14 ve 15. dinleme metinlerinden (Kaşağı ve Son Kuşlar) önce Ömer Seyfettin ve Sait Faik Abasıyanık hakkında bilgiler veren birer okuma metni yer almakta, bu okuma metinleri yazarların görsellerini barındırmaktadır. Dolayısıyla sayfada yer alan sanatçıların görselleri dinleme metinlerine değil okuma metinlerine aittir.

5 ve 12. dinleme metinleri video metinlerdir. Bu metinlere ilişkin kitapta görsel bulunmamaktadır.

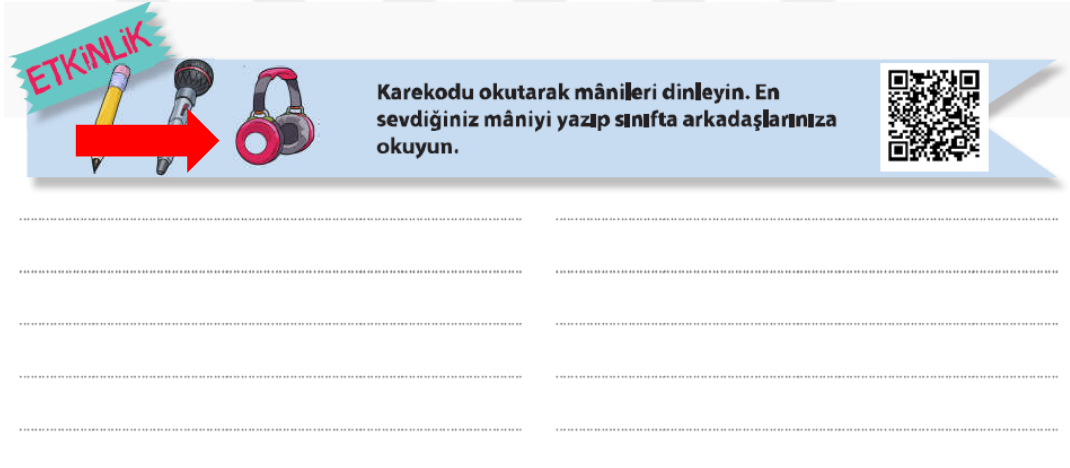

Resim 5. 74

Resim 5. 73

7. metin 27 farklı maniden oluşan Youtube videolarıdır. Bu videolarda çeşitli maniler yer alsa da arkada oynatılan animasyon hepsinde aynıdır, değişmez. Kitapta bu manilere (metinlere) ilişkin herhangi bir görsel bulunmamaktadır.

Resim 5. 75

Kitapta metin-görsel uyumsuzluğu görülen tek dinleme metni sayfa 62'de yer alan 6. metindir. Bu metin bir video metni olmakla birlikte "Nesi Var?" oyununu konu alır. Fakat seçilen görsel bu oyundan uzak, çocukların elinde kağıtların yer aldığı bir fotoğraftır. Nesi var oyununda kâğıda gerek yoktur.

Resim 5. 76

Sayfa 103, 104 ve 116'da yer alan 10, 11 ve 13. dinleme metinleri, aynı sayfada yer alan okuma metinleriyle ortak konuya sahip olduklarından bu okuma metinleri için kullanılan görseller dinleme metinleriyle de uyumlu ve ilişkilidir. Bu doğrultuda kullanılan görseller her iki grup metin için de ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

ILGAZ DAĞLARI

Rotamız kuzeye doğru devam ediyor. Ilgaz Dağı'nın eteklerine konacağız. Fotoğrafta da gördüğünüz gibi burası ülkemizin kuzeyinin heybetli dağlarındandır. Kastamonu ve Çankırı illeri sınırları içinde bulunmaktadır. En yüksek zirvesi Büyük-hacat tepesi 2587 m yüksekliktedir. Muhteşem tabiatıyla dört mevsim eşsiz güzellikler sunan Ilgaz Dağı Milli Park'ını gezilecek yerler listenize eklemelisiniz.

ETKİNLİK

Karekodu okutarak şarkıyı dinleyin. Boşlukları doldurun.

Ilgaz Dağı Kayak Merkezi

Ilgaz Anadolu'nun Sen Yüce Bir Dağısın

Ilgaz Anadolu'nun
Sen
Baharla yer yüzünde
O

Yalçın kayalıkların
Göklere
Senin dumanlı başın
Bulutları

Söz: Samim BİLGİN
Müzik: Cemil TÜRKARMAN
eba.gov.tr (Düzenlenmiştir.)

Resim 5. 77

ULUDAĞ
Bir kayak tesisinden başka birine geçiyoruz. Bursa ili sınırları içerisinde olan Uludağ'dayız. Buradan geçenler biraz yavaşlayıp kayak yapan insanları seyrederim. Onlar bilmez ama bazen onlarla gizli gizli yarışırım.

ETKİNLİK
Karekodu okutarak Bursa Uludağ tanıtım filmini izleyin.

ETKİNLİK
Aşağıda, filmin ilk üç dakikasından alınmış cümleler vardır. Cümlelerdeki boşlukları doldurun.

1. Bursa, Uludağ'ın gölgesinde yaşar.
2. Uludağ Kayak Merkezi Bursa'ya dakikadır.
3. Türkiye'nin ilk yirmi dakikada Uludağ'a çıkar.

Resim 5. 78

— 104 —

ZİMİM DEFTERLERİ

Osmanlılarda yardımlaşma örneklerinden biri de "Zimim Defterleri'dir. Zimim, borç ya da verisiye defteridir. Parasız olmayanlar alışverişlerini zimim defterlerine yazdırırdı. Zenginler, Ramazan ayında dükkanları doluştur, fakirlerin zimim defterinde yazılı borçlarının bir kısmını ya da tamamını öderdi. Böylece zengin kişi kime yardım ettiğini bilmeden iyilik yapardı. Fakirler de kimin kendilerine yardım ettiğini bilmezlerdi.

Osmanlı Dönemi Zimim Defteri Örnekleri

Günümüz: Verisiye/Borç Defteri Örneği

ETKİNLİK
Sevgili öğrenciler, karekodu okutarak videoyu izleyin. Bu gelenek nasıl yaşatılabilir? Arkadaşlarınızla tartışın.

Resim 5. 79

— 116 —

5.3.4. TTK 8. Seviye Ders Kitabındaki Görsellere Ait Bulgular

5.3.4.1 TTK 8. Seviye DK Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Bulguları

Tablo 50. TTK 8. Seviye DK 1-10. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7 Göstergelerarası İliş.	9/9	2/2	2/2	2/2	1/1	1/1	2/2	2/2	2/2	2/2

Tablo 51. TTK 8. Seviye DK 11-20. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
7 Göstergelerarası İliş.	1/1	2/2	0	1/1	1/1	9/9	1/2	3/3	1/1	1/1

Tablo 52. TTK 8. Seviye DK 21-30. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
7 Göstergelerarası İliş.	1/1	1/1	3/3	2/2	1/1	1/1	1/1	1/1	1/1	1/1

Tablo 53. TTK 8. Seviye DK 31-40. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
7 Göstergelerarası İliş.	1/1	1/1	3/3	1/1	0/1	8/8	1/1	1/1	0	1/1

Tablo 54. TTK 8. Seviye DK 41-50. Okuma Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
7 Göstergelerarası İliş.	3/3	4/4	1/1	5/5	1/1	1/1	1/1	2/2	1/1	1/1

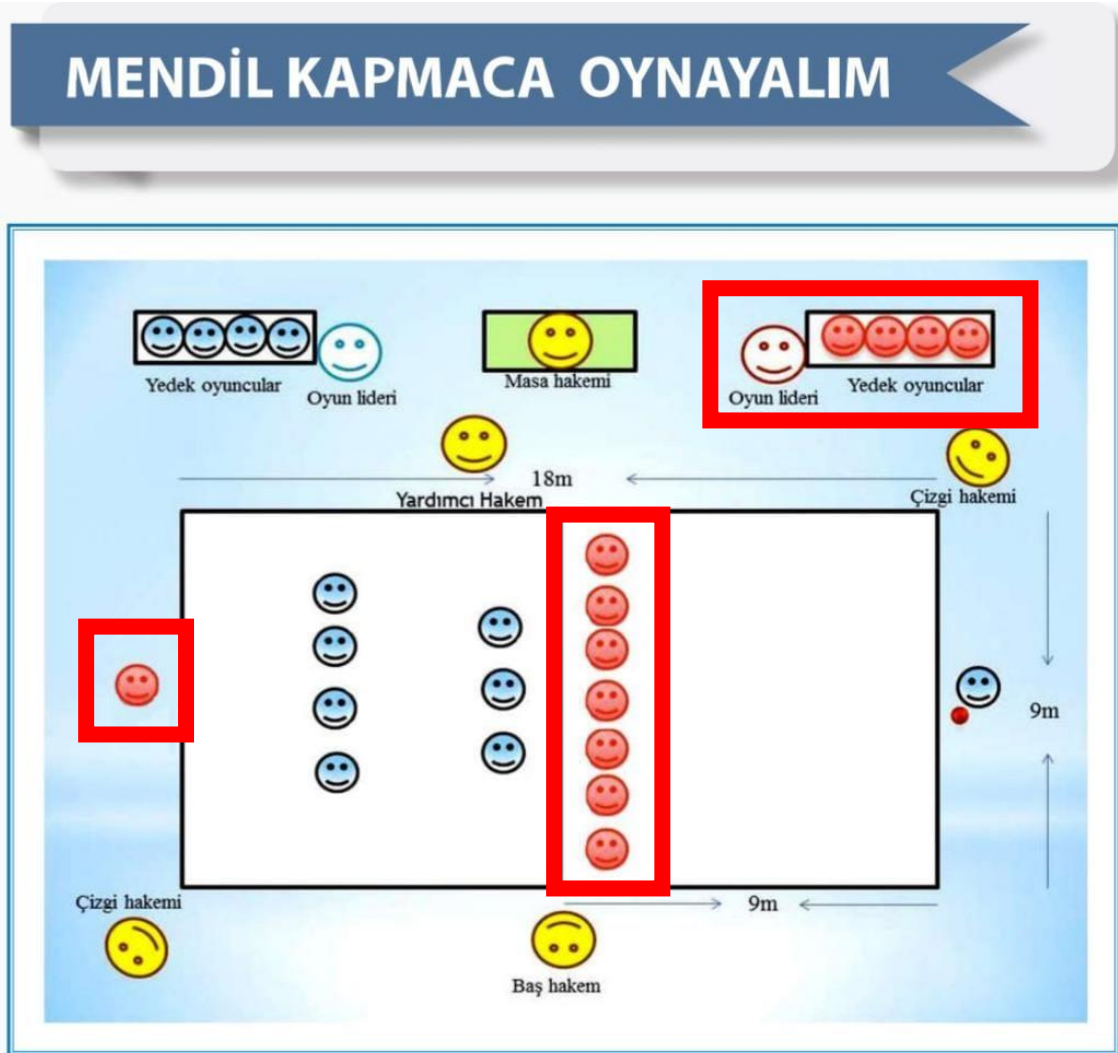
TTK 8. Seviye ders kitabı okuma metinleri görsellerine bakıldığında 2 metinde (13, ve 39. metinler) görsel kullanılmadığı, dolayısıyla bir göstergelerarası ilişkiden bahsetmenin mümkün olmayacağı; 17 ve 35. metinlerde ise görsel-metin ilişkisinin başarısız yahut hatalı kurulmasından kaynaklı göstergelerarası ilişkinin hedefe ulaşmadığı görülmektedir.

TRT ARŞİVİ

TRT, Türkiye'nin ve dünyanın son yarım asrına tanıklık ederek biriktirdiği dev arşivini, TRT Arşiv Projesi ile halkın ve yayıncılık dünyasının kullanımına açtı. Arşivde yediden yetmişe herkesin dikkatini çekecek birçok programı bulabilirsiniz. Boğaziçi Köprüsü'nün açılışı,

Zeki Müren'in eşsiz yorumu ve şarkıları, siyasilerin ulusa sesleniş konuşmaları gibi görüntülerin kopyalarına, www.trtarsiv.com adresinden ulaşmak artık çok kolay.

17. okuma metni “Mendil Kapmaca Oynayalım” adlı metindir. Bu metinde mendil kapmaca oyununun kuralları ve tekniği anlatılmaktadır. Metin için seçilen 2 farklı görsel bulunmaktadır. Metinde “Bir takım, bir oyun lideri, bir oyun lideri yardımcısı ve 14 oyuncu (10 asıl, 4 yedek) olmak üzere toplamda 16 kişiden oluşur...” ibaresi geçmektedir. Fakat seçilen ana görselde takımlardaki oyuncu sayılarının 13 olduğu görülmektedir. Metinle çelişkili bir görsel olması münasebetiyle bu görsel, başarısız bir göstergelerarası unsur olarak alınmıştır.

1. Oyun Alanı: Bu oyun, açık alanda veya kapalı spor salonlarında oynanabilir. Oyun alanının yüzeyi, düz olmak kaydıyla parke, çim veya toprak olabilir.

2. Saha ölçüleri: Oyunun saha ölçüleri 40 metreye 20 metre veya 28 metreye 15 metre ebadında dikdörtgen şekilde olmalıdır.

3. Tarafsız Bölge: Sahanın tam ortasında 3,60 metre çapında, mendil hakeminin

mendili tutacağı “tarafsız bölge” olarak adlandırılan bir daire vardır. Tarafsız bölgede oyuncuların birbirlerini ebelemeleri, birbirlerine ve hakeme dokunmaları yasaktır.

4. Takımların Oluşumu: Takımlar kızlardan ve erkeklerden karma olarak oluşturulur. Bir takım, bir oyun lideri, bir oyun lideri yardımcısı ve 14 oyuncu (10 asıl, 4 yedek) olmak üzere toplamda 16 kişiden oluşur. Asıl

Kitaptaki 35. okuma metni bir diğer görsel-metin uyumsuz metindir. Bu metinde Türkiye’de televizyonculuğun doğuşu ve gelişimi anlatılırken seçilen görselde ebeveynleriyle birlikte oturmuş televizyon izleyen bir kıza rastlanır. Fakat görselde televizyon görünmemekte, muhatabı, adamın elindeki kumandadan televizyon izleyebileceklerini anlamaktadır. Bu görsel, metnin içeriğiyle doğrudan ilişkisi olmayan bir görseldir ve göstergelerarasılık bakımından tarafımızca başarısız kabul edilmiştir.

ETKİNLİK

1. Radyo ve televizyon yayınlarının insanlara katkıları neler olabilir? Örneklerle açıklayın.
2. Televizyon yayıncılığının başlaması hakkında neler biliyorsunuz? Tartışın.

TÜRKİYE’DE TELEVİZYONCULUĞUN DOĞUŞU ve GELİŞİMİ

Radyo yayınları ülke binasında başlayan bu yazımızda Batı ülkeleriyle aynı yıl, televizyon alıcısı fazla yıllarda başladığı hâlde, di bulunmadığı için ilk başlatılan televizyon yayınları buda halk tarafından İTÜ’nün ülkelere göre çok sonraki Taksim Gümüşsuyu’ndaki yıllarda başlamıştır. Bunu binasında izlenmiştir. Daha en önemli sebebi, televizyonun Beyoğlu bölgesine yayının hem yayıncılar hem yayılmıştır. 1970 yılına kadar vatandaşlar için radyo dar İTÜ’nün yayınları devam ya göre çok daha büyük bir etmiştir. maliyet gerektirmesidir. TRT’nin ilk televizyon

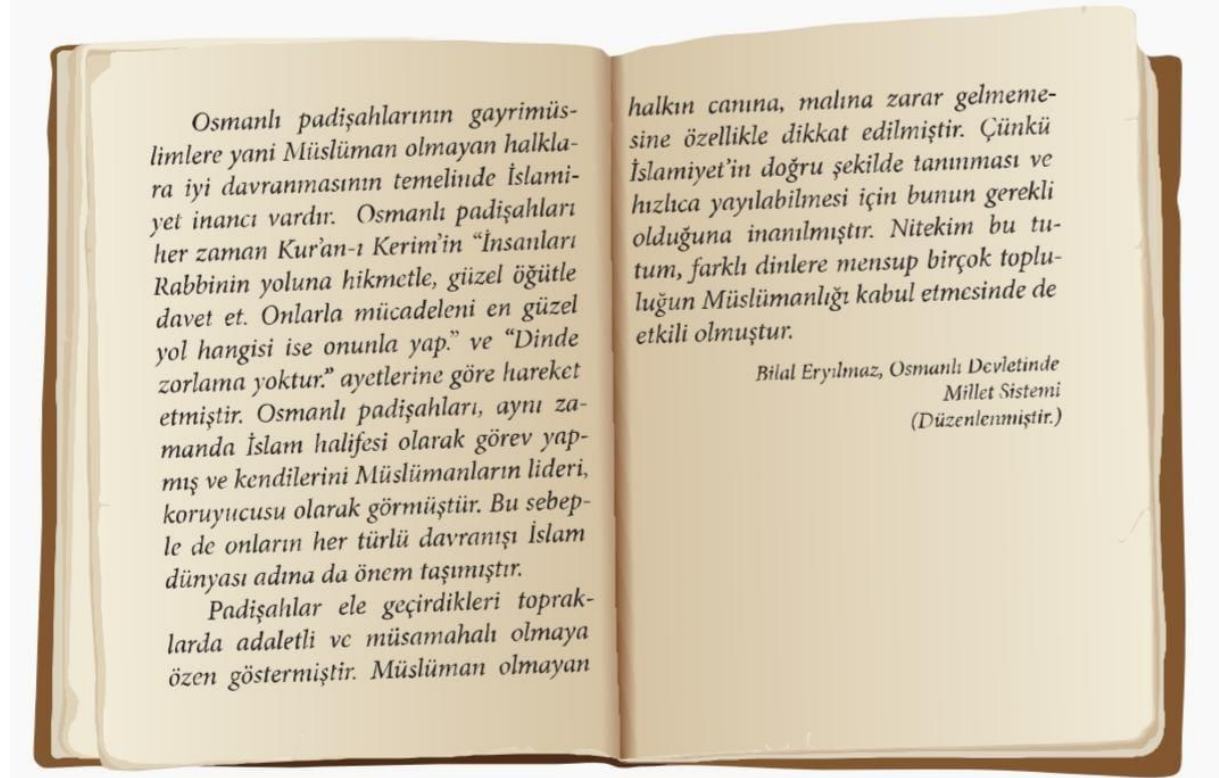
Ülkemizde televizyon yayınları 1968 yılında başlamıştır. Ancak bununla ilgili çalışmalar daha öncesine versitesinin (İTÜ) bir laboratuvarıdır. 1963’te bazı radyo ratuvarında, 1952 yılında çalışmalarını, televizyon ko-başlamıştır. İTÜ’nün Taşkışlanusunda eğitim almak için

Almanya’ya gönderilmiştir bu felsefe ile oluşturduğu 1964’te çıkan kanunla TRT kurulur. Yani, TRT tarafından kurulunca da Almanya’da dan televizyon bir eğlence teknik konularda yardım iş aracı değil, kültür ve eğitim tenmiştir. Bu ülkeden bağış aracı olarak görülmüştür. olarak getirilen cihazlarla ilk 1970’lerde TRT’de her gün TRT stüdyoları kurulmuştur. yayın yapılmaya ve bazı di- TRT’nin 30 Ocak 1968’de ziller yayınlanmaya başlan-gerçekleştirilen ilk yayını iki niştir. 1980’lerde renkli te-buçuk saat kadar sürmü-levizyonlar yaygınlaşmış ve tür. İlk yıllardaki yayınları renkli yayınlar başlamıştır. içerikleri incelendiğinde 1990’larda özel televizyon-yayıncıların eğlenceyi bir anın yayına başlamasıyla amaç değil, araç olarak TRT, farklı içeriklere sahip gördüğü ve programları birçok yeni kanal açmıştır.

www.megep.meb.gov.tr (Düzenlenmiştir.)

3, 4, 5, 6, 7 ve 50. metinler parşömen, defter yahut mektup görünümündeki arka planların üzerlerine yerleştirilmiş metinlerdir. Bu arka planların her biri de görsel olarak alınmış, göstergelerarasılık açısından değerlendirilmiştir. Değerlendirmede böyle metinlerin, öncüllerinden hareketle bu arka planlara yerleştirildikleri tespit edilmiş, göstergelerarasılık açısından makul bulunmuştur.

Verdiğiniz cevaplar için teşekkür ederim. Cevaplarınız çok işime yaradı. Düşüncelerimizin doğruluğunu ispat etmek için bir iki kitaba göz atmalıyım. Aradığım sorunun cevabını aşağıdaki kitapta buldum.

Resim 5. 83

Kalan metinlerden görsel kullanılmış olanlarında metnin içeriği ile kullanılan görsel(ler) arasında doğrudan ilişkiler kurmak mümkün olduğundan onlar için göstergelerarasılık açısından başarılı olduklarını söylemek mümkündür.

5.3.4.2 TTK 8. Seviye DK Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Bulguları

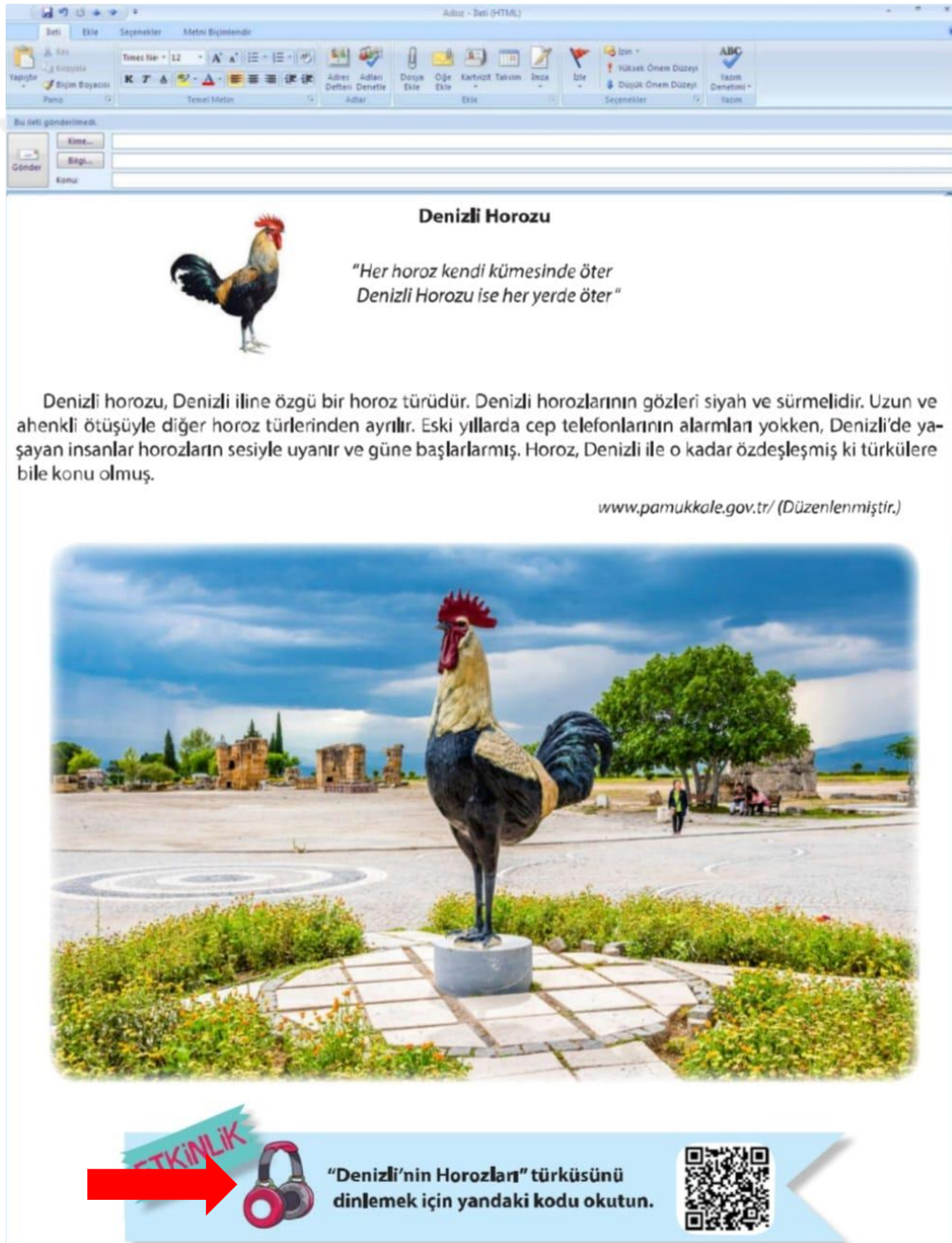
Tablo 55. TTK 8. Seviye DK 1-7. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	1	2	3	4	5	6	7
7 Göstergelerarası İliş.	2/2	2/2	0	1/1	2/2	2/2	0

Tablo 56. TTK 8. Seviye DK 8-13. Dinleme Metinlerindeki Görsellerin Göstergelerarasılık Unsurları

	8	9	10	11	12	13
7 Göstergelerarası İş.	2/2	0	2/2	0	0	0

TTK 8. Seviye ders kitabı dinleme metinlerinden 6 tanesinde görsel kullanılmamıştır. Bu metinlerin çoğu video metin olduklarından kitapta görseline yer verilmezken bazıları sesli metin olmalarına rağmen görsele sahip değildir. Böyle metinlerin bazılarının etkinliklerinde görsellere yer verilirken bazılarının dinleme metni öncesi yer alan okuma metinlerinde görseli bulunmaktadır.

Denizli Horozu

"Her horoz kendi kümesinde öter
Denizli Horozu ise her yerde öter"

Denizli horozu, Denizli iline özgü bir horoz türüdür. Denizli horozlarının gözleri siyah ve sürmelidir. Uzun ve ahenkli ötüşüyle diğer horoz türlerinden ayrılır. Eski yıllarda cep telefonlarının alarmları yokken, Denizli'de yaşayan insanlar horozların sesiyle uyanır ve güne başlarlarmış. Horoz, Denizli ile o kadar özdeşleşmiş ki türkülere bile konu olmuş.

www.pamukkale.gov.tr/ (Düzenlenmiştir.)

ETKİNLİK

"Denizli'nin Horozları" türküsünü dinlemek için yandaki kodu okutun.

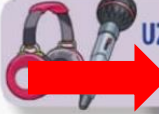
Resim 5. 84

Kitabın 1 ve 2. dinleme metinleri aynı sayfada yer almakta ve sözsüz şarkıları (karaoke) içermektedir. Bu şarkıların videoda sesli sözleri olmasa da kitapta sözlerine yer verilmiştir. Bu doğrultuda bu dinleme metinleri için seçilen görseller, şarkıların içeriğine uygun olmasalar da etkinliğe uygun bir ilişki barındırdıklarından tarafımızca göstergelerarasılık unsuru olarak alınmıştır. Bu görseller, notalar yükselen mikrofonlar ile arka planda kullanılmış mikrofon tutan eldir.

HAYDİ, HEP BİRLİKTE SÖYLEYELİM

KARAOKE

UZUN İNCE BİR YOLDAYIM
Âşık Veysel

Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

Uykuda dahi yürüyom
Kalmaya sebep arıyom
Gidenleri hep görüyom
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

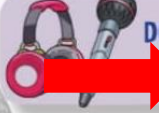
Gidenleri hep görüyom
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

Düşmüşem gurbet ellerde
Gidiyorum gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece
Gündüz gece

ÂŞIK VEYSEL

KARAOKE

DOMATES BİBER PATLIÇAN
Barış Manço

Domates biber patlıcan
domates biber patlıcan

Keşke hislerimi sana
açıkça anlatabilseydim
Sana deli gibi
âşık olduğumu
söyleyebilseydim
Göz göze geldiğimiz o
anda
Sanki dilim tutuldu bir
anda
Konuşamadım karşımda
Oysa bütün cesaretimi
toplayıp
Sana gelmiştim
Senin için çarpan şu kalbi
Gör istemiştim
Tam elini tutmak
üzereyken

Aşkımı itiraf edecekken
Sokaktan gelen o sesle
Yıkıldı dünyam
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Bir anda bütün dünyam
karardı
Bu sesle sokaklar
yankılandı
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan

Şimdi benden çok
uzaklardasın
Biliyorum
Belki bir gün dönersin
diye
Dualar ediyorum

Seni bir daha görsem
yeter
İnan ki bu bir ömre bedel
Yeter ki bitmesin
Bu rüyam
Nereye gitsem ne yana
baksam
Hep seni görüyorum
Biliyorum artık çok geç
ama
Yine de bekliyorum
Her şey boş geliyor bana
Sanılacağım sımsıkı sana
Yeter ki yıkılmasın
Bir daha dünyam
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Bir anda bütün dünyam
karardı

Bu sesle sokaklar
yankılandı
Domates biber patlıcan

Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan
Bir anda bütün dünyam
karardı
Bu sesle sokaklar
yankılandı
Domates biber patlıcan
Domates biber patlıcan

BARIŞ MANÇO

— 99 —

Resim 5. 85

5 ve 10. dinleme metnlerinin etkinliklerinde görseller kullanılmıştır. Metinle ilişkili olduklarından bu görseller değerlendirmeye alınmıştır.

ETKİNLİK **Karekodu okutarak TRT arşivinden Zeki Müren ile ilgili videoyu izleyin.**

a) Sizce bu videoda Zeki Müren'in hangi özellikleri vurgulanmaktadır? Açıklayın.

b) Bu videoda neler ilginizi çekti? Düşüncelerinizi nedenleriyle açıklayın.

c) İzlediğiniz videoda Zeki Müren'in beden dili hakkında neler söyleyebilirsiniz? Açıklayın.

ETKİNLİK **Karekodu okutarak Zeki Müren'in seslendirdiği şarkıyı dinleyin. Sizce bu şarkının pop şarkılardan farkı nedir? Şarkı hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşın.**

Resim 5. 87

ETKİNLİK **İbn-i Sina'nın yaşam öyküsünü ve bilime katkılarını anlatan kısa filmi izlemek için karekodu okutun.**

ETKİNLİK **1. İzlediğiniz kısa filmde yola çıkarak aşağıdaki cümleleri "doğru" veya "yanlış" (✓) olarak işaretleyiniz.**

Doğru/Yanlış

() () 1. İbn-i Sina ünlü bir mühendistir.
() () 2. İbn-i Sina 1037 yılında hayatını kaybetmiştir.
() () 3. İbn-i Sina, yaklaşık 400 kitap yazmıştır.
() () 4. Buhara Kütüphanesi, büyük ve zengin bir kütüphanedir.

2. İbn-i Sina'nın yaşamı ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Tıp Kanunu adlı kitabı Avrupa'da ders kitabı olarak okutuldu.
B) Tıp ilminin yanında fizik ve felsefeyle de ilgilendi.
C) Çok güçlü bir hafızaya ve yüksek bir zekâyâ sahipti.
D) 19 yaşında tıp eğitimi almaya başladı.

Resim 5. 86

BÖLÜM 6

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmadan elde edilen veriler sonuçlandırılmış, ders kitaplarının verimini artırmak için önerilerde bulunulmuştur.

6.1. Sonuç ve Tartışma

Türkçe ve Türk Kültürü 5, 6, 7 ve 8. Seviye ders kitapları incelendiğinde okuma ve dinleme metinlerine ait metinlerarasılık unsurları ile bu metinlerin görsellerine ilişkin göstergelerarasılık unsurları hususunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

6.1.1. TTK ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde metinlerarasılık bağlamında hangi unsurların yer aldığına ilişkin sonuçlar:

5. seviye TTK ders kitabı okuma metinlerinin pek çoğunun alıntı (19 metinde) olduğu ve biçimsel dönüştürüme (19 metinde) uğrayarak düzenlendiği, metinlerin kısa olmasına rağmen çeşitli gönderim unsurları (22 metinde) barındırdığı, anonim alıntı örneklerine sık yer verilmediği görülmüştür. Deyim (1 metinde) ve atasözü (1 metinde) kullanım azlığı dikkat çekmiştir. Bunların yanı sıra bu seviye ders kitabı okuma metinlerinde metinlerarasılık unsurlarından ara bilgi (3 metinde), atıf (2 metinde), kısmî söz sanatları (1 metinde), duvar yazısı (1 metinde) ve basmakalıp-klişenin (1 metinde) varlığı tespit edilmiştir.

6. seviye TTK ders kitabı okuma metinlerinin yer yer alıntı (19 metinde) ve gönderim (37 metinde) unsurları barındırsa da bilhassa kısmî söz sanatlarına (9 metinde) yer verdiği, tezat ve mecaz kullanımlarının sık olduğu görülmüştür. Bu seviyedeki metinlerin 5. seviye ders kitabında yer alanların aksine biçimsel dönüştürüme (4 metinde) pek sık uğramadığı fakat deyim (11 metinde) kullanımının bir miktar daha arttığı tespit edilmiştir. Kitapta anonim alıntı örneklerine (2 metinde) rastlansa da atasözüne yer verilmediği görülmüştür. Bunların yanında 9 metinde ara bilgi, 2 metinde atıf, 2 metinde tanımlık, 2 metinde basmakalıp-klişe, 1'er metinde ise edebi eser kesitleri, öykünme ve özdeyiş ögesi tespit edilmiştir.

7. seviye TTK ders kitabı okuma metinlerine bakıldığında yine 5. seviye metinlerinde olduğu gibi alıntı (42 metinde) ve biçimsel dönüştürüm (28 metinde) unsurlarının fazlaca yer aldığı dikkat çekmiştir. Bu seviye metinlerinde anonim alıntı

örneklerinin (4-6 metinde) kullanımının sınırlı, söz sanatlarının (2 metinde) ise çok az olduğu; ağırlıklı metinlerarasılık unsurunun gönderim (53 metinde) olduğu tespit edilmiştir. Yer, kurum/kuruluş, tarihi kahraman ve eser adı gibi çeşitli ögelere gönderimler yapılmış; seçilen metinlerin konuları nedeniyle dinsel/inanışsal gönderime fazlaca yer verilmiş olduğu görülmüştür. Bunların yanında 7. seviye okuma metinlerinde 6 farklı metinde deyim, 4 farklı metinde basmakalıp-klişe, 2 metinde ara bilgi ve 1 metinde edebi eser kesiti örneği tespit edilmiştir.

8. seviye TTK ders kitabı okuma metinlerinde alıntı (46 metinde), gönderim (49 metinde) ve biçimsel dönüştürüm (40 metinde) unsurlarının fazla olduğu dikkat çekmiştir. Genele bakıldığında metin sayısı 6 ve 7. seviye ders kitaplarına nazaran daha az olsa da metinlerin biraz daha uzun olduğu; metinlerde özellikle atasözü (0) ve deyim (2 metinde) kullanımının sınırlı, kısmî söz sanatlarının (1 metinde) ise neredeyse hiç kullanılmadığı görülmüştür. Bunların dışında 9 metinde ara bilgi, 2 metinde edebi tür kesiti, 1'er metinde ise basmakalıp-klişe ve anonim alıntı unsuru tespit edilmiştir.

Kitaplara genel itibariyle bakıldığında okuma metinlerinin 6. Seviye hariç ağırlıklı olarak biçimsel olarak dönüştürüldüğü; seviye arttıkça metinler uzadığından gönderim unsurlarının ve çeşitliliğinin arttığı; 6. seviyenin kısmi söz sanatlarına en çok yer veren seviye olduğu; seviyelerden en çok 7'ncisinde dinsel/inanışsal gönderime yer verildiği; tüm seviyelerde anonim alıntı ve kısmi söz sanatları kullanımının kısıtlı, tarafımızca yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

6.1.2. TTK ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinde metinlerarasılık bağlamında hangi unsurların yer aldığına ilişkin sonuçlar:

5. seviye TTK ders kitabı dinleme metinleri incelendiğinde deyimlerin (7 metinde) okuma metinlerine nazaran fazlalığı dikkat çekmiştir. Bazı metinlerde yer verilen gönderim unsurları hayli fazlayken bazılarının hiç gönderim unsuru barındırmaması göze çarpmıştır. Metinlerin bazılarının alıntı (7 metinde) içerdiği ve biçimsel dönüştürüldüğü (3 metin) görülmüştür. Bunların yanında 5. Seviye dinleme metinlerinde 10 farklı metinde gönderim, 3 farklı metinde basmakalıp-klişe ve bir metinde ise kısmî söz sanatları unsuru tespit edilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde 6. Seviye TTK ders kitabında dinleme metinlerinin az olduğu görülmüştür. Dinleme metni içeren etkinliklerin sayısı zaten azken

bazı metinlerin ulaşamıyor ya da kelime içermiyor oluşunun metinlerarasılığı zayıf kıldığı fark edilmiştir. Bunun yanı sıra metinlerde gönderim (6 metinde) unsurlarının hayli çok olduğu, atasözü (2 metinde) kullanımının arttığı, deyim (4 metinde) kullanımınınsa azaldığı tespit edilmiştir. Alıntı (8 metinde) hususunda özellikle 6 ve 9. dinleme metinleri güzel örnekler içermektedir. Biçimsel dönüştürüm ve klişe bu seviyede görülmemiştir. Metinlerin birinin de edebi eser kesiti barındırdığı görülmüştür.

7. seviye TTK ders kitabı dinleme metinlerinin alıntı ve gönderim açısından hayli zengin olduğu, 17 dinleme metninden 15 tanesinin alıntı, 14 tanesinin ise çeşitli gönderimleri barındırdığı görülmüştür. Metinlerin 9 tanesinde deyim unsuru yer alırken yalnızca bir metinde atasözü örneği bulunmuştur. Bunların yanında kitaptaki dinleme metinlerinden ikisinde kısmî söz sanatı, 1 tanesindeyse anonim alıntıya rastlanmıştır. Bu seviye için seçilen dinleme metinlerinin pek çoğu otantiklik özelliği gösterdiğinden metin içlerinde de alıntı, gönderim ve deyim kullanımının sıklığı dikkat çekmiştir. Örneğin bu seviyedeki 7. dinleme metninin 63 gönderim ve 7 deyim barındırdığı; 4. dinleme metninin 46 gönderim içerdiği; 14. metnin ise 10 deyim ev sahipliği yaptığı tespit edilmiştir.

8. seviye TTK ders kitabı dinleme metinlerinde de alıntı, gönderim ve deyim unsurlarının sayıca fazla olduğu görülmüştür. 13 dinleme metninin 11'inde alıntı, 9'unda gönderim ve yine 9'unda deyim örnekleri bulunmuştur. Bunların yanında 1 metinde kısmî söz sanatlarından 2 tezat örneği tespit edilmiştir.

Genel olarak TTK ders kitapları dinleme metinleri incelendiğinde metinlerarasılığın belli başlı başlıklar altında yoğunlaştığı, her düzeyin ağırlıklı olarak alıntı, gönderim ve deyim yer verirken atasözü, basmakalıp-klişe, özdeyiş vb. öğelere sınırlı sayıda yer verdiği yahut hiç yer vermediği sonucuna ulaşılmıştır. Metinlerarasılığın, sayısal açıdan fazla, çeşitlilik açısından az olduğu görülmüştür.

6.1.3. TTK ders kitaplarının okuma ve dinleme metinlerine ait görsellerinde göstergelerarasılığa ilişkin sonuçlar:

TTK ders kitapları 5, 6, 7 ve 8. seviyelerde yer alan 193 okuma metninden 9 tanesi görselsiz metinlerdir. Bu metinlerde görsel kullanılmadığından göstergelerarası ilişkiden bahsetmek mümkün olmamıştır. Kalan metinlerin 13 tanesinde, kullanılan görsel ile metnin içeriği hakkında doğrudan bir ilişki kurulamamış, bu metinlerle görselleri başarısız göstergelerarasılık olarak sonuçlandırılmıştır.

Bahsi geçen kitaplardaki 57 dinleme metninden 2 tanesi, metne ulaşmak mümkün olmadığından yorumlanamazken 23 metinde hiç görsel kullanılmadığı görülmüştür. Kalanlardan 3 metinde alakasız görsel kullanımı tespit edildiğinden bu metinlerin de görselleriyle aralarındaki göstergelerarası ilişkinin başarısız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında kullanılan okuma ve dinleme metnlerinin en çok barındırdığı metinlerarasılık unsurlarının okuma metinlerinde alıntı, biçimsel dönüştürüm ve gönderim; dinleme metinlerinde ise alıntı, gönderim, deyim olduğu tespit edilmiştir. Metinlerde atasözü, basmakalıp-klişe, tanımlık, edebi tür kesitleri, edebi eser kesitleri, özdeyiş, türev ilişkileri vb. unsurların yer almadığı yahut çok az yer aldığı görülmüş; metinlerarasılık alt başlıkları temel alındığında metinlerdeki metinlerarasılık unsuru çeşitliliğinin zayıf kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu kitaplarda yer alan metinlerin; metinlerarasılık unsurlarının seviyeler arası düzensiz ilerleyişi, metinlerarasılığın bilinçli ve planlı değil, tesadüfi bir şekilde kendine yer bulduğunu göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle 5. seviyeden 8. seviyeye metinlerarasılık kullanımının özelde artma yahut azalma eğilimi göstermediği tespit edilmiş, metin seçiminin metinlerarası unsurlardan bağımsız yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaçan-Şener'in (2023) Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki söz varlığını incelediği yüksek lisans tezinde elde ettiği "yalnızca deyimlerin seviyelere göre artış gösterdiği; atasözü, ikileme ve kalıp sözlerin artış göstermediği, dağılımlarının da düzensiz olduğu" sonucu çalışmamızda elde ettiğimiz anonim alıntı bulgularıyla paralellik göstermektedir. Mete ve arkadaşlarının (2018) ve Şimşek (2023)'in yaptığı çalışmalarda elde ettikleri bulguların da atasözleri kullanımının yetersizliği hususunda çalışmamızı destekler nitelikte sonuçlar barındırdığı görülmektedir.

Kolcu (2017) ortaokul Türkçe ders kitaplarının metinlerarasılık değerlendirmesini yaptığı yüksek lisans çalışmasında, ortaokul Türkçe ders kitapları metinlerinde de planlı bir metinlerarasılığın bulunmadığını, metinlerarası unsurların belirli bir düzen ve çerçevede olmayıp sınıflara göre artma ya da azalma göstermediğini tespit etmiştir. Kolcu'nun yaptığı bu çalışma da araştırmamızla örtüşmekte; Türkçe ders kitaplarına seçilen metinlerin metinlerarasılık bağlamında bir hassasiyete ve plana sahip olmadığı ortak sonucunu ortaya koymaktadır.

6.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmanın bulgu ve sonuçlarından hareketle bazı önerilerde bulunmuştur:

- 1- Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları okuma ve dinleme metinlerinde atasözü başta olmak üzere diğer anonim alıntı unsurlarına da en az deyimler kadar yer verilmelidir.
- 2- Metinlerde yer verilecek metinlerarası unsurlar ile bunların miktarı seviyelere göre artış gösterecek şekilde planlanabilir.
- 3- Metinler için seçilen görsellerin özellikle alt seviyelerde metinle doğrudan ilişkisi olmasına dikkat edilmelidir.

KAYNAKLAR

Aça, M., & Aça, M. (2009). Hacivat ile Karagöz'ü Belli Bir Döneme Tarihsel Kişilikler Olarak Konumlandırma Çabalarına Sinemadan Bir Örnek: "Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?" Filmi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 26, 9-20.

Akdal, D. (2011). *Metinler Arası Okuma Yaklaşımının İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerilerine Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ahi Evran Üniversitesi.

Akköse, S. (2023). *Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının Bağlamdan Hareketle Kelime Öğretimi Açısından İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Aksan, M., & Aksan, Y. (1991). Metin Kavramı ve Tanımları. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 90-104.

Aktulum, K. (2014). *Metinlerarası İlişkiler* (1. Baskı). Kanguru Yayınları.

Aktulum, K. (2020). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık* (2. Basım). Kanguru Yayınları.

Aykanat, T. (2012). Bilginin Malzeme Olarak Kullanıldığı Sanatlar İle Metinlerarasılık Arasındaki Bağlantılar. *International Journal of Social Science*, 5(4), 11-31.

Bağcı Ayrancı, B., Mete, F., & Keskin, H. (2017). İki Dilli Türk Çocukları İçin "Türkçe ve Türk Kültürü" Kitaplarının Şekil Açısından Değerlendirilmesi. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 2(2), 16-55.

Baş, B. (2003). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Metin Türleri Üzerine Bir İnceleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 257-265.

Beaugrande, R.-A. de, & Dressler, W. (2002). *Introduction to Text Linguistics* (Digitally reformatted).

Bulut, F. (2018). "Metinlerarasılık" Kavramının Kuramsal Çerçevesi. *Edebî Eleştiri Dergisi*, 2(1), 1-19.

Cuddon, J. A. (1999). *The Penguin Dictionary of Literary Terms & Literary Theory*. Penguin Books.

Çeçen, M. A., & Doğan, B. (2014). Türkçe Ders Kitaplarında (6-8. Sınıflar) Yer Alan Okuma Kültürü Teması Metinlerinin Metinler Arasılık Bakımından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(3), 122-134.

Çopur, Y. (2016). *Selim İleri'nin Romanlarında Metinlerarasılık Bağlamında Türk Edebiyatı* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Demirci, M. (2019). *5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metinlerarası Unsurlar ve Metinlerarasılığın Okuduğunu Anlamaya Etkisi Üzerine Bir İnceleme* [Yüksek Lisans Tezi]. Giresün Üniversitesi.

Deniz, K. (2018). *Türkçe ve Türk Kültürü 5—Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Devellioğlu, F. (1962). *Osmanlıca—Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Doğu Ltd. Şti Matbaası.

Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe öğretiminde metindilbilimsel bağlamda uygulamalı bir yaklaşım* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Doğan, Y. (2018). *Türkçe ve Türk Kültürü 6—Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Durmaz, N., & Maden, S. (2023). Yabancılara Türkçe Öğretimi Okuma Metinlerinde Metinler Arası İlişkiler (C1 Seviyesi Örneği). *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11, 876-898.

Ensar, F., & Kaymak, E. (2022). Türkçe ve Türk Kültürü 5-8. Seviye Ders Kitaplarındaki Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi. *Journal of History School*, 60, 3092-3119.

Evlioğlu Gezer, E. (2021). Kendinden Önceki Metinleri Bir Arşiv Olarak Kullanan Postmodern Anlatılar: Metinlerarasılık, Göstergelerarasılık, Resimlerarasılık. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 7(14), 141-154.

Filiz, M. (2019). *Barış Manço Şarkılarında Metinlerarasılık*. Çağ Üniversitesi.

Gariper, C. (2015). Cengiz Aytmatov'un Al Yazmalım Selvi Boylum Hikâyesi ve Göstergelerarasılık. *Bilig*, 74, 71-95.

Göçmenler, H., & Açık, F. (2021). Türkçe ve Türk Kültürü (4-5. Sınıf) Ders Kitabının Avrupa Ortak Çerçeve Metni'ndeki Kültürel Kategorilere Göre Değerlendirmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 144-174.

Göre, Z., & Özkan, F. B. (2023). Ömer Seyfettin'in "Kaşığı" Hikâyesi Üzerine Metindilbilimsel Bir İnceleme. *International Journal of Language Academy*, 11(5), 395-419.

Gülden, B., Demirel, O., & Demirer, E. (2023). Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurları Açısından İncelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(3), 2016-2031.

İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü* (1. Basım). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

İncekara, S. (2022). *Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarındaki Kültür Öğelerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

İşeri, K. (2021). *Sözden Yazıya Dile Gelen Metin* (5. Baskı). Pegem Akademi.

Kaçan Şener, E. (2023). *Yurtdışında Yaşayan Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Kara, M., & Çekici, Y. E. (2017). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarında Metinler Arası Aşamalılık: Yedi İklim Türkçe ve İzmir Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 411-426.

Karadağ, Ö., & Baş, B. (2019). *Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimi*. MEB.

Karatay, H. (2010). Türkçe Dersi Öğretim Araçlarında Yapılandırmacılık: Metinlerarasılık. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 155-178.

Karatay, H. (2018a). *Okuma Eğitimi Kuram ve Uygulama* (3. Baskı). Pegem Akademi.

Karatay, H. (2018b). *Türkçe ve Türk Kültürü 8—Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Katı, & Baş, B. (2023). Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının Söz Varlığı Unsurları Üzerine Bir Araştırma. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (, 23(2), 689-706.

Keçik, İ. (1993). İlkokul 2. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Hatırlama ve Özet Metinlerinde Uygulanan Büyük Ölçekli Yapı Kuralları. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 4, 89-97.

Kolay, G. (2018). *Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarında Kültürel Öğeler* [Yüksek Lisans Tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Kolcu, S. (2017). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Metinlerarasılık Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme* [Yüksek Lisans Tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.

Kurudayıoğlu, M. (2018). *Türkçe ve Türk Kültürü 7- Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB. (2018). *Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Seviyeler)*.

Mete, F., Yeşilyurt, E., & Keskin, H. (2018). İkidilli Türk Çocukları İçin Hazırlanan “Türkçe ve Türk Kültürü” Kitaplarında Atasözü Öğretimi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6(2), 174-183.

Nurlu, M. (2019). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi (Görüşler—Projeler—Etkinlikler—Öneriler)* (1. Baskı). Kalem Kitap.

Oralış, M., & Özil, Ş. (1992). Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 3, 37-51.

Ögeyik Coşkun, M. (2008). *Metinlerarasılık ve Yazın Çalışması*. Anı Yayıncılık.

Pamukcu, G. (2023). Çok Sessliliğin Edebiyattan Dilbilime Yolculuğu: Fransız & İskandinav Akımlarının Karşılaştırmalı İncelemesi. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 63(2), 1161-1178.

Reşat Ekrem Koçu. (1958). *İstanbul Ansiklopedisi*.
http://archive.org/details/istansiklopedisi_201912

Rûmî, M. C. (2015). *Mesnevî-i Ma'nevî* (1. Baskı). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Şimşek, E. (2023). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Şimşek, T. (2023). Turkish and Turkish Culture Textbooks Prepared for Bilingual Turkish Children Investigation of Proverb Teaching. *Turkophone*, 10(2), 132-142.

Tekin, N. M. (2016). Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarındaki Kültürlerarası Etkileşimi Sağlamada Ortak Değerlerin Kullanımı. *ERPA International Congresses on Education*, 839-847.

Torusdağ, G. (2015). *Memduh Şevket Esenal'ın Öykülerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım* [Doktora Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Yeşilyurt, Ş. (2021). Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarındaki Özel Adların Kültürel Unsur Olarak İncelenmesi. *RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö10, 81-117.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, E. (2019). *Ortaokullar İçin Güncel Yeni Türkçe Sözlük* (2. bs). Pegem Akademi.

Yılmaz, E. (2021). *Uygulamalı Metin Bilgisi* (3. Baskı). Pegem Akademi.

Yılmaz, E. (2022). *Metinsel Tutarlılık Çözümlemeleri* (1. bs). Pegem Akademi.

Elektronik Kaynaklar

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://yyegm.meb.gov.tr/>

EKLER

EK-1: Kolcu'nun (2017) Metinlerarasılık Değerlendirme Formu

METİNLERARASILIK DEĞERLENDİRME FORMU

1	Ahntı
1.1	Atf
1.2	Özdeyiş
1.3	Tanımlık (Epigraf)
1.4	Öz Ahntı
1.5	Edebi Eser Kesitleri (şiiir, tiyatro, hikaye vb.)
2	Anonim Ahntı
2.1	Basmakalıp Söz - Klişe
2.2	Atasözü
2.3	Deyim
2.4	Duvar Yazıları, Popüler Yeni Kavramlar vb.
2.5	Edebi Tür Kesitleri (bilmece, tekerleme, efsane, ağıt, fıkra vb.)
3	Alt Bilgi- Ara Bilgi
4	Türev İlişkileri
4.1	Yansılama (Parodi)
4.2	Alaycı Dönüştürüm
4.3	Öykünme (Pastiş)
5	Gönderim/Gönderme
5.1	Dinsel/ İnanışsal Gönderge
5.2	Mit
5.3	Film/Eser Kahramanı, Yazar İsmi, Eser İsmi, Tarihsel Kahraman vb.
6	Aşırma (Gizli Ahntı)
7	Göstergelerarası İlişki
8	Biçimsel Dönüştürüm
8.1	Çeviri
8.2	Koşuklaştırma
8.3	Düzyazılaştırma
8.4	Özet
8.5	Genişl./ İndirg. Metin
9	Kısmi Söz Sanatları
9.1	Telmih (Anıştırma)
9.2	İstiare, mecaz, benzetme, kinaye vb.

EK-2: Metinlerarasılık Değerlendirme Formu Geliştiricisi Semra Kolcu'nun yazılı izni

RE: Metinlerarasılık Değerlendirme Formu

Kimden: "semra kolcu" <[redacted]>

Kime: "FATMA BETÜL ÖZKAN" <[redacted]>

Merhaba,
"Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Metinlerarasılık Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme" isimli tezimde geliştirdiğim Metinlerarasılık Değerlendirme Formunu çalışmanızda kullanabilirsiniz. Faydalı olması ve bilime katkı sunması dileğimle. İyi çalışmalar.

From: FATMA BETÜL ÖZKAN <[redacted]>

Sent: Tuesday, March 26, 2024 11:53 AM

To: Semra KOLCU <[redacted]>

Subject: Re: Metinlerarasılık Değerlendirme Formu